

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**BİLİM VE TEKNOLOJİYİ GAZETE REKLAMLARINDAN İZLEMEK:
ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ İSTANBUL BASININDA BİLİM VE
TEKNOLOJİ (1923-1945)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selin DİK

Bilim ve Teknoloji Tarihi Anabilim Dalı

Bilim ve Teknoloji Tarihi Yüksek Lisans Programı

TEMMUZ 2024

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**BİLİM VE TEKNOLOJİYİ GAZETE REKLAMLARINDAN İZLEMEK:
ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ İSTANBUL BASININDA BİLİM VE
TEKNOLOJİ (1923-1945)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Selin DİK
(422201068)**

Bilim ve Teknoloji Tarihi Anabilim Dalı

Bilim ve Teknoloji Tarihi Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Tuncay ZORLU

TEMMUZ 2024

ISTANBUL TECHNICAL UNIVERSITY ★ GRADUATE SCHOOL

**OBSERVING SCIENCE AND TECHNOLOGY THROUGH NEWSPAPER
ADVERTISEMENTS: SCIENCE AND TECHNOLOGY IN THE ISTANBUL
PRESS DURING THE EARLY REPUBLICAN PERIOD (1923-1945)**

M.Sc THESIS

**Selin DİK
(422201068)**

Department of History of Science and Technology

History of Science and Technology Programme

Thesis Advisor: Prof. Dr. Tuncay ZORLU

JULY 2024

İTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 422201068 numaralı Yüksek Lisans / Doktora Öğrencisi Selin DİK, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı Bilim ve Teknolojiyi Gazete Reklamlarından İzlemek: Erken Cumhuriyet Dönemi İstanbul Basınında Bilim ve Teknoloji (1923-1945) başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Tuncay ZORLU**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Aytekin ÇÖKELEZ**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nihal ÖZDEMİR

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Teslim Tarihi : 24 Mayıs 2024
Savunma Tarihi : 1 Temmuz 2024

Yanımda olan herkese,

ÖNSÖZ

Lisans eğitim yıllarımdan beri kafamda şekillendirdiğim ve gerçekleştirmek için çaba harcadığım "bir tez ortaya koyma" hedefine ulaşmanın mutluluğunu yaşıyorum. Bu süreç boyunca, tezin oluşturulmasında destek olan ve bu noktaya gelmesinde emeği geçen herkese içtenlikle teşekkür etmek istiyorum. Bu tezin ortaya çıkması, akademik camiaya katkı sağlama amacıyla yürütülen bir çabanın sonucudur. İlham veren, destekleyen ve yol gösteren herkese minnettarım.

Akademik yolculuğumda büyük öneme sahip olan İstanbul Üniversitesi Bilim Tarihi Bölümü, fikir ve düşünce dünyamı zenginleştirmekte büyük katkı sağladı. Lisans eğitimim süresince, değerli hocalarımdan ders alma fırsatı buldum ve bu süreçteki rehberlikleri için hepsine şükranlarımı sunarım. Özellikle, lisans dönemimde ders aldığım ve sonrasında tez danışmanım olan Prof. Dr. Tuncay Zorlu hocama, tezim ve kişisel gelişimim üzerindeki büyük katkıları için minnettarlığımı ifade etmek isterim. Nazik tavrı, tez çalışmalarımı cesaretlendiren yaklaşımı ve gösterdiği ilgi için kendisine sonsuz teşekkürlerimi sunarım. İstanbul Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Tarihi Yüksek Lisans Programında yer alan başta Anabilimdalı Başkanı Prof. Dr. Aytekin Çökelez olmak üzere Öğr. Gör. Dr. Saltuk Duran'a ve programdaki diğer tüm hocalarıma da içten teşekkürlerimi iletmek isterim. Ayrıca, tezin teknik kısmında bana yardımcı olan bölüm araştırma görevlilerine de minnettarlığımı sunarım. Bu değerli destekler sayesinde akademik çalışmalarımı sürdürme ve geliştirme fırsatı buldum. Çalışmalarıyla akademik hayatıma ilham veren ve tezimde jüri üyesi olarak yer almayı kabul eden Dr. Öğr. Üyesi Nihal Fırat Özdemir hocama teşekkürlerimi içtenlikle sunarım.

Akademik dünyanın dışında olmalarına rağmen, her zaman ilgi ve desteklerini esirgemeyen sevgili dostlarımdan desteği için ayrıca minnettarım. Lisans ve yüksek lisans sürecimde yanımda olan, birlikte bu yolu paylaştığımız ve her anlamda desteğini esirgemeyen Elif Küskü'ye de içten teşekkürlerimi iletmek isterim.

Meşakkatli ve yoğun akademik süreçte yanımda olan, büyük fedakarlıklar ve destekler sunan aileme sonsuz minnettarımı sunmak isterim. Öncelikle, yetişmemde büyük emekleri olan ananem Nilüfer Hatipoğlu ve dedem Niyazi Hatipoğlu'na, değerli annem Ebru Zeynep Dik ve babam Kemal Dik'e, canım ağabeyim Gökhan Hatipoğlu'na ve canım ikizim Şevval Dik'e içten teşekkürlerimi iletmek istiyorum. Onların sürekli desteği ve moral verici tutumları, beni bu zorlu akademik yolculukta motive etmekte büyük rol oynamıştır. Hayatımın her anında yanımda olan sevgi dolu aileme minnettarım.

Mayıs 2024

Selin Dik

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xi
ÖZET.....	xv
SUMMARY	xvii
1. GİRİŞ.....	1
2. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE BİLİM VE TEKNOLOJİ ATILIMLARI.....	15
2.1 Sağlık Alanındaki Atılımlar	17
2.2 Eğitim Alanındaki Atılımlar	20
2.3 Ekonomi ve Sanayi Atılımları.....	25
3. BİLİM VE TEKNOLOJİNİN DÖNEMİN BASININA YANSIMASI.....	35
3.1 Cumhuriyet Dönemi Basını (1923-1945)	41
3.1.1 Atatürk dönemi basını	41
3.1.2 İsmet İnönü basını	43
3.2 1923-1945 Yılları Arasında Yayınlanan Başlıca Gazete ve Dergiler	45
3.2.1 Cumhuriyet dönemi bilim dergileri.....	46
3.2.2 Mualimler Mecmuası.....	48
3.2.3 Darülfünun Fen Fakültesi Mecmuası.....	49
3.2.4 Mühendis Mektebi Mecmuası.....	50
3.2.5 Kimya ve Sanayi Mecmuası.....	52
3.2.6 Fen Alemi Dergisi.....	52
3.2.7 Tabiat Alemi Dergisi.....	55
3.2.8 Ameli Elektrik Dergisi.....	56
3.2.9 Yeni Adam Dergisi.....	57
3.3 Cumhuriyet Dönemi Bilim Dergilerinin Önemi ve Topluma Etkisi.....	58
3.4 Cumhuriyet Dönemi İstanbul Gzeteleri.....	59
3.4.1 Cumhuriyet Gazetesi.....	61
3.4.2 Akşam Gazetesi.....	62
3.4.3 İkdam Gazetesi.....	63
4. BİLİM VE TEKNOLOJİYİ TAKİPTE REKLAMLARIN ROLÜ	65
4.1 Reklamın Tarihçesi	65
4.2 Bilginin Dolaşımı ve Araçları	70
4.3 Dönemin Basınında Yer Alan Reklam Türleri	73
4.4 Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Basınında Bilim ve Teknoloji İçerikli Reklamlar	75
4.4.1 Teknoloji ve Sanayi Reklamları.....	75
4.4.2 Sağlık Reklamları.....	79
4.4.3 Ulaşım araçlarına ilişkin reklamlar	82
4.4.4 Elektrikli ev eşyalarına ilişkin reklamlar	87
4.4.5 Zirai ilaçlar ve makinelere ilişkin reklamlar	92

4.4.6 Eğitim, kültür ve sanat reklamları	96
5. BİLİM VE TEKNOLOJİ REKLAMLARI BİZE NEYİ SÖYLER?	101
5.1 Biçim Özellikleri ve Dili Açısından Dönemin Bilim ve Teknoloji Reklamları..	
.....	105
5.2 Erken Dönem Cumhuriyet Politikaları Açısından Bilim ve Teknoloji	
Reklamlarının Anlamı	111
6. SONUÇ.....	125
KAYNAKLAR.....	131
ÖZGEÇMİŞ.....	137

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : Cumhuriyet Dönemi sağlık personellerinin yıllara göre dağılımı.....	18
Çizelge 3.1 : Yeni Adam dergisi konu dağılımı.....	58
Çizelge 5.1 : Tek Parti döneminde yayınlanan gazetelerin yıllara göre tirajlar.....	114
Çizelge 5.2 : Tek Parti döneminde yayınlanan gazetelerin yıllara göre tirajları.....	115
Çizelge 5.3 : Tek Parti döneminde yayınlanan gazetelerin yıllara göre tirajları.....	116

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1 : Diken Gazetesi 1919 sansür eleştirisi.....	40
Şekil 3.2 : Yenigün Gazetesi 1919 sansür eleştirisi.....	40
Şekil 3.3 : Akşam Gazetesi.....	63
Şekil 3.4. : İkdam Gazetesi.	64
Şekil 4.1 : Cumhuriyet Gazetesi teknoloji ve sanayi reklamları	76
Şekil 4.2 : Cumhuriyet Gazetesi teknoloji ve sanayi reklamları.	77
Şekil 4.3 : Cumhuriyet Gazetesi teknoloji ve sanayi reklamları.	77
Şekil 4.4 : Cumhuriyet Gazetesi teknoloji ve sanayi reklamları.	78
Şekil 4.5 : Akşam Gazetesi teknoloji ve sanayi reklamları	78
Şekil 4.6 : Cumhuriyet Gazetesi teknoloji ve sanayi reklamları	79
Şekil 4.7 : Akşam Gazetesi sağlık reklamları.....	80
Şekil 4.8 : Akşam Gazetesi sağlık reklamları.....	80
Şekil 4.9 : Cumhuriyet Gazetesi sağlık reklamları	81
Şekil 4.10 : Cumhuriyet Gazetesi sağlık reklamları	81
Şekil 4.11 : Cumhuriyet Gazetesi sağlık reklamları	82
Şekil 4.12 : Akşam Gazetesi sağlık reklamları.....	82
Şekil 4.13 : Cumhuriyet Gazetesi ulaşım reklamları.....	84
Şekil 4.14 : Cumhuriyet Gazetesi ulaşım reklamları.....	84
Şekil 4.15 : Akşam Gazetesi ulaşım reklamları.....	85
Şekil 4.16 : Cumhuriyet Gazetesi ulaşım reklamları.....	85
Şekil 4.17 : Cumhuriyet Gazetesi ulaşım reklamları.....	86
Şekil 4.18 : Akşam Gazetesi ulaşım reklamları.....	86
Şekil 4.19 : Akşam Gazetesi elektrikli ev eşyaları reklamı	88
Şekil 4.20 : Akşam Gazetesi elektrikli ev eşyaları reklamı	88
Şekil 4.21 : Cumhuriyet Gazetesi elektrikli ev eşyaları reklamı	89
Şekil 4.22 : Cumhuriyet Gazetesi elektrikli ev eşyaları	89
Şekil 4.23 : Tanin Gazetesi elektrikli ev eşyaları	90
Şekil 4.24 : Cumhuriyet Gazetesi elektrikli ev eşyaları reklamı	90
Şekil 4.25 : Cumhuriyet Gazetesi elektrikli ev eşyaları reklamı	91
Şekil 4.26 : Ameli Elektrik Dergisi elektrikli ev eşyaları reklamı	91
Şekil 4.27 : Ameli Elektrik Dergisi elektrikli ev eşyaları reklamı	91
Şekil 4.28 : Cumhuriyet Gazetesi zirai ilaçlar ve makine reklamları	93
Şekil 4.29 : Cumhuriyet Gazetesi zirai ilaçlar ve makine reklamları	93
Şekil 4.30 : Cumhuriyet Gazetesi zirai ilaçlar ve makine reklamları	94
Şekil 4.31 : Cumhuriyet Gazetesi zirai ilaçlar ve makine reklamları	94
Şekil 4.32 : Cumhuriyet Gazetesi zirai ilaçlar ve makine reklamları	95
Şekil 4.33 : Akşam Gazetesi zirai ilaçlar ve makine reklamları.....	95
Şekil 4.34 : Akşam Gazetesi zirai ilaçlar ve makine reklamları.....	96
Şekil 4.35 : Akşam Gazetesi eğitim, kültür ve sanat reklamları.....	97
Şekil 4.36 : Akşam Gazetesi eğitim, kültür ve sanat reklamları.....	97

Şekil 4.37 : Cumhuriyet Gazetesi eğitim, kültür ve sanat reklamları	98
Şekil 4.38 : İkdâm Gazetesi eğitim, kültür ve sanat reklamları	98
Şekil 4.39 : Cumhuriyet Gazetesi eğitim, kültür ve sanat reklamları	99
Şekil 4.40 : Akşam Gazetesi eğitim, kültür ve sanat reklamları	99
Şekil 4.41 : Cumhuriyet Gazetesi eğitim, kültür ve sanat reklamları	100
Şekil 5.1 : Ahenk Gazetesi kişisel bakım reklamları	102
Şekil 5.2 : Ahenk Gazetesi kişisel bakım reklamları	103
Şekil 5.3 : Balkan Gazetesi dikiş makinesi reklamları	104
Şekil 5.4 : İhap Hulusi Görey Cumhuriyet Dönemi afişleri	108
Şekil 5.5 : İhap Hulusi Görey Cumhuriyet Dönemi afişleri	109
Şekil 5.6 : İhap Hulusi Görey Cumhuriyet Dönemi afişleri	110
Şekil 5.7 : Cumhuriyet Gazetesi sanayi atılımları reklamı	118
Şekil 5.8 : Cumhuriyet Gazetesi Kimyanın İnsanlığa Hizmeti başlıklı reklam.....	119
Şekil 5.9 : Cumhuriyet Gazetesi Biyotopoloji reklamı.....	121
Şekil 5.10 : Cumhuriyet Gazetesi Halkevleri reklamı	123

BİLİM VE TEKNOLOJİYİ GAZETE REKLAMLARINDAN İZLEMEK: ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ İSTANBUL BASININDA BİLİM VE TEKNOLOJİ (1923-1945)

ÖZET

Erken Cumhuriyet dönemi (1923-1945) basınının etkili bir şekilde kullanıldığı döneme işaret etmektedir. Bu dönemde, Cumhuriyet hükümeti bilimi temel ve yol gösterici olarak benimseyerek çağdaş bir Türkiye'nin oluşturulmasını amaçlamıştır. 1923-1945 yıllarını kapsayan bu dönemde, bilime, bilimin ilkelerine ve teknolojik dönüşüme büyük bir önem verilmiştir. Hükümet, bu hedefe ulaşmak için bilimsel temelli politikalar oluşturmuş ve uygulamıştır. Ayrıca, devlet politikalarını toplumun her kesimine ulaştırabilmek için basını etkili bir şekilde kullanmıştır. Bu süreçte, Cumhuriyet dönemi ile ivme kazanan basın ve basın organları, devletle birlikte çalışarak yeni bir Türkiye'nin oluşturulmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Bilim ve teknoloji, çoğu durumda gazete veya dergi reklamları aracılığıyla insanlarla iletişime geçmiş, toplumlar için yeni ihtiyaçlar yaratmış ve kendisini takip eden kitleleri yönlendirmiştir. Bu yönüyle reklamlar, modernleşme iddiasındaki ülkelerde toplumun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Özellikle Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde, bu unsurların etkisi giderek artmış ve reklamlar, bilimsel temelli ulusun vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Erken Cumhuriyet dönemi, Türkiye'nin modernleşme sürecinde önemli bir zihinsel dönüşümü işaret etmektedir. Bu dönem, bilimsel ve eleştirel düşünce temelinde şekillenen politikaların temellerinin atıldığı bir zaman dilimidir. Modern Türkiye'nin oluşturulması adına, bilimsel politikaların öncelikli bir rol oynadığı gözlemlenmektedir.

Cumhuriyet hükümeti gazete reklamları sayesinde topluma bilimsel ve teknolojik gelişmeleri aktarmayı hedeflemiştir. Yayınlanan reklamlar dönemin siyasi, sosyal, ekonomik ve bilimsel gelişmelerine ışık tutmaktadır. Gazete ve dergiler aracılığıyla yayınlanan haberler ve reklamlar, halkın bilinçlenmesi ve yönlendirilmesinde bir rol oynamıştır. Reklamlara büyük önem verilmesi, halkı bilgilendirme ve eğitme amacıyla kullanılmalarını sağlamıştır. Türk ulusunun yaşadığı sosyal ve zihni dönüşümü reklamlar vasıtasıyla analiz edilmesi amaçlanmıştır. Geleneksel değerlerden ekonomik kalkınmaya kadar birçok alanda yaşanan değişimler, basının etkisiyle toplumun geniş kesimlerine ulaşmış ve kabul görmüştür. Bu sayede, Cumhuriyet dönemi Türk toplumu, modernleşme sürecinde büyük bir evrim geçirmiştir. Bilimsel düşünceye dayalı bir toplumun oluşturulması Cumhuriyet dönemi politikalarının merkezinde yer almıştır. Ülkenin her alanında bilimin öncülüğünde gerçekleştirilen çalışmalar, reklamlar aracılığıyla da topluma aktarılmıştır.

Reklamlar, toplumun bilimsel düşünceye yönelmesinde etkili bir araç olarak kullanılmış ve bilimin önemi vurgulanmıştır. Bu sayede hem üreten hem de tüketen bir toplumun oluşturulması hedeflenmiştir. Reklamlar, bilimsel ve teknolojik ilerlemenin toplumun her kesimine ulaşmasını sağlayarak, bilimin ne denli mühim olduğu vurgulanmıştır. Bilim ve teknoloji reklamları, Erken Cumhuriyet dönemine bilim

tarihsel bir perspektif sunarak bu dönemin bilim tarihine panoramik bir bakış sağlamayı hedeflemektedir. Bu tez, Erken Cumhuriyet dönemi gazete ve dergi arşivlerinden, özellikle Cumhuriyet, Akşam ve İktisat gazeteleri özelinde örneklerle desteklenerek, konunun daha geniş bir perspektiften ele alınmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Örneğin, bu dönemde çıkan teknolojik reklamlar arasında ev aletleri, otomobil, elektrikli ev aletleri, sağlık, sanayi gibi kategoriler yer almaktadır. Bu reklamlar, dönemin teknolojik gelişmelerini ve bu gelişmelerin topluma nasıl aktarıldığını, ayrıca toplum üzerindeki etkilerini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Basın, Bilim ve Teknoloji, Reklam, Gazete, Ev Aletleri, Otomobil, Bilimsel Politikalar

OBSERVING SCIENCE AND TECHNOLOGY THROUGH NEWSPAPER ADVERTISEMENTS: SCIENCE AND TECHNOLOGY IN THE ISTANBUL PRESS DURING THE EARLY REPUBLICAN PERIOD (1923-1945)

SUMMARY

During the early Republican period, the proliferation of media outlets aligned closely with state ideology. To understand these developments, it is essential to first examine the modernization era of the Ottoman Empire. In an effort to adapt to a changing world and secure its place within it, the Ottoman Empire initiated various modernization efforts. These efforts spanned traditional domains, with significant innovations beginning in the military sector. Establishing a modern army and providing advanced military training were prioritized. In the field of education, students were sent abroad, and foreign experts were brought in to integrate European modern culture into Ottoman society. This modernization was evident in health, education, military, and economic sectors. In the economic domain, the internal market was expanded by incorporating foreign companies, and capital transformation was sought through agreements with international firms. The advent of the printing press and the subsequent spread of media played a crucial role in these modernization movements.

The introduction of new science and knowledge into Ottoman territories marked the beginning of an interactive process. To ensure the longevity of this interaction, the Ottoman government utilized various venues. Similar to the coffeehouses abroad, the Ottoman Empire organized gatherings in mansions for scientific and intellectual discussions. Coffeehouses and reading rooms were also employed to foster intellectual environments. Numerous scientific works, journals, and newspaper articles on science from the Ottoman period can be found. However, these works were not disseminated to the public as effectively as during the Republic period, primarily due to low literacy rates, which confined knowledge circulation to the elite and palace circles.

The Republic period inherited various instruments from the Ottoman legacy. Newspapers such as *Akşam* and *İkdam*, which began publishing in the late Ottoman era, continued their long publication run into the Republic period. Analyses of advertisements in these newspapers have been included. These newspapers and scientific journals serve as significant sources illuminating the modernization periods of both the Ottoman and Republic eras, highlighting their similarities and differences.

In the Ottoman Empire, new science was presented through newspapers and journals primarily in the context of utilizing, promoting, and marketing new technologies that facilitated life. Therefore, a complete mindset transformation, as seen in Europe, was not achieved. The different impacts between Europe and the Ottoman Empire stemmed from cultural and geographical differences. During the transition to the Republic period, attempts to implement the mental transformation that occurred in Europe were evident. Analyses of newspapers and advertisements reveal that this mental transformation significantly influenced the public. The ideologies of the Republic

period were effectively instilled in the populace, achieving the goal of creating a contemporary nation. All these developments cannot be considered independent of the Ottoman State. The Republic period was built upon the rights and wrongs inherited from the Ottoman era, thus the references to the Ottoman period are essential.

Unlike the Ottoman period, the press during the Republic era was in significant interaction with the public. This interaction played a crucial role in firmly establishing the foundations of the Republic period. The scientific and intellectual transformations, analyzed through advertisements, reflect the consciousness of national unity and solidarity. The importance of advertising became more apparent during this period, occupying a vital place in the social changes occurring in Turkey across various domains such as hospitality, travel, savings, consumption, economy, and health. These changes were decisive in the development of advertising, which in turn conveyed this new lifestyle and values to society.

As part of science and technology policies, press activities manifested through advertisements, news, and announcements have been presented to the public. The primary aim of these efforts was to encourage the public towards scientific and technological endeavors and to foster a scientific mindset. However, the formation of this consciousness was not achieved merely through the use of scientific language. To reach the public, scientific language was simplified and presented as a consumable commodity. This process, which began with presenting technological advancements as marketable goods, later included providing information on how these tools were developed and how they should be used.

Analyzing advertisements from this period allows us to witness how science was communicated to the public as a marketing tool, a commodity, and an educational element. This facilitated the engagement of the public with science from different perspectives. Popularizing science among the public was one of the key objectives. This ideology is evident in the examined newspaper advertisements. The educational reforms of the Republic period increased literacy rates, enabling newspapers to reach a broader audience. Consequently, scientific news published in newspapers could reach all segments of society. The circulation figures of newspapers, along with the advertisements and news, illustrate the interaction between science and the public. Promoting newspaper readership was a state policy, as increasing literacy rates was essential for becoming a developed country. Our analysis indicates that the Republic period achieved these goals, signifying a cognitive transformation by promoting science and the necessity of scientific knowledge.

The central role of science and technology in societal development was communicated to the public through advertisements. By publishing science and technology-related advertisements, the importance of these elements for social development and welfare was emphasized. The Republican government adopted a policy guided by scientific and critical thinking. Media outlets collaborated with the state to communicate with the public, thus contributing to the construction of a modern nation. The newspapers and advertisements from this period can be seen as reflections of the Republic of Turkey's efforts to advance in scientific and technological fields.

The Early Republic period (1923-1945) marked a time when the press was effectively utilized, playing a crucial role in disseminating state policies. During this period, the Republican government aimed to create a modern Turkey by adopting science as a fundamental and guiding principle. Significant importance was placed on scientific and technological transformation, with policies based on scientific principles being

formulated and implemented. Additionally, the press was used effectively to reach all segments of society with state policies.

The momentum gained by the press and media outlets during the Republic period played a significant role in building a new Turkey in cooperation with the state. Science and technology were communicated to the public through newspaper and magazine advertisements, creating new societal needs and guiding the masses in the process. In this regard, advertisements became an integral part of society in countries striving for modernization. In the case of Republican Turkey, the influence of these elements increased, and advertisements became an indispensable part of the scientifically-based nation.

The Early Republic period marks a significant cognitive transformation in Turkey's modernization process. This era laid the foundations for policies shaped by scientific and critical thinking. Scientific policies played a pivotal role in the creation of modern Turkey. The Republic government aimed to communicate scientific and technological advancements to the public through newspaper advertisements. These advertisements illuminate the political, social, economic, and scientific developments of the period. News and advertisements published in newspapers and magazines played a crucial role in raising public awareness and guiding the population. The emphasis on advertisements ensured their use for public information and education.

The analysis of the social and cognitive transformation experienced by the Turkish nation through advertisements was intended. Changes across various domains, from traditional values to economic development, reached and were accepted by broad segments of society through the influence of the press. Consequently, Turkish society during the Republic period underwent significant evolution in the modernization process. The creation of a society based on scientific thought was central to the policies of the Republic era. Efforts undertaken in every area of the country under the leadership of science were also communicated to the public through advertisements.

Advertisements were utilized as an effective tool in steering society towards scientific thinking and emphasizing the importance of science. This approach aimed to create a society that was both productive and consumptive. Science and technology advertisements ensured that scientific advancements reached all segments of society, highlighting the importance of science. These advertisements offer a historical perspective on the Early Republic period, providing a panoramic view of the scientific history of this era. This thesis aims to contribute to a broader perspective on the subject, supported by examples from the newspaper and magazine archives of the Early Republic period, particularly from Cumhuriyet, Akşam, and İktisat newspapers. For instance, technological advertisements from this period include categories such as household appliances, automobiles, electric appliances, health, and industry. These advertisements help us understand the technological advancements of the period, how they were conveyed to the public, and their impact on society

1. GİRİŞ

Fransızca kökenli olan ve toplumun dikkatini çekmeye yönelik olarak kullanılan "réclame" terimi, iddia etmek, bağırarak suretiyle ifade edilen şey, ilan veya yüksek sesle duyurulan bir mesaj anlamlarını taşır. Bu terim, Latince "reclamare" fiilinden türetilmiştir. Latince "clamare" fiili, "okumak, yüksek sesle söylemek" anlamına gelirken, "re+" ön ekiyle birleştirilerek "reclamare" şeklinde türetilmiştir. Tarihçiler, reklamın ilk örneklerini M.Ö. 3000'li yıllarda Mısır'da bir sahibin kaçan kölesinin geri dönmesini bildiren bir papirüs üzerine yazılan duyuru olarak belirtmektedirler. Ayrıca, sözlü olarak da eski çağlardan beri reklamlara rastlanmaktadır. Tüccarlar, ürünlerini tanıtmak için çığırtkanlar ve tellallar aracılığıyla halka hitap etmiş ve dükkanlarının önlerine yazılı tabelalar koymuşlardır. Örneğin; Antik Yunan'da tellallar, sokaklarda dolaşarak sattıkları malları şiirsel sözlerle tanıtmışlardır. Reklamcılık, neredeyse insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir ve günümüzde de etkili bir şekilde kullanılmaya devam etmektedir. Zaman içinde büyük bir evrim geçirerek günümüze farklı bir yapıyla ulaşan reklamcılık, toplumun vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Gerçek anlamdaki reklam çalışmalarına yönelik ilk örnekler ise Orta Çağ'da özellikle Avrupa'da yaşanan teknolojik ve coğrafi keşiflere paralel olarak ortaya çıkmıştır.

18. yüzyılda Sanayi Devrimi'nin ivme kazandırdığı teknolojik gelişim, artan üretim ve rekabet koşullarında işletmelerin varlığını sürdürebilmesi için ürünlerini pazarlama gerekliliğini doğurmuştur. Bu süreçte reklam faaliyetlerine olan önem artmıştır. Sanayi Devrimi'nin ardından bilim ve teknolojinin insanlık için kritik bir öneme sahip olduğu fark edilmiştir. Matbaanın gelişimi, reklamcılığa yeni bir boyut kazandırmıştır. Basının yaygınlaşmasıyla dergi ve gazete çeşitliliğinde artış yaşanmış, daha önce elle yazılan kitaplar matbaa ile çoğaltılarak bilgiye erişimi kolaylaştırmıştır. Bilgiye erişimde basın ve reklamlar etkili bir araç haline gelmiştir. Bilim ve teknoloji reklamları, topluma bilimsel bilgi aktarımında önemli bir rol oynamıştır. Bilim iletişiminde amaca yönelik bilgi alışverişi, bilimin anlaşılması, bilimsel bilginin ve

kültürün yaygınlaşması, bireysel ve toplumsal düzeyde bilimsel tutumların benimsenmesi için reklam etkili bir araç olarak kullanılmıştır. Gelişen bilimin ve teknolojinin, modern toplumların temelini oluşturduğu bilinmektedir. Bu gelişmeler, insanlık için kritik bir rol oynamaktadır. Ancak, bu gelişmelerin doğru anlaşılabilmesi ve topluma etkili bir şekilde aktarılabilmesi önemlidir. Bilim iletişimi bu noktada kritik bir role sahiptir. Bilim insanları, bilim toplulukları ve kuruluşları ile toplum ve devlet arasında bir köprü görevi görmektedir. Basın, tarihsel olarak bilimin kamusal anlamının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bilimsel bilgilerin, çıktıların ve yöntemlerin geniş kitlelere aktarılmasında basının işlevi büyüktür. Basın aracılığıyla bilimin deneyimlenmesi ve bilimsel kaynaklar ile toplum arasında etkili bir iletişim sağlanması mümkün olmuştur. Reklam da bu süreçte önemli bir rol üstlenmiştir. Bilim ve teknolojiye dair haberler, bilimsel gelişmeler ve yenilikler, reklamlar aracılığıyla halka duyurulmuş ve toplumun bilim ve teknolojiye olan ilgisinin artmasına katkı sağlamıştır.

Bu tez, Erken Cumhuriyet Dönemi basınında çıkan bilim ve teknoloji reklamlarını mercek altına almak ve gördükleri işlevi anlamak amacıyla yola çıkmıştır. Bu çerçevede, bilim ve teknoloji reklamlarının Erken Cumhuriyet dönemindeki rolü ve önemi incelenecektir. Çalışmamızın eksenini oluşturan "Erken Cumhuriyet dönemi İstanbul basınındaki reklamlarda bilim ve teknoloji" hususunda bugüne kadar yapılmış bir çalışmaya rastlanamamıştır. Basın ve bilim konularında yapılan çalışmalar çeşitli perspektiflerden ele alınmış olmasına rağmen, bu alanda literatürde hala bir boşluk bulunmaktadır. Bu çalışma, yeni bir perspektif ile bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Tez, Erken Cumhuriyet dönemindeki bilimsel politikaları, basın-yayın politikalarını ve bilim ve teknolojinin reklamlar aracılığıyla halka aktarımını incelemektedir. Bu süreçte, dönemin basın-yayın organları üzerinde yapılan analizler ve reklam metinlerinin incelenmesi yoluyla, bilimsel gelişmelerin topluma nasıl aktarıldığı ve bu sürecin toplum üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. Bu çalışma, alanındaki yeni araştırmalara ışık tutmayı amaçlamaktadır. Araştırma sürecinde, gazete ve basın tarihi arşivleri titizlikle taranmış ve elde edilen veriler bir bağlam içinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tez, temelde iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden ilki Erken Cumhuriyet döneminin genel bilim ve teknoloji atılımlarını ele almaktadır. Bu bölümde, Osmanlı döneminden başlayarak, geçmişten miras kalan bilim ve teknoloji ile bu çerçevede

uygulanan politikalar detaylı bir şekilde incelenmektedir. Erken Cumhuriyet döneminin, zihinsel bir dönüşümü temsil ettiği vurgulanmakta ve Cumhuriyetin kuruluşundaki temel unsurlar, özellikle bilimin önemi üzerinde durulmaktadır. Cumhuriyetin kurucuları, modern bir ulus inşa etme hedefi doğrultusunda bilimi temel olarak politikalar geliştirmişlerdir. Bu politikalar, modern Türkiye'nin her alanını etkileyen kapsamlı düzenlemeler olarak uygulanmıştır. Türk toplumunu akıl ve bilime dayalı çağdaş yaşama entegre etme hedefi doğrultusunda, eğitim, sağlık, siyaset gibi birçok alanda reformlar gerçekleştirilmiştir.

Modernleşme hareketleri aslında Osmanlı dönemi 18. yüzyıl dolaylarında başlamış olup, Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde bu hareketlere ivme kazandırılmıştır. Bu modernleşme hareketleri, köklü bir sosyal değişimi tetikleyerek bilimsel bir devrim niteliği taşımıştır. Çalışmanın odaklandığı zaman aralığı, bu sebeple Cumhuriyet'in ilanından başlayarak dönemin ikinci yarısına (1923-1945) kadar olan süreci kapsamaktadır.

Cumhuriyet dönemi modernleşme politikaları çerçevesinde eğitim alanında önemli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar, bilimsel eğitimin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için mevcut eğitim kurumlarının modernize edilmesini amaçlamıştır. Ayrıca, 1933 üniversite reformu, halk evleri ve köy enstitüleri gibi çeşitli kurumlar açılarak eğitimde milli birlik ve bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Sağlık politikaları bağlamında, hastane ve sağlık kurumlarının bilimsel ve teknolojik altyapıyla donatılarak modernize edildiği gözlemlenmektedir. Hıfzıssıhha Enstitüsü gibi kurumlar vasıtasıyla sağlık alanında bilimsel projeler ve aşı çalışmaları gerçekleştirilerek salgın hastalıklarla mücadele edilmesi hedeflenmiştir. Bu dönemde, savaştan çıkan bir devlet olarak salgın hastalıklarla mücadele büyük önem taşımış ve sağlıklı bir toplumun oluşturulması amaçlanmıştır. Ekonomik atılımlar, Cumhuriyet döneminin öncelikli hedeflerinden biri olmuştur. Sanayi atılımları kapsamında kurulan fabrikalar, modern tarım-hayvancılık alanındaki teşvikler istihdamı artırarak ekonomik güçlenmeyi hedeflemiştir. Bu atılımların sağlık, eğitim ve ekonomi gibi alanlardaki gelişmelerle birleşerek modern bir Türkiye'nin inşasına katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümü, Erken Cumhuriyet dönemi bilimsel atılımlarının kronolojik ve teknik gelişimini geniş kapsamlı bir şekilde incelemeyi hedeflemektedir. Ayrıca,

çalışmanın odaklandığı Erken Cumhuriyet dönemi reklamlarında bilim ve teknoloji konusuna bir giriş niteliği taşımaktadır.

Bu bölümde Erken Cumhuriyet döneminde gerçekleşen bilimsel atılımların halka reklamlar aracılığıyla nasıl aktarıldığını tespit etmektir. Bu hedef, doğal olarak bir dizi alt konuya ait soruları da beraberinde getirmiş ve bu sorulara cevap aranmıştır. Çalışma, başlangıçta Cumhuriyet dönemi felsefesine ışık tutarak, bu dönemde gerçekleşen bilimsel atılımların yanı sıra Cumhuriyet dönemi düşünce dünyası ve politikalarına ilişkin bilgiler sunmakta, Osmanlı'nın son dönem bilimsel atılımlarına ve basın çalışmalarına referans vererek Cumhuriyet döneminin genel çerçevesini ele almayı hedeflemektedir. Bu şekilde bilimsel bir tarih perspektifi oluşturulması ön görülmektedir.

Basının tarihsel evrimi, insanlık tarihi boyunca önemli bir role sahip olmuştur. Basın, bilgi edinme, iletişim kurma ve haber alışverişi gibi işlevleriyle insanlığa önemli katkılarda bulunmuştur. Reklamlar, insanlığın tarih boyunca çeşitli formlarda karşısına çıkmıştır ancak matbaanın bulunmasıyla birlikte büyük bir evrim geçirmiştir. Matbaa, iletişim, haberleşme ve ürün tanıtımı gibi alanlarda geniş kitlelere ulaşma imkânı sunmuştur. Matbaanın gelişimi, bilimsel ilerlemelerle paralellik göstermektedir. Daha sonraki önemli adım ise Sanayi Devrimi ile gelmiştir. Sanayi Devrimi, makineleşme ve üretimdeki hızlanma gibi etkileriyle dünya genelinde büyük değişikliklere yol açmıştır. Bu değişim, ürünlerin satışını ve pazarlanmasını gerektirdiği için reklamların önemini artırmıştır. Tüm bu gelişmeler, basın hayatında önemli dönüşümlere neden olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu da bu dönüşümlerden etkilenmiştir. Bir ülkenin basın yayın organlarını incelemek veya gazetelerdeki reklamları incelemek, o ülke hakkında sosyo-kültürel, bilimsel, ekonomik ve siyasi açıdan bilgi edinmemizi sağlar. Bu sayede bir ülkenin tarihsel süreci, reklamlar aracılığıyla analiz edilebilir. Teknolojinin gelişimi, reklamcılığı olumlu yönde etkilemiştir. 1920'lerde yayıncılığın popülaritesi, reklamı yüksek bir finansal kaynağa dönüştürmüştür. Sanayi Devrimi ve yaşanan savaşlar, teknolojik gelişmelerin ivme kazanmasına katkıda bulunmuştur. Bu sıçramalar, ürün çeşitliliği ve tüketim algısının artmasına yol açmıştır.

Bilim ve teknoloji reklamları, gazete reklamları aracılığıyla halka aktarılırken toplumda kitlesel bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşüm, bilim ile paralellik

göstermektedir. Bilime farklı bir bakış açısı sunan reklamlar, bilimi tüketilen bir meta haline getirmiştir. Halkın farklı kesimlerinde farklı ilgi uyandıran bilim ve teknoloji reklamları, Erken Cumhuriyet döneminde bir devlet politikası olarak kullanılmıştır. Modern bir toplumun inşası, bilimin temel alınmasıyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu tez, reklamların böyle bir gaye uğrunda oynadığı role ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Erken Cumhuriyet dönemi basın politikaları incelendiğinde, ideolojik yapılanmanın ve toplumsal dönüşümün sağlanması amacıyla düzenlemeler yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu dönemde basın, öncelikle propaganda ve eğitim aracı olarak kullanılmıştır. Bu dönemde basının devletin ideolojik hedeflerine uygun olarak kullanılması gerektiği savunulmuş ve bu hedeflere karşı çıkan fikirlere karşı sansür ve kısıtlamalar uygulanmıştır. Ancak eğitim, bilim ve kültürel gelişim alanında kısıtlamalara rastlanmamıştır.

1923-1945 yılları arasındaki basını iki dönem olarak ele alabiliriz. Atatürk ve İsmet İnönü dönemlerinin basını benzer özellikler gösterse de zaman zaman farklı tutumlar sergiledikleri de gözlemlenmiştir. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında, basında Cumhuriyet idealleri, laiklik ve modernleşme çabaları gibi etkiler ön plandaydı. Basın, yeni ulusun kuruluş sürecinde devletle paralel çalışmıştır ve devlet politikalarını gerçekleştirme aracı olarak kullanılmıştır. Özellikle toplumu devrimci değişimlere yönlendirme, eğitme ve bilgilendirme amacıyla etkili bir şekilde araçsallaştırılmıştır. Milli bir kimlik oluşturma ve milli bütünlük sağlama, basının ana hedeflerinden biri olmuştur. Türk ulusal kimliği ve bağımsızlık mücadelesi, basın organları aracılığıyla vurgulanmıştır. Türk dilinin sadeleştirilmesi ve Türk kültürünün modernleştirilmesi amacıyla basında dil ve kültür politikaları izlenmiştir. Yabancı etkilerden arındırılmış, anlaşılır ve sade bir dil kullanımı teşvik edilmiştir. Gazeteciliğin devlete bağlı bir meslek örgütü olmasının kararlaştırıldığını görmekteyiz. Bu sayede basının devletle iş birliği içinde çalışmalar yapması sağlanmıştır. Dolayısıyla Cumhuriyetin ilk döneminde basın ülke içi politikaların gerçekleştirilmesine ve çağdaş bir ülke oluşturabilmek için gerekli çalışmalara yönelik olarak hareket etmiştir.

1938 sonrası İsmet İnönü dönemi basını, II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle dış politikaya ve uluslararası haberlere odaklanmıştır. Atatürk dönemi basınında milli üretim ve milli bilimsel çalışmalara ağırlık verilirken, İnönü döneminde ülkenin uluslararası alana açıldığı gözlenmektedir. Özellikle yabancı sermayenin ülke pazarına girişiyle ithalat ve ihracat dengelerinde değişiklikler yaşanmıştır. Yabancı sermayenin ülkeye girişiyle

birlikte uluslararası alanda bilimsel ve kültürel gelişmelerin yakından takip edilmesi ve halka basın ve reklamlar aracılığıyla aktarılması önem kazanmıştır. Çalışmamızın ana hedefi, Erken Cumhuriyet dönemi reklam faaliyetlerini, özellikle bilim ve teknoloji reklamlarının dönem içerisindeki önemini ve hükümetin bu alandaki çalışmalarını vurgulamaktır. Bu doğrultuda, dönemin reklam dinamiklerini, bilim ve teknolojiye vurgu yapan reklamların toplumsal etkilerini ve hükümetin bilim ve teknolojiyi halka tanıtmak için yürüttüğü çabaları incelemektir.

Ele aldığımız dönemde yayımlanan gazete ve dergiler, geniş bir dil yelpazesi kullanarak haber, makale, röportaj ve editoryal içerikler aracılığıyla kamuoyunu bilgilendirme, eğitme ve yönlendirme amacı gütmüşlerdir. Erken Cumhuriyet döneminde birçok bilimsel dergiye rastlanmaktadır ve bu dergiler, dönemin bilimsel atmosferini incelemek açısından önemli kaynaklar olmuştur. Muallimler Mecmuası, Darülfünun Fen Mecmuası, Fen Alemi, Tabiat Alemi, Mühendis Mektebi, Kimya ve Sanayi mecmuaları gibi dergiler analitik bir gözle incelenerek dönemin bilim atmosferine panoramik bir bakış sunulması amaçlanmıştır. Yayımlanan bu dergiler uluslararası standartlarda oluşturulmuşlardır. Bilim dergileri, Erken Cumhuriyet dönemi bilim anlayışını anlamamıza ve dönemin bilim seviyesini, teorik düzeyini, o dönemde yer alan bilim insanlarını ve çalışmalarını değerlendirmemize olanak tanır. Bu dergiler, bilim tarihi açısından önemli bilgiler içerir ve bilimin toplum üzerindeki etkisini aydınlatır.

Osmanlı döneminde, 19. yüzyıl itibarıyla modernleşme hareketlerinin artmasıyla birlikte bilime ve bilimsel çalışmalara verilen önemin arttığı gözlemlenmektedir. Dönemin bilim insanları ve aydın çevresi tarafından çeşitli bilim dergileri yayımlanmıştır. Örneğin, 1849 yılında yayımlanan “Vakâyi-i Tıbbiye” dergisi, 1862’de kurulan “Mecmua-i Fünûn”, ve 1869 tarihli “Tıbbiye Mecmuası” gibi çeşitli dergiler bu dönemde faaliyet göstermiştir. Bu dergiler, dönemin bilimsel çalışmalarına, bilim insanlarına ve ilgili alanlardaki geçiş süreçlerine ışık tutarak Osmanlı dönemi bilim tarihimize önemli katkılar sağlamıştır. Ancak, bu dergiler uzun ömürlü olamamış ve Cumhuriyet dönemine aktarılamamışlardır.

Tezde gazeteler birincil kaynak olarak kullanılmıştır. Ancak, dönemin arka planını daha iyi anlayabilmek amacıyla dergi ve diğer basın organları da ikincil kaynak olarak değerlendirilmiştir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte basın önemli bir gelişme kaydetmiş ve büyük bir çeşitlilik kazanmıştır. İstanbul’da tanınmış kişiler tarafından

kurulan birçok gazete yayın hayatına başlamıştır. Halk, genellikle tanınmış kişilere ait gazeteleri okumayı tercih etmektedir. Bu gazeteler arasında Cumhuriyet, Akşam, Yeni İstanbul, Yeni Sabah, Son Posta, Tasviri Efkâr, Vatan ve İktidam ön plana çıkar. Bu gazetelerin yayın politikaları, dönemin siyasi, kültürel, sosyal ve ekonomik gelişmelerine duyarlı bir şekilde şekillenmiştir.

Osmanlı döneminde başlayan bilim haberciliği geleneği, Cumhuriyet dönemine de miras kalmıştır. Osmanlı dönemi gazetelerinde yer yer bilimsel haberlere rastlanmaktadır. Bu haberler, genellikle halkın anlayabileceği sade bir dil kullanılarak yayınlanmıştır. Ancak, Osmanlı'da okur-yazar oranının düşük olması nedeniyle bu haberler beklenen ilgiyi görememiştir. Osmanlı'nın son dönemlerinde bilim haberlerinin yayınlanması için önemli çaba sarf eden isimlerden biri Ahmet Mithat'tır. Onun çalışmaları harf devrimine kadar devam etmiş ve uzun süreli bir etki yaratmıştır. Harf devrimiyle birlikte basında kısa bir durgunluk yaşanmış olmasına rağmen, Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları sayesinde bu durum hızla toparlanmıştır. Gazeteler, bir yandan dönemin sosyo-politik koşullarını yansıtırken diğer taraftan bilim ve teknolojik gelişmelerin halka aktarımını daha iyi anlayabilmek için önemli veriler sunmaktadır. Gazetelerin içeriğinde bilim ve teknolojiye dair haberlerin sunuluş biçimi, yapılan vurgular ve sunulan bilgilerle halkın bu bilgileri anlama düzeyi, dönemin bilim iletişimi ve toplumla etkileşimini anlamamıza yardımcı olur.

Gazetelerde yer alan bilim haberlerinin temel amacı, toplumda bilime karşı bir ilgi uyandırmak ve halkı bu uğurda teşvik etmektir. Erken Cumhuriyet döneminde bu politika devlet tarafından benimsenmiş ve etkili olmuştur. Bu tez, Cumhuriyet, Akşam ve İktidam gazeteleri üzerinden dönemin reklamlarından bilim ve teknoloji tarihine dair çıkarımlar yapmaktadır. Bu kapsamda, Cumhuriyet, Akşam ve İktidam gazetelerinin geniş bir değerlendirmesi yapılmaktadır. Gazetelerin tarihsel arka planı, çalışanları ve devletle olan etkileşimleri detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Bu çerçevede Cumhuriyet gazetesi arşivleri taranmış, haber görselleri incelenmiş ve Erken Cumhuriyet dönemi İstanbul basınında yer alan reklamların içinde bilim ve teknoloji unsurlarının araştırılması yapılmıştır.

1924 yılında kurulan Cumhuriyet gazetesi, dönemin politikalarına ve ideolojisine uygun haberler yayınlayan bir gazetedir. Hem halkın hem de devletin nabzını tutarak içerikler üretmiştir. Adından da anlaşılacağı üzere Cumhuriyet döneminin basında

önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde bilginin ve enformasyonun önemi daha iyi anlaşılmıştır. Hızla küreselleşen dünyaya ayak uydurmak, yeni temelleri atılan bir ülke olarak bilim ve teknolojiyi yakından takip etmek ve kullanmak büyük önem arz etmiştir.

Akşam gazetesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine tanıklık ederek 1918 yılında yayın hayatına başlamıştır ve bu nedenle önemli bir konuma sahiptir. Osmanlı'dan miras kalan bir gazete niteliği taşıdığı için, Akşam gazetesi Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecine tanıklık etmiştir. Hem yerel hem de uluslararası haberlere yer veren bir yayın politikası izlemiştir. Dönemin memlekette ve dünyadaki gelişmelerini takip ederek haberlerini oluşturması, Cumhuriyet hükümeti tarafından da desteklenmiştir. Akşam gazetesi, toplumu bilgilendirme ve bilinçlendirme konularında önemli bir araç olarak öne çıkmıştır.

Tezin diğer önemli birincil kaynağı olan İkdam gazetesi ise çok daha eski bir tarihe, 1894 yılına dayanmaktadır ve Cumhuriyet döneminde de yayın hayatına devam etmiştir. Akşam ve İkdam gazeteleri, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine ışık tutması açısından tezin önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Cumhuriyet gazetesi ise 1923-1945 yılları arasında Erken Cumhuriyet döneminin fikri düşüncesini ve politikalarını yansıttığı için özellikle tercih edilmiştir.

Tezin önemli hedeflerinden biri, İstanbul basınında yayınlanan gazete ve ilanlar aracılığıyla Erken Cumhuriyet döneminde nasıl bir bilim ve teknoloji takibi yapıldığını ortaya koymaktır. Bu çalışma, dönemin bilim sosyolojisinin nasıl şekillendiğini anlamayı ve oluşturulan bilimsel perspektifin toplumda nasıl yankı bulduğunu incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, dönemin bilim çevresi ile toplum arasındaki iletişimi anlamak da tezin önemli odak noktalarından biridir. Bu bağlamda, bilim ve teknoloji reklamları detaylı bir şekilde incelenmektedir.

Gazeteler, bilginin dolaşımı ve tartışma ortamının oluşturulduğu önemli platformlardır. Erken Cumhuriyet dönemi modernleşme çabaları çerçevesinde, "yeni bilim" veya "modern bilim" takip edilmiş ve ülkenin temelini oluşturmuştur. Modern bilimin yaygınlaştırılması ve ülke çapında yer edinmesi için bilginin ve bilimin etkileşim halinde olması gerekmektedir. Avrupa'da başlayan yeni bilim etkileşimi ve iletişimi, Osmanlı'yı ve Cumhuriyet dönemini etkilemiştir. Bilginin dolaşımı için Avrupa'da, Osmanlı'da ve Cumhuriyet döneminde çeşitli kurumlar açılmıştır.

Kurumların yanı sıra basın, bilgi dolaşımının temel aracı haline gelmiştir. Bu tez, Cumhuriyet dönemi ilanlarını analiz ederek, bilginin ve bilimin hem tarihsel hem de sosyolojik etkilerini inceleyerek "bilginin ve bilimin toplumsal yaşam üzerindeki etkileri nelerdir ve bu etkiler nasıl ortaya çıkmıştır?" sorusuna da yanıtlar aramayı amaçlamaktadır. Erken Cumhuriyet dönemi bilim dolaşımının anlaşılmasında reklamların analizi önemli bir kaynaktır. Bu analizler, bilgi dolaşımının dinamiklerini anlamak için yeni bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir. Cumhuriyet dönemi reklam, afiş ve diğer basın organlarının incelenmesi, toplumun karşılaştığı sorunlara bilinçli ve eğitilmiş bir şekilde yaklaşılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu vurgu, topluma çeki düzen vermek, sosyal ve kültürel değişimi sağlamak ve toplumun sorunları ile yakından ilgilenmek gibi hedefler doğrultusunda bilimsel bir yaklaşımın benimsendiğini ortaya koymaktadır. Tez kapsamında, Cumhuriyet döneminin önemli afişçilerinden biri olan İhap Hulusi Görey'in afişleri incelenerek dönemin görsel iletişiminin ne kadar etkili bir şekilde kullanıldığı vurgulanmaya çalışılmıştır. Örneğin, İhap Hulusi Görey'in hazırladığı AEG reklam afişi, dönemin bilim ve teknolojiye bakışını somut bir şekilde gözler önüne sermektedir. Afişte, genç bir kadının elektrikli zayıflama makinesi kullanımına yer verilmiştir. Bu, dönemin sağlıklı bireyler oluşturma politikalarından biri olarak elektrikli makinelerin kullanımının teşvik edildiğini göstermektedir. Dolayısıyla, bu afiş hem elektrikli araçların kullanımına hem de sağlıklı bireyler oluşturma politikalarına atıfta bulunmaktadır. Ayrıca, bilim ve teknolojinin pazarlaması da yapılmaktadır. Tek bir reklam ile birçok alana atıfta bulunarak toplumda istenilen algının oluşturulmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. Bilimin halka ulaştırılması amacıyla tüketim aracı olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, Ameli Elektrik dergisi örneği incelenerek bilimin tüketim aracı olarak nasıl kullanıldığına dair bir kaynak sağlanmıştır. Ameli Elektrik dergisi, 1925-1935 yılları arasında elektriğin geniş kitlelere tanıtılması ve kullanımının teşvik edilmesi amacıyla yayımlanmıştır. İstanbul Elektrik ve Tramvay Şirketleri tarafından Osmanlıca ve Fransızca olarak yayımlanan bir dergidir. Derginin içeriği incelendiğinde, elektrikli ev aletlerinin kullanımıyla elektriğin tanıtılması ve kullanılmasının teşvik edildiği görülmektedir. Toplumun elektrik kullanımını öğrenmesi ve teşvik edilmesi için bilimin bir meta, tüketim aracı olarak sunulduğu görülmektedir. Bilimsel bir bilinç oluşturma amacıyla bilimin tüketim aracı olarak kullanıldığını Ameli Elektrik dergisi örneği üzerinden gözlemlemekteyiz. Ayrıca, gazetelerdeki reklamlarda da bu algının yaygın bir şekilde

kullanıldığı görülmektedir. Bilimin ticarileştirilmesi, devlet politikası olarak benimsenmiş ve salt bilimsel yazılardan ziyade, basit bir dil kullanılarak bilimin tüketilen bir meta olarak sunulması amaçlanmıştır. Bu yönde yayınlanan reklamlar, topluma bilimi tüketim aracı olarak sunarak bilimsel bilinci geliştirmeyi hedeflemiştir.

Oluşturulmaya çalışan bilincin etkisini değerlendirmek adına tirajlar önemli bir ölçüttür. Tirajlar, gazetelerin ne oranda okunduğunu ve hangi tür haberlerin ilgi gördüğünü belirlemektedir. Bu nedenle, tirajlar basın organları ile toplum arasındaki etkileşimi göstermektedir. Haberlerin halk arasındaki etkileşimini analiz edebilmek için tezde tiraj verilerine yer verilmiştir. İstanbul basınında yayınlanan gazetelerin tirajları incelendiğinde, okuyucu profilleri hakkında da çıkarımlar yapılabilir. Osmanlı döneminde, gazete ve dergilerin yaygınlaşmasına rağmen, halk ile etkileşim düşük düzeylerde kalmıştır. Ancak, Cumhuriyet döneminde bu etkileşimin arttığı görülmektedir. Harf devrimi sonrasında bir düşüş yaşanmış olsa da eğitim politikaları ile okur-yazar oranlarının artmasıyla tirajlar yeniden yükselmiştir. Örneğin, Cumhuriyet gazetesinin 1923 yılından sonra tirajlarının 16.000 civarına ulaştığı gözlemlenmektedir. Tiraj verileri, basının geniş kitlelere ulaşma kapasitesini yansıtmakta ve toplumun bilgiye erişimi ile basının toplum üzerindeki etkisini değerlendirmek adına önemli ipuçları sunmaktadır. Bu bağlamda, tezde tiraj verileri incelenerek Cumhuriyet dönemi İstanbul basınında bilim ve teknoloji reklamlarının halk ile etkileşimi analiz edilmektedir.

Gazetelerde yayımlanan bilimsel içeriklerin tirajları, okuyucuların bilimsel konulara ilgi gösterip göstermediğini ve hangi tür bilimsel içeriklere daha fazla talep olduğunu belirlemek için önemli bir kaynaktır. Örneğin, sağlık, teknoloji, uzay araştırmaları, çevre bilimleri gibi konulara yönelik haberlerin tirajları analiz edilerek okuyucuların hangi tür bilimsel içeriklere daha fazla ilgi gösterdiği belirlenebilir. Reklamları kategorilere ayırarak, dönemin bilim ve teknoloji ile ilgili her türlü faaliyetine detaylı bir bakış sunmayı hedefledik. Bu sayede reklamların hedef kitlesi ve onların bilim ve teknolojiye bakış açısı, toplumun genel bilimsel bilgi düzeyi hakkında ipuçları sağlamaktadır.

Reklamları altı farklı kategoriye ayırarak, reklam görselleri aracılığıyla ele aldığımız "Erken Cumhuriyet dönemi İstanbul basını reklamlarında bilim ve teknoloji" konusunu desteklemeyi hedefledik. Sınıflandırdığımız reklam türleri, Cumhuriyet dönemi bilimsel politikalarını destekleyici bir niteliğe sahiptir. Teknoloji ve Sanayi,

Sağlık ve Kişisel Bakım, Ulaşım Araçları, Elektrikli Ev Aletleri, Zirai İlaçlar ve Makineler, Eğitim, Kültür ve Sanat gibi kategorilere ayrılan reklamların detaylı bir şekilde analiz edilmesiyle, bilimsel gelişmelerin ve bilim politikalarının halkla etkileşimine odaklanılmıştır. Kategorize ettiğimiz reklam türleri, dönemin bilimsel gelişmelerine daha ayrıntılı bir bakış sağlamaktadır. Her bir reklam kategorisi, o dönemdeki bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin, sağlık ve kişisel bakımın, ulaşım araçlarının, elektrikli ev aletlerinin, zirai ilaçların ve makinelerin, eğitim, kültür ve sanatın halk üzerindeki yansımalarını göstermek için özel bir pencere sunar. Her bir reklam kategorisi, dönemin belirli bir yönünü vurgular ve o döneme özgü stratejilerin nasıl uygulandığını gösterir.

Reklamlar, toplum içinde birçok işlevi yerine getiren önemli bir iletişim aracıdır. Öncelikle, devlet ile halk arasında bir köprü oluşturma amacı taşırlar. Devlet, belirli politikalarını ve mesajlarını halka duyurmak için reklamlardan yararlanırken, halk da bu reklamlar aracılığıyla devletin politikalarını ve hizmetlerini öğrenir. Bu şekilde, devletin halka ulaşmasını ve etkileşim kurmasını sağlarlar. Ayrıca, reklamlar satıcı ile alıcı arasında iletişimi kolaylaştırır. Satıcılar, ürünlerini ve hizmetlerini reklamlar aracılığıyla tanıtarak potansiyel müşterilere ulaşır ve onları ikna etmeye çalışır. Alıcılar da reklamları görerek ihtiyaçlarına yönelik ürün ve hizmetleri keşfeder ve satın alma kararı verirler. Bu sayede, ticari ilişkilerin gelişmesine ve ekonomik faaliyetlerin artmasına katkıda bulunurlar. Reklamlar kitlelerle iletişim kurabilmenin en önemli aracıdır. Toplumu etkileyen önemli konuları ele alarak geniş kitlelere ulaşırlar ve bilgi, fikir ve duyguların yayılmasını sağlarlar. Bu sayede, kültürel, sosyal ve ekonomik etkileşimlerin artmasına ve toplumun gelişmesine katkıda bulunurlar. Bu nedenlerle, reklamlar toplum içindeki iletişim ve etkileşim süreçlerinde önemli bir role sahiptir.

Gazeteler, reklamların günlük olarak iletilmesini sağlayan önemli mecralardır. Bu sayede halk, günlük yaşamda meydana gelen tüm gelişmeleri düzenli bir şekilde takip edebilir. Gazetelerin yayınlanma sıklığı ve geniş kitlelere ulaşma potansiyeli, reklamların hızlı bir şekilde yayılmasını ve halkın bilgilendirilmesini sağlar. Bu durum, toplumun güncel olaylardan haberdar olmasını ve ticari, bilimsel ve kültürel faaliyetlerden haberdar olmasını sağlayarak toplumsal etkileşimi artırır. Dolayısıyla, gazeteler reklamların etkili bir şekilde iletilmesinde önemli bir rol oynarlar. Toplumun ihtiyaçlarını analiz ederek bu ihtiyaçlara cevap niteliğinde reklamların yayımlandığı

gözlemlenmektedir. Bu reklamlar, tüketicilere sunulan ürün ve hizmetler aracılığıyla hem ihtiyaçları karşılamayı hem de bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplumsal yansımalarını sağlamayı amaçlarlar. Dolayısıyla, reklamların bu şekilde işlev görmesi, toplum ile ticari, bilimsel ve teknolojik alanlar arasındaki etkileşimi artırarak toplumsal değişim ve dönüşüme katkıda bulunur.

Gazeteler, her yaş ve cinsiyetten bireylere yönelik çeşitli haberler sunarak geniş bir kitleye ulaşmayı hedefler. Kadın, erkek ve çocuklar arasında ayırım yapmadan ilgi çekici içerikler sunarlar. Bu özellikleri özellikle Erken Cumhuriyet döneminde modern bir ulus inşasında önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Tezde, Cumhuriyet, Akşam ve İktidam gazeteleri özelinde belirli bir tarih aralığında yayımlanan reklamlar incelenerek kategorilere ayrılmıştır. Her bir kategori, o alandaki bilimsel çalışmaları, bilimsel politikaları ve hedeflenen kitleye nasıl bir algı oluşturulmak istendiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, Cumhuriyet gazetesinde çocuk yetiştirme, çocuk beslenmesi ve çocukların bilimsel düşünceye sahip olmaları için reklamların yayımlandığı gözlemlenmektedir. Hatta, gazetenin bir sayfasının bu konulara ayrıldığı fark edilmiştir. Kadınlar için ayrı bir sayfanın oluşturulduğu, modern kadın algısı, kadın hakları ve kadınlara yönelik diğer konuların reklamlar aracılığıyla ele alındığı da incelenmektedir. Bu reklamların seçilmesinde, bilimsel düşünceye dayalı bir toplumun oluşturulması amacıyla, toplumun her kesimine hitap edilmesi önemlidir. Bu çerçevede, Cumhuriyet dönemi gazetelerinde yayımlanan reklamların, bilimsel düşünceyi toplumun her kesimine ulaştırmak ve bilimle ilgili farkındalığı artırmak için stratejik bir araç olarak kullanıldığı söylenebilir.

Erken Cumhuriyet dönemi politikaları, devlet yatırımlarını ve özel girişimleri teşvik eden bir çerçevede şekillenmiştir. Bu politikalar, toplumsal değişimi destekleyerek, fiziksel, politik ve kültürel faktörlerin yanı sıra ekonomik etmenlerle de etkileşim içindedir. Özellikle kapitalizmin yükselişi ve topluma olan etkisi, reklamcılığın gelişimine paralel olarak görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, bu alanda yerini almak ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla çeşitli politikalar izlemiştir. Bu politikaların, reklamlar aracılığıyla halka aktarılması sağlanmıştır. Toplumsal değişim, sadece devletin etkisiyle değil, aynı zamanda halkın talepleriyle de şekillenmiştir, böylelikle çağdaşlaşma süreci desteklenmiştir. Halk ve devlet arasında ortaklaşa bir çalışma ile Cumhuriyet ideolojisinin oluşturulduğu söylenebilir. Cumhuriyet

yönetimi, Osmanlı'dan miras kalan geleneksel yapıdan uzaklaşmak isteyen bir toplumla karşı karşıya olup, modern bir toplum inşa etmek için iş birliği yapmıştır.

Gazete reklamlarının incelenmesiyle bütüncül bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Hiçbir alanın, devletin, kurumun, halkın veya mesleklerin birbirinden bağımsız olmadığı göz önüne alınmıştır; her şey birbiriyle etkileşim içindedir. Reklamlar aracılığıyla bu etkileşimin açıklanması ve anlaşılması hedeflenmiştir. Bu şekilde, bilim, tarih, sosyoloji, psikoloji, kültür gibi konular bütüncül bir şekilde ele alınmıştır. Gazeteler ve reklamların, bilim ve teknolojiyi toplumla entegre bir şekilde açıklamaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Cumhuriyet dönemi, bütüncül bir yaklaşımı sağlamaya çalışan önemli bir dönemdir. Modern Türkiye'nin bu bakış açısıyla daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir. Ekonomi, bilim, sanat ve siyaset, toplumu meydana getiren değerlerdir ve her biri kendi içinde ve birbirleriyle iletişim halindedir. Her alanın, devletin, kurumların ve halkın birbirinden bağımsız olmadığı bilinciyle, reklamların toplum üzerindeki etkileri ve etkileşimleri incelenmiştir. Bu nedenle, reklamların analizi, bu bütüncül yaklaşımı ortaya koymak için önemli bir kaynaktır. Reklamlar ekonomik, sosyal, kültürel ve bilimsel gelişmeleri topluma yansıtarak devlet-halk etkileşimini göstermektedir. Bu çerçevede, reklamların ekonomik, bilimsel, kültürel ve siyasi boyutları ele alınarak, Cumhuriyet döneminin modernleşme sürecine katkıları değerlendirilmiştir.

Erken Cumhuriyet döneminde, bilim modernleşmenin temeli ve rehberi olarak öncelikli bir konumda ele alınmıştır. Özellikle 1923-1928 yılları arasında, Türkiye'nin tarihinde benzersiz bir dönemde, bilime, bilimin ilkelerine ve teknolojik dönüşüme eşî görülmemiş bir önem verilmiştir. Bilimin yolunda engellerin kalkmasıyla birlikte, bilimin serbestçe gelişimi teşvik edilmiştir. Bu ortamda, bilim gazeteciliği ile akademik, popüler ve mesleki bilim dergileri de gelişim göstermiştir. Bu yayınlar, ülkenin düşünsel ve maddi modernleşme çabalarına önemli katkılarda bulunmuştur. Bilginin topluma daha etkin bir şekilde aktarılması için gazete, dergi gibi basın organları etkili araçlar olarak kullanılmıştır. Erken Cumhuriyet dönemi hükümeti de bu etkili araçları kullanarak bilgiyi, bilimi toplumun en alt tabakasına dahi ulaştırmayı amaçlamıştır. Özellikle reklamlar vasıtasıyla, bilim anlayışının toplumun her kesimine etkilemesi amaçlanmıştır. Bu çalışma Cumhuriyet ideolojisini temel alarak reklamları detaylı bir şekilde analiz ederek dönemin bilim ve bilim politikalarına ışık tutmayı hedeflemektedir.

Tez, arşiv temelli bir çalışma olup Osmanlı döneminin sonları ile Erken Cumhuriyet dönemi boyunca yayınlanan gazete ve dergilerin incelenmesine dayanmaktadır. Bu süreçte, genel bir panorama oluşturmak amaçlanmış ve tezin konusu bağlamında reklamların bulguları belirlenerek analiz edilmiştir. Reklamların bilim ve tarih bağlamında incelenmesiyle, Erken Cumhuriyet dönemi basınıyla reklamlar arasındaki ilişki ortaya konmuştur. Gazete ve dergi bulguları, tezin temel kaynaklarından birini oluşturmuştur. Bu kaynaklar ışığında, Erken Cumhuriyet döneminde basının, reklamların ve bu reklamların toplumla ve bilimle etkileşiminin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi sağlanmıştır. Gazete arşivleri taranarak yapılan çalışma, zenginleştirilmiş ve desteklenmiştir. Ayrıca, reklam görselleri, bütüncül bir yaklaşımı desteklemek amacıyla örneklerle açıklanmıştır.

2. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE BİLİM VE TEKNOLOJİ ATILIMLARI

Cumhuriyet döneminin felsefi çerçevesi büyük ölçüde Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünceleri etrafında şekillenmiştir. Bu felsefenin anlaşılması Cumhuriyet döneminin atılımlarının ve ideolojilerinin de anlaşılması anlamına gelir. Söz konusu felsefi düşüncenin temeli akıl ve bilime dayanır. Atatürk'ün bilime, teknolojiye ve araştırmaya büyük önem vermesi, çağdaş bir uygarlık oluşturabilmenin anahtarının bilimden geçtiğini belirtmesi, medeniyetin asıl gücünü bilim ve teknikten aldığını sıklıkla vurgulaması bu felsefenin ifadeleri olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda Atatürk, başarılı bir asker olmanın yanında bilimsel sahip, eğitilmiş ve ileri görüşlü bir devlet adamıdır. Benimsediği felsefe, hayatı boyunca uyguladığı aşağıdaki bilimsel yöntemlerin de temelini oluşturmuştur (Şengör, 2020, s. 22).

1. Önce karşısındaki sorunu iyi tanımaya ve tanımlamaya,
2. Kendisinden önce bahis konusu sorun veya sorunlar için ortaya atılmış çözüm önerilerini iyi öğrenmeye ve bunların başarısızlık ve/veya uygunsuzluk nedenlerini doğru teşhis etmeye,
3. Sorunun veya sorunların çözümü veya çözümleri için uygun varsayım önerileri üretmeye,
4. Kendi önerdiği varsayımlara körü körüne asla bağlanmadan onları acımasız bir şekilde gözlem raporlarıyla denetlemeye,
5. Başarısız olduklarına inandığı varsayımları derhal eleyerek yerlerine yeni gözlem temelini de dikkate alarak
6. Bu yeni varsayım önerilerini de daha önceki varsayımlar için yaptığı gibi gözlem raporları ışığında denetlemeye büyük özen göstermiştir.

Atatürk'ün hayatı boyunca benimsediği yöntem, Karl Popper'ın tüm dünyaya gösterdiği gibi, doğa bilimlerinden bildiğimiz *bilimsel yöntem*dir (Şengör, 2020, s. 12). Atatürk, milli bir kültür bilinciyle donanmış ve her alanda lider konumunda olabilen bir devletin inşasını hedeflemiştir. Yaşam felsefesini rehber aldığı bilimsel yöntemi

kullanarak gerçekleştirmeye çabalamıştır. Bilim ve teknolojinin her alanda esas alınması gerektiğine inandığı önemli sözler dile getirmişti. Örneğin “Yurdumuzun en bayındır, en göz alıcı, en güzel yerlerini üç buçuk yıl kirli -ayaklarıyla çiğneyen düşmanı mağlup etmenin sırrı nedir? Bilir misiniz? Orduların sevk ve idaresinde bilim ve fen ilkelerinin kılavuz edilmesidir. Milletimiz siyasi ve içtimai hayatı ile ulusumuzun düşünsel eğitiminde yol göstericimiz bilim ve fen olacaktır. Türk milleti, Türk sanatı, Türk ekonomisi, Türk şiiri ile edebiyatı okul sayesinde ve okulun vereceği bilim ve fen sayesinde bütün olağanüstü incelikleri ve güzellikleriyle oluşup geliştirecektir” (Uğural, 2016, s. 115).

Buradan da anlaşılabileceği gibi düşünce tarzını, doğa bilimlerinin yöntemleri temelinde inşa etmiştir. Bu konuda manevi kızı Prof. Dr. Afet İnan şöyle der: “Atatürk, kendi yetiştiği devrin müspet ilimlerini mesleki ihtisası bakımından bellediği vakit, berrak ve müspet bir görüşe sahip olabildiğini ve herhangi bir meseleyi riya bir katiyetle halletmeyi hedef tuttuğunu söylerdi.” Yaşamının tüm safhasında bilimsel yöntemi kullanmıştır. Bu yöneme olan tutkusunu tüm ulusa öğretmeyi hedeflemiştir. 30 Ağustos 1925 yılında Kastamonu’da, halkına şu sözler ile hitap etmiştir:

“Efendiler ve Ey Millet, iyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz. En doğru, en hakiki tarikat, tarikat-ı medeniyettir. Medeniyetin emir ve talep ettiğini yapmak, insan olmak için kafidir” (Atatürk, 1952, s. 218).

Atatürk, düşüncelerin eleştirel düşünceye açık olduğu, gözlem ve mantığın temel alındığı, insanların inançlarına ve fikirlerine saygı gösterilerek, ayrışmadan bir arada yaşayabilen, bilimsel bilginin üretildiği berrak zihinlere sahip bir toplumun inşa edilmesini amaçlamıştır. Atatürk, modernleşmenin sadece bu ilkelerin benimsendiği bir ideoloji çerçevesinde gerçekleştirebileceğine inanmıştır. Söz konusu "akılcılık" ideolojisi, Cumhuriyet'in kurulması için bu ilkelerin çevresinde temellerin atılabileceğine dair bir inançla hareket etmiş ve bu doğrultuda Cumhuriyet'in temelleri atılmıştır. Bu temeller, Cumhuriyet döneminde Türk toplumunun değişim ve dönüşümünün sembolü haline gelmiştir. Yönetim biçimindeki değişim ve çağdaşlaşma hedefleri, akıl ve bilim ilkelerini esas alarak toplumun yapılanmasında önemli bir rol oynamıştır. Atatürk'ün inancına göre, Türk toplumu yalnızca Cumhuriyet ile çağdaşlaşabilir. Bu süreçte, bilgi ve bilim toplumun yeniden canlanması ve gelişmesi için önemli bir bileşen olmuş ve tüm ilke ve inkılaplar da bu temel düşünce etrafında

şekillendirilmiştir. Cumhuriyet dönemi, medeni bir Türk toplumu inşa etmek amacıyla çeşitli toplumsal ve ekonomik adımların atıldığı bir dönemi simgeler. Bu amaç doğrultusunda çeşitli alanlarda önemli gelişmeler yaşanmıştır. İlk olarak, ekonomik kalkınmayı hedefleyen ve bilim ve teknolojinin izlenmesini içeren sanayileşme politikaları benimsenmiştir. Bu politikalar, ülkenin ekonomik altyapısını güçlendirmeyi amaçlamış ve sanayinin gelişimini teşvik etmiştir."

İkinci olarak, Türk toplumunu akıl ve bilimsel düşünceye dayalı çağdaş bir yaşamın içine entegre etme amacı güdülerek, milli kültür, dil ve tarih gibi değerler vurgulanmış toplumsal reformlar gerçekleştirilmiştir. Eğitim, siyaset ve sağlık alanlarında da büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Eğitim sistemi yeniden yapılandırılmış, okuryazarlık oranları artırılmış ve bilimsel eğitime önem verilmiştir. Ayrıca, siyasi alanda demokratik prensiplere dayalı yeni bir yönetim modeli benimsenmiş ve vatandaşların katılımı teşvik edilmiştir. Sağlık alanında ise modern tıp hizmetleri yaygınlaştırılmış ve sağlık hizmetlerine erişim iyileştirilmiştir. Bu reformlar, Cumhuriyet döneminin Türk toplumunu çağdaş bir medeniyet seviyesine taşıma vizyonunun birer yansımasıdır.

Türk toplumunda gerçekleştirilen tüm bu değişimler devrim niteliğindedir. Bu devrim, 18. yüzyılda Osmanlı'da başlayan yenileşme- modernleşme hareketlerinin nihai aşaması olarak, köklü bir sosyal değişimle ve bu sosyal değişimi başarıya ulaştıracak yeni bir düşünce yapısıyla geleneksel yaşantıdan kopmayı hedefleyen bilimsel devrimi temsil etmektedir (Uğural, 2016, s. 115).

2.1 Sağlık Alanındaki Atılımlar

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda uzun bir savaştan çıkmıştı. Bu savaşlar sonucu harabe haline dönen Anadolu'da salgın hastalıklar baş göstermişti. Anadolu halkı hem sefalet ile hem de hastalıklar ile boğuşuyordu. Hastane ve ilaçlara ulaşmak çok zordu. Bu sebep ile Cumhuriyet döneminde ilk olarak toplumsal sağlık alanına yoğun önem verildiği görülür. Salgın hastalıklara karşı bilim ve teknolojiyi kullanarak halk sağlığı alanında atılımlar gerçekleştirilmiştir. Bu dönemdeki hastalıklar; sıtma, frengi, çiçek, difteri ve veremdir. İlk olarak bulaşıcı hastalıklar ile mücadele için vilayetlerde heyetler kurulur. Vilayetlerden gelen bilgilere göre ilaç, aşı ve doktor temin edilir. Türkiye'de üretilmeyen ilaçlar yurt dışından getirilir sağlık hizmetlerinin yasal bir zemine oturtulması için Hıfzıssıhha Kanunu çıkartılır.

1923 yılında Dr. Refik Saydam Sağlık bakanı olarak atanır. Savaştan çıkmış bir toplum olarak doktor, hemşire eksikliği güçlü bir şekilde yaşanmaktadır ve bu sebeple ilk olarak hekim, sağlık memuru ve ebe yetiştirilmesine karar verilir. Ayrıca sağlık mühendisleri, fizik tedavi uzmanları, sağlık istatistikçileri, sağlık eğitimcileri, tıbbi teknisyenler, sosyal hizmet uzmanları, diyet uzmanları, klinik psikologlar gibi çeşitli meslek gruplarının yetiştirilmesine önem verilir (Karabulut, 2007, s. 153). Günümüzde “İnsan Kaynakları Müdürlüğü” olarak bildiğimiz “Zat İşleri ve Muamelat Müdürlüğü” kurularak, bu meslek gruplarını serbestçe icra eden bireylerin her türlü bilgiye ve çalışmaya erişebilmesi amaçlanmıştır. Tüm bu çalışmaların olumlu sonuç verdiği ve sağlık personelinin sayısında artış olduğu gözlenmiştir (Çizelge 2.1).

Çizelge 2.1: Karabulut, U. (2007). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Sağlık Hizmetlerine Toplu Bir Bakış: Dr. Refik Saydam’ın Sağlık Bakanlığı ve Hizmetleri (1924-1937). ÇTTAD, VI(15), 151-160.

Sağlık Personeli	1923	1925	1930	1935
Hekim	344	728	1182	1624
Kişi Başına Düşen Hekim Sayısı	19.860	16.840	12.220	9.270
Eczacı	60	-	127	135
Hemşire	?	-	202	325
Ebe	136	-	400	451
Sağlık Teknisyeni	560	-	1268	1365

7 ilde Numune hastaneleri açılır. İlk olarak 1924 yılında Ankara, Erzurum, Diyarbakır ve Sivas Numune hastaneleri ve ardından 1936 yılında İstanbul Haydarpaşa Numune hastanesi kurulur. Sonraki yıllarda ise Trabzon ve Adana Numune hastaneleri tamamlanmıştır. “Numune” kelimesinin hastanelere verilmesi rastgele bir seçim değildir. Zira “iyi örnek” anlamına gelen bu kelime ilerde açılacak hastanelere örnek teşkil etmesi açısından devlet tarafından kurulan hastanelere verilmiştir. Bu hastaneler, Cumhuriyet dönemi sağlık atılımlarına önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bunların yanı sıra muayene ve tedavi evleri de açılmıştır. Yerel yönetimlerin hastane açması teşvik edilmiştir. Her ilçede hükümet tabibi hedeflenmiştir. Salgın hastalıkları tedavi amacı ile açılan kurumlara örnek olarak; Ankara’da Kuduz Müessesesi ve Burgaz Ada’da verem ile mücadele için Verem Sanatoryumu açılmıştır.

Sağlık alanında yasalar çıkartılmış bilime dayalı ve kamu sağlığını önceleyen politikalar geliştirilmiştir. 10 Mayıs 1928 tarihinde meclise bir tasarı sunulmuş ve bu tasarıyla halk sağlığının korunması amacıyla bilimsel ilerlemelerden faydalanılması gerektiği ve bu amaçla uzmanlardan oluşan bir kurumun gerekliliği vurgulanmıştır. Bilimsel araştırmalar için Sıhhiye Vekâleti'nin (Sağlık Bakanlığı) teknik bir birimi olarak Hıfzıssıhha Kurumu'nun oluşturulması uygun görülmüş, bunun ülkemizde salgın hastalıklarla mücadele konusunda da büyük yarar sağlayacağı söylenmiştir (Karabulut, 2007, s. 155). Kurumun Ankara'da tesis edilmesine karar verilmiştir. Bilim ve teknik alanında yetersiz kalan hekim ve hekim adaylarının bu kurumda eğitilmesi, modern cihazlar ile donatılması istenmiştir. 17 Mayıs 1928 tarihinde meclis tasarıyı kabul etmiştir. Hemen çalışmalara başlanılmış ve Sivas-Ankara kimyahaneleri birleştirilerek içlerinde bakteriyoloji, farmakoloji ve immünoloji birimleri oluşturulmuştur. Bunlara ek olarak özel konferans salonu, meteoroloji istasyonu ve kütüphane de tesis edilmiştir.

Hıfzıssıhha Enstitüsü'nün çalışmalarına baktığımızda, çiçek aşısı, dönemin salgın hastalıklarına karşı hazırlanan aşı ve serumlar, hastalıkların araştırılması ve modern tıp teknikleri ile hastalıklara ilaç geliştirilmesi gibi bir dizi çalışmanın yer aldığı görülmektedir. Aşı, serum üretim ve kontrolü dışında ilaç kontrolü, gıda kontrolü, adli tıba da yardımcı olan toksikolojik çalışmalar, pestisit kontrolü, kan ürünleri üretimi, halkın sağlığına hizmet eden rutin mikrobiyolojik, biyokimyasal ve hematolojik tahliller ayrıca mikrobiyoloji biyokimya, farmakoloji bilim dallarında asistan eğitimi de verilmiştir (Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü, 2023). Tüm bu çalışmalar yukarıda bahsedilen bilimsel yöntem ve anlayış temelinde gerçekleştirilmiştir.

Hıfzıssıhha Enstitüsü dışında köy, kasaba ve şehirlerde sosyal sağlık hizmetleri veren kurumlar açılmıştır. Bu kurum ve kuruluşlar Sağlık Bakanlığı'na bağlı olup, halkın sağlığından sorumlu olmuşlardır. Ülkenin her bir köşesine sağlık hizmetleri bu sayede ulaştırılmaya çalışılmıştır. Dönemin sağlık bakanı Refik Saydam özellikle insan gücünden yararlanmaya çalışmıştır. Az sayıda olan hekim ve sağlık görevlilerini arttırmak için çeşitli üniversitelerde Tıp Fakültesi kürsüleri açılmıştır. Koruyucu hekimlik uygulamaları yasallaştırılmıştır. Toplumdaki hastalıklara karşı kanunlar oluşturulmuştur. Sağlık alanında açılan her türlü okul, kurum veya kuruluşlar son model tıbbi cihazlarla donatılmaya çalışılmıştır.

Halk geleneksel sağlık tedavilerine alışış olduğundan, halkı modern sağlık tedavileri hakkında bilinçlendirmek için broşür, dergiler, kitapçıklar ve gazeteler gibi basılı yayın kullanılmıştır. Salgın hastalıklar ile ilgili bilgi vermek amacı ile halk eğitim programları düzenlenmiştir. Aşı kampanyaları, devletin sağlık alanında yayınladığı bildiriler, sağlık merkezleri ve poliklinikler Cumhuriyet döneminde halkı bilinçlendirmek adına yapılan diğer atılımlardır.

Tüm bu yöntemler, Cumhuriyet döneminde salgın hastalıkların kontrol altına alınması ve halkın sağlık bilincinin artırılması için önemli araçlar olmuştur. Bu çabalar, halkın sağlığını koruma ve toplumun genel sağlık düzeyini yükseltme amacıyla atılan adımların bir parçasıdır. Mustafa Kemal Atatürk'ün sağlık alanına verdiği önem onun şu ifadelerinden anlaşılabilmektedir:

Türk vatandaşının sağlığı ve sağlamlığı, her zaman üzerinde durulacak ulusal sorunumuzdur, çünkü Cumhuriyet; düşünsel, bilimsel ve bedensel bakımlardan güçlü ve yüksek düzeyli koruyucular ister, sağlık ve sosyal yardım konularında izlediğimiz amaç şudur: Ulusumuzun sağlığının korunması ve desteklenmesi, ölümlerin azaltılması, nüfusun artırılması, toplumsal hastalıklar ve salgınların etkisiz bir düzeye indirilmesi, bu yolla ulus bireylerinin dinç ve yetenekleri korunmuş bir biçimde bedence sağlıklı olarak yetiştirilmesi ve milletimizi sulh içinde yaşatmak en büyük amacımız olduğu gibi onun sıhhatine itina etmek, olanaklarımız nispetinde bu toplumsal acıya çare olmak hükümetimizin esas görevidir.

Sağlık alanında yapılan tüm bu önemli atılımlar halkın modern bilime ve tıbbı olan güvenini tazelemiştir. Büyük bir mücadeleden geçen Türk toplumu bilimsel bilginin ve işleyişinin ne kadar önemli olduğunu ve yararlı olduğunu salgın hastalıkların önlenmesi ile anlamıştır. Böylece halk sağlığı seviyesi kısa sürede yükseltilmiştir.

2.2 Eğitim Alanındaki Atılımlar

Atatürk, Türk milletinin temel kalkınmasında sosyal değişimin gerçekleşmesi gerektiğini düşünüyordu. Cumhuriyet ile yeni bir kültür bilinci halka aktarılacak istenmiştir. Türk toplumu ancak bu sayede medeni ve çağdaş uygarlık seviyesine ulaşacaktır. Atatürk, kültür ve bilimin bir bütün olarak ele alınması gerektiğine ve yeni kültürün oluşturulabilmesi için teknik elemanların yetiştirilmesi, ideolojilerin yayılması için nesilden nesille aktarılacak kurum ve fertlerin oluşturulması gerektiğine

inaniyordu. Bu kurumların oluşturulması, teknik elemanların yetiştirilmesi şüphesiz bilimsel eğitimin uygulanması ile gerçekleştirilebilirdi.

Bilimsel eğitimin uygulanabilmesi için bilim ve teknoloji ile donatılmış çağdaş okulların açılması gerekiyordu. Osmanlı Devletinden miras kalan eğitim sistemi iki kola ayrılıyordu; geleneksel eğitim sistemi ile devam eden medreseler ve batılı tarzda eğitim sistemini benimsemiş olan okullar. Bu ikilik ve karmaşadan kurtulmak için öncelikle medreseler kapatılır. Sonrasında ise çağdaş bir eğitim politikası yürütülmesi için Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkartılır. Bu kanun sayesinde eğitimde milli birlik ve bütünlüğün sağlanması, yurttaşlık bilincine sahip, akılcı ve çağdaş bireylerin yetiştirilmesi amaç edinilmiştir. (Uğural, 2016, s.116)

1928 yılı itibari ile Latin Harfleri Kanu'nun kabulü eğitimde ortak bir dil olarak Türkçe'nin benimsenmesi Arap harfleri ile yaşanan zorlukların giderilmesini sağlamıştır. Türk dilinin geliştirilmesi ve araştırılması için Türk Dil Kurumu'nun açılması da eğitim ve dil alanında yapılan önemli bir gelişmedir. Türk dilinin tarihsel ve bilimsel olarak araştırılması ve geliştirilmesi amaç edinilmiştir. Milli eğitim konusundaki amaç ise okulları bilimsel bilgi ışığında ve çağdaş bir sistem ile yeniden düzenlemek, okur-yazarlığı arttırarak eğitim seviyesinin yükseltilmesi olmuştur.

Bilimsel eğitim, öğretim ve uzmanlaşma esas alınmıştır. Okul müfredatlarında da değişikliklere giderek müfredatta temel bilimlerin yer alması açısından çalışmalar yapılmıştır. Cumhuriyet'in eğitim politikası milli ve çağdaş eğitimi vatanın her köşesine yaymak ve ülkede bilim ortamının sağlanmasına zemin hazırlamayı amaçlamaktaydı (Uğural, 2016, s. 117).

Bu dönemde eğitim politikası alanında birçok eğitim-öğretim kurumu açılmıştır. İlki Millet Mektepleri'dir. Latin harfleri kanununun çıkarılması ile halka yeni alfabenin öğretilmesi ve okuma yazma öğretmek amacı ile ülkenin dört bir tarafına açılmıştır. 1933 yılında millet mekteplerindeki eğitim kentlerde ve özellikle köylerde büyük artış göstermiştir. Halkçı eğitim sistemi ile kadın-erkek eşit koşullarda eğitim sağlanmıştır. Böylelikle toplumun her kesiminden insanın halka kazandırılması esas alınmıştır.

İkinci olarak Halk- evleri/Halk Mektepleri açılmıştır. Bunlar, Cumhuriyet'in halkçı eğitim sisteminin tanıtılmasında önemli bir yere sahiptir. İsmet İnönü, 1932'de Halkevleri'nin açılışında yaptığı konuşmada bu eğitim yuvalarının isimlerindeki “halk” ifadesinin halkla yakın temas kurulmasının amaçlanmasından ve bu kurumların

“bütün entelektüel sınıfın” ve “bütün ilerlemek isteyen unsurların” ortak malı olmasından kaynaklandığını belirtmiştir (CHP Halkevleri ve Halkodaları, 1942).

Halkevlerinde edebiyat, güzel sanatlar, kütüphanecilik, tarih ve müze, köycülük, spor, sosyal yardım, fizik, kimya, Türkçe, yabancı diller gibi kurslar verilmiştir. 1941 yılına gelindiğinde toplam 5000 konferans 1800 konser ve 1500 sinema gösterimi yapıldığı görülür.

Üçüncü olarak Köy Enstitüleri kurulmuştur. Bilimsel ve uygulamalı dersler verilerek köy çocuklarına mesleki, genel kültür ve gündelik hayata yönelik eğitimlerin verilmesi, köy halkının da çağdaş yaşama katılması amaçlanmıştır. Köy halkını bilimsel ve teknik ilgi ile tanıştırmak ve sınıfsız bir toplum oluşturmak amaçlanmıştır. Halkevleri gibi Köy Enstitüleri de halkçı eğitim anlayışını ve dönemin reformlarını halka tanıtmayı amaçlamıştır.

Bunlara ek olarak 1933 yılında üniversite reformu gerçekleşmiştir. Reformun gerçekleştirilmesinin iki sebebi vardır. Biri çağdaş ve bilimsel eğitim sisteminin üniversitelerinde temelini oluşturması. İkincisi ve en önemlisi ekonomik kalkınma açısından sanayileşmeyi tercih eden Türkiye Cumhuriyeti’nin, sanayileşme için bilimsel araştırma yapan üniversite ve bilim insanlarına ihtiyaç duymasıdır. Hem ekonomik hem de kültürel ilerlemeyi ifade eden çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkmak ideali konusunda Atatürk de memleketin aydın sınıfı içinden İbn Sinâ, İbn Rüşd ve Farâbî gibi bilim insanlarının çıkacağına olan inancını dile getirerek bu konudaki en büyük yardımcının üniversiteler olacağını belirtmişti. (Uğural, 2016, s.119)

Reform sonrası üniversitelerde çeşitli değişikliklere gidilmiştir. Müfredat ve eğitimci kadrosu değiştirilmiş, yeni kürsüler açılmıştır. Fakülte, dekan ve rektör gibi günümüzde kullanılan kavramlar üniversitelere eklenmiştir (Kalaycıoğulları, 2020). Osmanlı Devletinden miras kalan İstanbul Darülfünü, İstanbul Üniversitesi ismi ile yeniden açılmıştır. Reform sonrası çağdaş eğitim sistemi temelinde yeniden düzenlenmiştir. Matematik alanında “Riyaziye Enstitüsü” Fen fakültesi dekanı Kerim Erim’in girişimleri ile açılır. Eğitim kadroları yeniden hazırlanmış ve bilimsel araştırma etkinliklerinin temelleri atılmıştır. Öğrencilerin doktora yapabilmesi için Avrupa’ya doktora programlarına gönderilmişlerdir. Fen Fakültesi Astronomi Enstitüsünün kurulması ile astronomi alanında çalışmalara da yer verilmiştir. 1933

yılında Astronomi ve Uzay Bilimleri bölümü açılmıştır. Bugün Beyazıt'ta bulunan İstanbul Üniversitesi kapsamında bir gözlemevi de inşa edilmiştir. Berlin'den gelen Ord. Prof. Dr. Erwin Finlay'ın destekleri ile açılan gözlemevi sayesinde uygulamalı derslerde verilmeye başlanmıştır. Üniversite reformu ile Fizik Enstitüsü yeniden yapılanmıştır (Kalaycıoğulları, 2020). Hem teorik hem de uygulamalı fizik dersleri verilmeye başlanmıştır. Almanya'dan gelen alet ve malzemeler ile fizik laboratuvarı oluşturulmuştur. Bu alanda ilk doktora tezleri yazdırılmıştır. Her alanda araştırma ve yayın üretimi teşvik edilmiştir.

Avrupa üniversitelerinde olduğu gibi, memleket ihtiyaçlarına uygun olacağından Kimyagerlik bölümü oluşturulmuş ve bu bölümden mezun olacakların gereğinde hayatlarını hazineye yük olmaksızın sağlayabilmeleri, Gümrük ve Belediyelerin ihtiyaçlarına yetiyecek derecede kimya bilgisine sahip olarak mezun olabilmeleri ve iş hayatına atıldıklarında serbestçe ticari ve sınai kimyagerliklerde bulunabilmelerinin sağlanması gözetilmiş ve ileride gelişecek olan sanayiye gereği kadar eleman yetiştirmek hususu da öngörülerek laboratuvar ve programlar ona göre hazırlanmış ve ayrıca Gıda Kimyası dersiyle ayrıca Sınai Kimya'dan Seçme Konular adı altında uygulamalı ve teorik konferans ilave edildiği gibi Sınai Analiz laboratuvarlarına ilave olarak bir de fabrika kısmı konulmuştur (Kalaycıoğulları, 2020). Üniversite reformundan önce geliştirilmesi düşünülen kimya enstitüsü 1918 yılında ilk derslerini vermeye başlamıştır. Bu durumun temel sebebi, Cumhuriyet'in kuruluşundan önce, ekonomik ve sanayi alt yapılarının oluşturulmasının hedeflenmiş olmasıdır. 1933 reformuna kadar ve sonrasında da Kimya bölümü, bir meslek alanı olarak geliştirilmesi amacıyla çalışmalara devam edilmiştir. Kimya Enstitüsü bünyesinde yeni kürsüler açılmış ve yabancı eğitimciler getirilerek modern kimya çalışmalarının geliştirilmesi hedeflenmiştir. Eczacılık, Tıp gibi sağlık alanlarında bölümler kurulmuştur. Jeoloji, Botanik ve Zooloji kürsüleri de tüm bu gelişmeler çerçevesinde kurulmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk, geri kalmış bölgelerin kalkınması ve yerel halkın kültürel olarak gelişebilmesi amacı ile çağdaş ve modern eğitim kurumlarının, bir an önce açılması gerektiğini savunuyordu. İlk atılımı İstanbul Üniversite ile başlatılan proje, Ankara ve, Van gibi şehirlerde de çağdaş eğitim kurumlarının açılması üzerinde çalışmalar başlatılmıştır. Amaç gençleri şehirlere çekerek donanımlı, çağdaş bir Türk gençliği yetiştirmek idi. Üniversitelere verdiği önemini 1 Kasım 1933 yılında TBMM'deki açılış konuşmasında bizzat ifade etmiştir; “Arkadaşlar! Üniversite

tesisine verdiğimiz ehemmiyeti beyan etmek isterim. Yarım tedbirlerin kısır olduğuna şüphe yoktur. Bütün işlerimizde olduğu gibi maarifte ve kurulan üniversitede de radikal tedbirlerle yürütmek kati kararımızdır (Erdem, 2012, s. 376).”

İstanbul Teknik Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi’nin de kurulması ile bilimsel faaliyetler hız kazanmıştır. Sanayi politikası çevresinde birçok mühendislik bölümleri açılmıştır. Cumhuriyet dönemi boyunca üniversitelerin yanı sıra, kamu araştırma ve eğitim merkezlerini desteklemek amacıyla MTA gibi bilimsel faaliyetleri yürüten kurumlar da kurulmuştur. Sadece temel bilimler değil beşerî ilimler de hayata kazandırılmak istenmiştir. Bu sebeple Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu açılmıştır. Beşerî ilimler alanında araştırma yapacak öğretmenlerin yetiştirilmesi adına Dil, Tarih ve Coğrafya kürsüleri kurulmuştur. Atatürk, tarihimizin ve uygarlığımızın köklerinin yabancı kaynaklardan değil kendi kaynaklarımızdan öğrenilmesi gerektiğini de vurgulamaktaydı. Bu nedenle bir diğer önemli beşerî ilim olan Arkeoloji kürsünü de kurmuştur. Cumhuriyet dönemi kapsamında temel bilimler dışında tarih ve arkeoloji bilimleri de devlet politikası olarak benimsenmiştir.

Güçlü bir eğitim-öğretim altyapısına sahip olan ülkelerin her alanda lider konuma yükselme potansiyeli vardır. 20. yüzyılda bunu kavramış ülkeler eğitim altyapılarını çoktan düzeltmişlerdi. Mustafa Kemal Atatürk de eğitim alanındaki politikalarını güçlü bir altyapıya, bilim ve teknolojiye temellendirmiştir. Hedef, bilimsel düşüncenin ulusal düzeyde yaygınlaşması ve derinleşmesidir. Atatürk 1937 Kasım ayında; "Büyük davamız, en medenî ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu; yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli inkılâp yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir. Bu sebeple okuma yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak; memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek; memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesile yaşatacak fert ve kurumlar yaratmak; işte bu önemli ilkeleri en kısa zamanda sağlamak, Eğitim Bakanlığı’nın üzerine aldığı büyük ve ağır mecburiyetlerdir. İşaret ettiğim ilkeleri Türk gençliğinin dimağında ve Türk milletinin şuurunda daima canlı bir halde tutmak; üniversitelerimiz ve yüksek okullarımıza düşen başlıca vazifedir" (Ayhan, 1998, s. 28)sözleri ile eğitimin kalkınma projesinde mihenk taşı olduğunu belirtmiştir. Üniversite reformu ve öncesinde yapılan çalışmalar sadece eğitimin bilimsel bir kimlik kazanmasını değil ülkenin de bilimsel kimlik ve çağdaş bir kültür bilinci edinmesini hedeflemiştir. Bu tüm girişimler, Cumhuriyet döneminde eğitimin

toplumun tüm kesimleri için erişilebilir hale getirilmesi ve eğitimin topluma olan öneminin vurgulanması amacıyla gerçekleştirilen kilit adımların birer yansımasıdır: Türkiye'nin modernleşme sürecinde ve toplumsal dönüşümünde eğitim seviyesinin artırılması ve eğitimin vazgeçilmez önemi, özellikle Mustafa Kemal Atatürk liderliğindeki ekip arkadaşlarının girişimleri ile vurgulanmıştır. Yeni bir Türk kimliği oluşturmayı amaçlayan bu çabalar, bilimsel felsefe ile yönlendirilen bir ülke oluşturma hedefi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

2.3 Ekonomi ve Sanayi Atılımları

Kalkınma projesinde bir diğer önemli adım ekonomik atılımlardır. Ekonomik açıdan tam bağımsızlığın sağlanması gerekiyordu. Bu yönde birçok reform yapıldı. Özellikle ekonomik kalkınma programında bilim ve teknolojiyi takip eden sanayileşmeden yararlanılmıştır. Osmanlı Devleti'nden miras kalan geleneksel ekonomik yapılar (örneğin; aşar vergisi) kaldırıldı. Savaştan yeni çıkan bir ülke olarak sanayi ve insan kaynakları tükenmişti. Yabancıların kontrolünde ve borç içinde olan bir ülke devralındığından ilk olarak tüm bu elverişsiz koşulların konuşulması ve düzeltilmesi için 1932 yılında İzmir İktisat Kongresi düzenlendi. Bu kongrenin düzenlenmesi ile Türkiye'nin ekonomik durumu ele alınarak planlamalar yapılmıştır. Bu kongrenin altını çizdiği bir diğer husus ise “ekonomik bağımsızlık olmadan siyasi bağımsızlığın olmayacağı” düşüncesidir.

Osmanlı Devleti'nde ve Cumhuriyet döneminin başlarında halkın büyük çoğunluğunun geçim kaynağı esnafılık ve geleneksel tarım işleri idi. Ticaret ve sanayileşme mevcutsa da bu alan yeterince gelişmemişti. Cumhuriyet döneminin amacı dünyada yaşanan Sanayi Devrimi'ni kendi ülkesinde de yapabilmek ve sanayileşmeden geri kalmamaktı. Cumhuriyet döneminin ilk yarısında henüz bilim ve teknolojiye uygun zemin hazırlanamamıştı. Ülkede yeterli sayıda iktisatçı ve bilim insanı da yoktu. Sanayinin kapasitesi oldukça düşüktü. 1927'de yapılan sanayi sayımı mevcut 65.245 sanayi tesisinin %79'unda dört kişiden az kişinin çalıştığını göstererek ülkenin mevcut sanayi durumunu ortaya koymuştu (Uğural, 2016, s.122)

1923'te yapılan İzmir İktisat Kongresi ile tüm bu ekonomik altyapı ele alınarak ilk 5 yıllık bir kalkınma planı oluşturuldu. Amaç, ekonomiye alt yapı sağlanması ve sanayileşmeyi arttırmaktı. İlk olarak maden sektörünün gelişimi için Zonguldak Maden ve Sanayi Mühendis Mektebi açıldı. 1925 yılında Kayseri Teyyare fabrikası ve

1926 yılında Ankara Çimento fabrikası kuruldu. Türkiye İş Bankası'nın da kurulması ile özel sektöre kredi sağlanması amaçlanmıştı. Bunları Alpullu ve Uşak Şeker fabrikaları, ile Zeytinburnu Çimento fabrikasının açılışı takip etti. 1923-1929 yılları arasında ekonominin düzenlenmesi adına fabrikaların açılması ve istihdam sağlanmasına yönelik çalışmalar yapıldı. Ülkenin tarım ve hayvancılık alanlarına odaklanılarak bu sahaların da modernleştirilmesi hedeflenmiş ve bu kapsamda çiftçilere modern tarım teknikleri öğretilmiştir. Bu eğitim faaliyetleri, özellikle halkevleri ve köy enstitüleri gibi eğitim kurumları tarafından yürütülmüştür. Bu sayede tarım ve hayvancılık sektörleri geliştirilmiş ve modernleştirilmiştir.

1933 yılına gelindiğinde ilk beş yıllık kalkınma planı ve bu alanda çeşitli yasalar yürürlüğe girdi. Kalkınma planının amacı tarım ve sanayi sektörlerinin dengeli bir şekilde geliştirilmesidir. Tarım ve sanayi sektörlerini modernize etmek ve dünyadaki gelişmeleri yakalayabilmektir. İlk beş yıllık kalkınma planı, ekonominin sürdürülebilir şekilde büyümesini desteklemek amacıyla sanayi ve tarımın yanı sıra enerji, madencilik, ulaşım ve altyapı gibi çeşitli sektörleri içeren kapsamlı bir stratejiyi benimsemiştir. Bu plan, Türkiye'nin ekonomik kalkınma sürecinin temel taşlarından birini oluşturmuş ve Cumhuriyet döneminin ekonomik dönüşümünün başlangıcını işaret etmiştir.

Birinci beş yıllık planda kimya, toprak, demir, kâğıt, selüloz, pamuk eğitim, sağlık, ulaşım ve altyapı gibi sektörler vardı. Bu sektörlerin çoğunluğunda sanayileşme büyük ölçüde gerçekleşmiş açılan tüm fabrikalar bilim ve teknolojiye yararlanılarak kurulmuştur.

1933 yılında Türkiye'nin çeşitli alanlarında üretim yapmayı hedefleyen bir kamu iktisadi teşebbüsü olarak Sümerbank kurulmuştur. Sümerbank birçok alanda üretim gerçekleştirmiştir. Bunlar; bez, iplik, demir-çelik, ipek, gübre, porselen, çimento ve kâğıt sektörleridir. Yapılan üretimler ile yerel pazarın ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmiştir. Cumhuriyet dönemi kalkınma projelerinden bir diğeri ise enerji üretimi ve ülkenin enerji ihtiyacının karşılanması için 1935 yılında kurulan Elektrik Etüt Dairesidir. Elektrik Etüt Dairesi, ülkemizde farklı bölgelerdeki enerji potansiyellerinin çıkarılması için araştırmalar yürütmüştür. Enerji santrallerinin kuruluşu ve üretimi, Türkiye'nin enerji bağımsızlığını artırmak ve sanayisini desteklemek için kritik bir adımdı. Bu dönemde inşa edilen hidroelektrik santralleri, özellikle enerji üretiminde büyük bir kaynak sağlamıştır. Bu tesisler, Türkiye'nin

ekonomik büyümesine ve sanayileşmesine büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Elektrik Etüt Dairesi, enerji sektörünün gelişiminde önemli bir role sahip olmuştur.

Birinci beş yıllık kalkınma planı dahilinde Bursa Şeker, Ankara İplik ve Dokuma, Kiremit ve Demir – Çelik fabrikaları da kurulmuştur. 1938-1942 yılları arasında İkinci beş yıllık kalkınma planı hazırlanmıştır. 1939 yılında sanayi hamlelerine yön verecek ve ikinci beş yıllık kalkınma planını başlatacak olan Karabük Demir-Çelik Fabrikası üretime başlamıştır (Ayhan, 1998, s. 26). Fabrikanın amacı Türkiye'nin kendi çelik üretimini arttırmak ve dışa bağımlılığı azaltmaktır. 1939 yılında inşaatına başlanan fabrika 1941 yılında hizmete açılmıştır. Fabrika, Türkiye'nin çelik üretiminde yerel pazara açılmasını ve üretim kapasitesini arttırmasını sağlamıştır. Fabrikada yüksek fırınlar, haddehaneler, dökümhaneler ve diğer çelik üretim ekipmanları bulunmaktadır.

İkinci beş yıllık kalkınma planında bulunan diğer sektörler; madencilik, denizcilik, kömür ocakları, kimya ve sanayi, sanayi ve ticareti gibi sektörlerdir. Bu doğrultuda, madencilik alanında ülkenin kömür, bakır, krom ve petrol gibi yeraltı kaynaklarını çıkartarak işlemek ve elektrik üretmek için 14 Haziran 1935'te kabul edilen 2805 Sayılı, "Etibank Kanunu" ile 20 milyon sermayeli Etibank ve yine ülkedeki maden yatakları belirleyerek, çeşitli plan, proje, harita ve raporlar hazırlayarak, yeni bulunan maden cevherlerini işlemek, var olan madenlerin daha etkili olarak işletilmesini temin etmek ve maden sanayisinde görev yapacak olan teknik eleman ve mühendisleri yetiştirmek için 14 Haziran 1935'te kabul edilen 2804 Sayılı yasa ile Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü kuruldu (Polatoğlu, 2017, s. 75). Türkiye maden çeşitliliği bakımından çok zengin bir ülkedir. Bu sebeple Atatürk ve ekip arkadaşları maden tetkik ve araştırmalarına çok önem vermişlerdir. Ülkenin sadece maden yatakları değil, jeolojik konumu, su kaynakları, yeraltı su kaynakları, toprak kaynakları gibi potansiyelinin tespit edilmesi ve değerlendirilmesi amacıyla araştırmaların da yapılması planlanmıştır. MTA'nın yürüttüğü bu çalışmalar, Türkiye'nin maden ve enerji kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasını sağlama, jeolojik risklerin azaltılması ve çevre koruma konularında önemli katkılar sunmaktadır.

Bu çalışmalar, ülkenin ekonomik kalkınması ve çevresel sürdürülebilirlik açısından büyük öneme sahiptir. Tüm bu faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi ve Türkiye'nin maden, enerji, jeolojik kaynaklarının ve diğer sanayi faaliyetlerinin de etkili bir şekilde yönetebilmesi için, uzmanlaşmış insan kaynağının yetiştirilmesi büyük önem taşımıştır. Bu amaçla, birçok öğrenci Almanya, Rusya ve Avrupa ülkelerine eğitim

almak üzere gönderilmiştir. Bu eğitim programları, ülkenin bilimsel kapasitesini artırmaya ve uluslararası arenada rekabet edebilirliğini güçlendirmeye yönelik stratejik bir adımdır.

Diğer önemli faaliyetler ulaşım ve elektrik santrallerinin inşası alanlarında görülür. Elektrik alanında yetişmesi gereken fen memurları, elektrik mühendisleri ve ustalar için gerekli eğitim programları açılması hedeflenmiştir. Tüm ülke için gerekli elektriğin üretilmesi ve dağıtılması için enerji alanına yatırımlar yapılmıştır. Demiryolu sanayisinde de bu tarz atılımlar olmuştur. Sadece demiryolu değil karayolları ve limanlarla ilgili de çalışmalar yürütülmüştür. Cumhuriyet'in ilk milli sermayesi ile açılan Samsun-Çarşamba demiryolu hattı bu çalışmalara örnektir. Samsun-Çarşamba demiryolu hattı ülkenin ekonomik altyapısını güçlendirmek ve ulaşım ağını modernize etmek amacı gerçekleştirilmiştir. İnşaat çalışmaları kapsamında, Samsun şehrinde Çarşamba ilçesine kadar uzanan demiryolu hattının altyapısı oluşturulmuş, ray döşemeleri gerçekleştirilmiş ve istasyonlar inşa edilmiştir. Bu demiryolu hattı, Karadeniz bölgesindeki tarım ve ticaret merkezlerini içeren Çarşamba ilçesini Samsun Limanı'na bağlamak amacıyla tasarlanmıştır. 1928 yılında inşaatı tamamlanmış ve hizmete açılmıştır. Osmanlı Devleti'nden miras kalan İzmir-Basmane demiryolu hattı da Cumhuriyet döneminde modernize edilmiştir. Bir diğer önemli demiryolu hattı projesi ise Adana- Mersin demiryolu hattıdır. Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinin ulaşımını kolaylaştırmak, istihdam sağlamak ve bu bölgelerdeki şehirlerin ekonomik altyapısını güçlendirmek amacı ile bu projeler hayata geçirilmiştir. Modern teknikler ile inşa edilen bu demiryolları, tarım ürünlerinin, sanayi malzemelerinin ve yolcu taşımacılığının daha hızlı ve etkili bir şekilde yapılmasını sağlamıştır. Yapılan bu ulaşım-altyapı çalışmaları ticareti de teşvik etmiştir.

Demiryolu, karayolu ve liman çalışmaları gibi tüm sanayi atılımlarında Türk mühendis ve işçiler kullanılmak istenmiştir. Yerel mühendislik kapasitesinin geliştirilmesi, Türkiye'nin kendi teknolojik bilgi birikimini artırmasına katkıda bulunmuştur. Ulaşım hattı çalışmalarında yer alan Türk mühendis ve işçiler Türkiye'nin ulusal bir kimlik oluşturmaya katkı sağlamışlardır. Bu, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kendi ayakları üzerinde durduğunun bir göstergesidir. Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan demiryolları ağı ülkeyi kuzeyden güneye, doğudan batıya bağlamıştır. Bu bağlantının sağlanmasında yer alacak Türk mühendis ve işçiler için lokomotif, bakım

ve teknik yardım için eğitim atölyeleri kurulmuştur. “Eskişehir Cer Atölyesi” bu atölyelere örnektir. Burada mühendislere ve işçilere ulaşım ağları yapımında gerekli teknik altyapı bilgisi verilmiştir. Yapımı planlanan ve gerçekleştirilen ulaşım ağları, ülkedeki yeraltı kaynaklarına erişimi ve ülkenin dört bir yanında kurulan sanayi tesislerine bu kaynakların ulaştırılmasında önemli katkı sağlamışlardır.

Demiryolları dışında karayolları alanına da büyük bir yatırım yapılmıştır. Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde yol inşaatları, köprü ve tünel inşaatları gerçekleştirilmiştir. Marmara ve Ege bölgelerinin bağlanması için karayolları çalışmaları yapılmıştır. Ankara ile İstanbul arasında karayolu bağlantısının iyileştirilmesi için önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu yol, başkent Ankara ile ülkenin en büyük şehri olan İstanbul’u birbirine bağlamıştır. Şehirlerin birbirlerine bağlanması ile toplumsal etkileşim de sağlanmıştır.

Cumhuriyet döneminde denizcilik alanında da önemli faaliyetler hayata geçirilmiştir. Türk denizcilik sektörünün modernize edilmesi sağlanmıştır. 1926 yılında Karadeniz Ereğli’de Türkiye’nin ilk tersanesi kurulmuştur. Bu tersane, yerli gemi inşasının temellerini atmıştır. Karadeniz Ereğli Tersanesi, ticaret gemileri inşa etme kapasitesine sahipti. Bu gemiler, deniz taşımacılığı için kullanılmak üzere tasarlanmış ve inşa edilmiştir. Tersane, mevcut gemilerin tamirâtı ve bakımı için gerekli altyapıya sahipti. Bu sayede Türkiye’deki gemi sahipleri ve işletmeleri, gemilerinin bakımını ve onarımlarını yerli imkanlarla yaptırabilmiştir. Bu, Türk tersanelerinin yerli gemi inşası konusunda deneyim kazanmasını da sağlamıştır. Tersanesi’nin kurulması, bölgede istihdam yaratmış ve denizcilik sektöründe çalışacak personel yetiştirilmesine katkıda bulunmuştur.

Türkiye’nin kıyılarında yer alan tüm limanlar modernize edilmiş ve denizcilik alanında eğitim veren okullar açılmıştır. Denizcilik alanında yapılan tüm çalışmalar, dış ticareti ve deniz taşımacılığını da teşvik etmiştir. Tüm bu gelişmeler Türk donanmasının modernize edilmesini de sağlamıştır.

Denizcilik alanında yapılan gelişmeler sayesinde yerli gemi üretimi teşvik edilmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk yerli gemisi *Gölcük Yağ Tankeri*’dir. 1935 yılında Gölcük Tersanesinde Opr. Dr. Ata Nutku tarafından üretilmiştir. Nutku, pek çok tersanenin ve İstanbul Teknik Üniversitesi Model Gemi Laboratuvarının kurucusudur. *Gölcük Yağ Tankeri*’nin amacı Türk donanmasındaki gemilere makine yağı nakledebilmektir. Bunları takiben 1939 yılında Cumhuriyet döneminin ilk denizaltısı üretilmiştir. Atılay

denizaltısı Taşkızak Tersanesi'nde üretilmiştir. 1942 yılında ise Gölcük ve Taşkızak tersanelerinde üretilmiştir.

Havacılık alanında da aynı ideoloji uygulanmıştır. İlk olarak 1923 yılında Türk Hava Kurumu kurulmuştur. Bu, askeri alanda havacılığın gelişmekte olduğunun bir göstergesidir. 1933 yılında günümüzde Türk Hava Yolları olarak bildiğimiz, Hava Yolları Devlet İşletme İdaresi adlı havayolu şirketi kurulmuştur. Bu sayede uluslararası taşımacılık ve turizm başta olmak üzere birçok standartta ulaşım sağlanmıştır. Bu yılları takiben aynı amaç doğrultusunda 1935 yılında Türk Tayyare Cemiyeti, ardından 1926 yılında Tayyare Makinist Mektebi ve TOMTAŞ Uçak Fabrikası açılmıştır.

Havacılık altyapısının geliştirilmesi amacı ile havalimanları, radyo istasyonları, hava trafik kontrol sistemleri oluşturulmuş ve pilot, hava teknisyeni yetiştirilmesi için havacılık mektepleri açılmıştır. İstanbul Tayyare Mektebi, 1925 yılında İstanbul Yeşilköy'de kurulan bu mektep, sivil havacılık alanında eğitim veren bir kuruluştur. Mektep, sivil pilotlar ve teknisyenler yetiştirmeye odaklandı. 1926 yılında açılan Tayyare Mektebi (Hava Harp Okulu) Türkiye'nin ilk askeri havacılık okulu olarak faaliyet gösterdi. Pilotaj eğitimi veren bu okul, askeri havacılık personelinin yetişmesine katkı sağladı.

Bunları takiben 1927 yılında Konya'da Türk Uçuşu Okulu ve 1933 yılında İstanbul Hava Akademisi kurulmuştur. Bu havacılık mektepleri, Türkiye'nin havacılık sektöründeki insan gücünü yetiştirmek, pilotaj ve havacılık teknisyenliği gibi uzmanlık alanlarında eğitim sağlamak amacıyla faaliyet göstermiştir. Özellikle Tayyare Mektebi, Türk Hava Kuvvetleri'nin temel eğitim üssü olarak kritik bir rol üstlenmiştir. Bu eğitim kurumları, Türkiye'nin havacılık alanındaki gelişimine önemli katkılarda bulunarak ulusal savunma kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik önemli adımlar atmıştır.

Atatürk havacılık alanına ayrı bir önem vermektedir. “İstikbal göklerde” sözü ile havacılık alanını verdiği önemi vurgulamaktadır. Havacılık, 20. yüzyıl ülkelerinin gelişmişlik seviyesini ölçümlemekte önemlidir. Bu sebeple havacılık alanına yapılan yatırımlar büyük önem arz etmektedir: Bu yatırımlardan bir diğeri ve en önemlisi Tayyare fabrikalarının kurulmasıdır. Açılan fabrikaların bir kısmı bazıları devlet destekli olup bazıları ise özel girişimler ile kurulmuştur. Örneğin Vecihi Hürkuş, Nuri

Demirağ gibi Türk pilotların bireysel havacılık alanından değerli katkıları olmuştur. 1931 yılında Vecihi Hürkuş atölyesinde “Vecihi XIV” adlı ve Nuri Demirağ ise 1936-1942 yıllarında kendi fabrikasında NuD36 – NuD38 tipi yerli uçakları üretmişlerdir. Aynı zamanda Nuri Demirağ dönemin Alman uzmanlarının ve Selahattin Reşit Alan’ın da desteği ile etüt atölyesi ve Gök Uçuş Mektebi’ni de kurmuştur. 1941 yılında açılan Gök Uçuş Mektebi, Cumhuriyet’in en büyük ve en önemli girişimlerinden biridir. Beşiktaş’ta temellerini attığı uçak fabrikasında üretilen uçakları kullanacak pilotların yetiştirilmesi amacı ile bu okulu kurmuştur. Nuri Demirağ tarafından gerçekleştirilen bu atılımlar sayesinde Türkiye’de uçak sanayisinin kurulması ve geliştirilmesi sağlanmıştır.

1939 yılında kurulan Etimesgut Uçak fabrikasının açılması ve işletilmesi de Cumhuriyet dönemi bilimsel politikalarının ne denli uygulandığına önemli bir örnektir. II. Dünya Savaşı sırasında savaştan kaçan Polonyalı mühendislerin ülkemize sığınması ve bu uzmanların istihdamı ile Etimesgut fabrikasında önemli bilimsel projeler hayata geçirilmiştir. Bu fabrikada üretilen THK-5 model uçak Danimarka’ya ihraç edilmiştir. Etimesgut Uçak Fabrikası, Türkiye’nin havacılık teknolojileri konusundaki yeteneklerini artırmayı hedeflemiştir. Bu sayede, yerli tasarım ve üretim kapasitesini geliştirerek ülkenin dışa bağımlılığını azaltma çabalarına katkıda bulunmuştur. Yerel ekonominin canlanmasına, nitelikli iş gücü sağlama ve havacılık teknolojisinin yakından takip edebilmeyi sağlamıştır.

1941 yılında Kayseri’de bir uçak fabrikası kurulmuştur. Uçak ve Motor Sanayi AŞ. ismi ile kurulan bu fabrika askeri uçak ve motor üretimine odaklanmıştır. UMSAS, II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye’nin kendi uçak ihtiyacını karşılamak üzere faaliyet göstermiştir. Yine bu dönemde sanayileşme atılımları birinci ve ikinci sanayi planlarının gerekli gördüğü alanlarda büyük ölçüde teknoloji transferleriyle gerçekleştirilmiştir (Uğural, 2016, s. 124). Henüz toplu iğne üretme kapasitesine bile sahip olmayan bir ülkeden, kendi uçakları dahil birçok sanayi alanında üretim yapabilen bir ülke yaratma hedefi, büyük bir kararlılıkla takip edilmiştir. Cumhuriyet ilan edilmeden önce başlatılan bu çabalar, bilimsel temellere dayalı politikaların benimsendiği bir süreci içermekte ve Türk medeniyetinin güçlendirilmesi ve kendi kendine yetebilen bir toplumun inşası amacını taşımaktadır.

Atatürk 1932 yılında "*Bilim çeviri ile olmaz, araştırma ile olur*" sözleri ile belirli alanlarda orijinal konuların üzerinde bilimsel çalışmaların yürütülmesine, Türk’ün

kendine özgü bilim ve teknoloji üretmesinin gerekli olduğuna işaret etmektedir (Ayhan, 1998, s. 31). Bu bağlamda Cumhuriyet döneminin ilk yarısında bu alt yapının oluşabilmesi için ekonomi, sağlık, eğitim gibi temel alanlarda reformlar gerçekleştirir. Ülkenin diğer devletlere bağımlı hale gelmemesi amacıyla, bilimin ithal edilmesi yerine yerel araştırma merkezlerinin kurulması ve bilimsel üretimin desteklenmesi kararlaştırıldı. Atatürk ve beraberindeki yöneticiler, güçlü bir Türk medeniyeti inşa etmenin yolunun yerli bilim ve teknoloji üretiminden geçtiğine olan inançları doğrultusunda, bu politikaları topluma aktarmayı amaç edinmişlerdir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında savaştan çıkmış bir ülke olarak bilim insanının son derece kısıtlı ve bilimsel altyapı yoktu. Uygulanacak politikalar için bilim üreten bilim insanlarına ihtiyaç vardı. Bu bağlamda, bilimsel bilgiye hâkim genç nesiller yetiştirmek ve genç nesillerin bilim faaliyetler üretebilecekleri ortamlar yaratılmıştır. Böylelikle bilim üretimi teşvik edilmiştir. Bilimsel araştırmalara yeterli kaynak ayırmak devlet politikası olarak kabul edilmiştir.

Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde bilimsel politikalar, ülkenin modernleşme ve kalkınma hedefleri doğrultusunda önemli bir rol oynamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğindeki yönetim, bilim ve teknolojinin toplumsal ve ekonomik yapıyı dönüştürmede merkezi bir rol oynamasına vurgu yapmıştır. Bilimsel politikalar, öncelikle eğitimde köklü değişiklikleri içermiş ve Köy Enstitüleri gibi kurumlar aracılığıyla geniş kitlelere bilgi ve bilim ulaştırılmıştır.

Bu politikaların en temel amacı, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyelerine taşımak ve bilimle aydınlatarak ulusal bir kimlik oluşturmaktır. Bilimsel yöntem ve düşünce, toplumun her kesimine yayılarak eleştirel düşünceyi teşvik etmiş ve bilimle donanmış bireylerin yetişmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca, araştırma merkezlerinin kurulması ve bilim adamlarının desteklenmesi, ülkede yerli bilgi üretimini teşvik etmiş ve bağımsızlık anlayışını güçlendirmiştir.

Cumhuriyet dönemi bilimsel politikaları, ekonomik kalkınma sürecinde de etkili olmuştur. Sanayileşme politikaları, bilim ve teknolojiyi ekonomik büyümenin itici güçleri olarak görmüş ve Türkiye'nin endüstriyel bir ülke olma hedefine yönelik adımları içermiştir. Bu çerçevede, yerli sanayinin geliştirilmesi, bilgi tabanlı ekonominin oluşturulması ve teknolojik yeniliklere odaklanma gibi politikalar izlenmiştir.

Cumhuriyet dönemi bilimsel politikaları, Türkiye'yi çağdaş uygarlık seviyelerine taşıma ve ulusal bağımsızlığı güçlendirme yolunda önemli bir temel teşkil etmiştir. Bu politikaların etkisiyle, bilim ve teknoloji Türk toplumunun tüm katmanlarına nüfuz etmiş, ülkenin kültürel, ekonomik ve sosyal yapısını şekillendirmiştir.

Atatürk, bu gelişmelerin önemini çerçeveleyerek şöyle ifade etmektedir:

Toplumu gerçek amacına, gerçek mutluluğuna ulaştırmak için iki orduya gerek vardır. Biri vatanın hayatını kurtaran asker ordusu, diğeri ulusun geleceğini yoğuran bilim ordusudur. Bu ordulardan her ikisi de aynı derece gerekli, kıymetlidir, her ikisi de hayatidir. Ancak bilim ordusunun kıymet ve kutsallığını anlatmak için şunu söyleyeyim ki, bilim ordusu, ölen ve öldüren birinci orduya, niçin ölüp, niçin öldürdüğünü öğreten ordudur.

Cumhuriyet dönemi modernleşme politikaları, Türkiye'nin bağımsız bir devlet olarak sömürgeciliğin etkisinden kurtuluşunu ifade eder. I. ve II. Dünya Savaşları arasında gerçekleştirilen bu gelişmeler, ülkenin var olan imkanlarını etkili bir şekilde kullanarak önemli başarılar elde etmesini sağlamıştır. Bu dönem, Türkiye'nin kendi potansiyelini değerlendirerek modern bir devlet olma yolunda atılan önemli adımları temsil etmektedir. Cumhuriyet dönemi, Türkiye'nin bağımsız bir uluslararası aktör olarak varlığını sürdürebilmesi için girişilen modernleşme çabalarını içerir. Bu çabalar, Türkiye'nin Batılı güçler tarafından müdahaleye maruz kalmadan kendi kaderini belirleyebilmesini sağlamıştır. Bu nedenle, modern bir devlet olma perspektifi, Türkiye'nin dış müdahalelere karşı direnç kazanmasında ve bağımsızlığını güçlendirmesinde kilit bir rol oynamıştır.

Erken Cumhuriyet döneminde, ülkenin genel modernleşme perspektifi, ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda köklü değişikliklere yol açmıştır. Atatürk'ün liderliğinde yürütülen reformlar, eğitimden sanayileşmeye, hukuktan kültür ve dil politikalarına kadar geniş bir yelpazede gerçekleştirilmiştir. Bu, Türkiye'nin Batı normlarına uygun bir hukuk sistemine, laik bir eğitim anlayışına ve modern bir sanayi alt yapısına kavuşmasını sağlamıştır.

Bu modernleşme çabaları, Türkiye'nin uluslararası alanda saygın bir konuma gelmesine de katkıda bulunmuştur. Bu dönem, Türkiye'nin sadece bölgesel değil, aynı zamanda küresel bir aktör olarak tanınmasında önemli bir dönemeç olmuştur.

Cumhuriyet dönemi modernleşme politikaları, Türkiye'nin ulusal güvenliğini ve bağımsızlığını güçlendiren temel taşlardan birini oluşturmuştur.

Bilimsel atılımlar sayesinde Türkiye önemli bir döneme evrilmiştir. Halkla iş birliği yapma, onları modernleşme yönünde gösterilen çabalar hakkında bilgilendirmek ve bu konularda teşvik edebilmek için dönemin basınından da etkin bir şekilde yararlanılmıştır. Gazete ve dergiler aracılığıyla bilim ve teknolojiye tüm gelişmeler halka aktarılmaya çalışılmıştır. Türkiye genelinde etkileşimi artırmak ve devlet ideolojisini yaymak için basının stratejik bir şekilde kullanıldığı gözlemlenmektedir. Erken Cumhuriyet dönemi basını, yeni ideolojilerin ve düşüncelerin toplumda yayılmasında önemli bir araç olarak işlev görmüştür, ki bu konuya diğer bölümde daha detaylı olarak değineceğiz.

3. BİLİM VE TEKNOLOJİNİN DÖNEMİN BASININA YANSIMASI

Basın tarihi ve evrimi, insanların haber alışverişi, düşünce paylaşımı ve bilgi edinimi gibi temel iletişim faaliyetlerini içeren zengin bir tarihsel süreci kapsar. İnsanlar, resimlere yazılar ekleyerek duvarlarda başlattıkları iletişim pratiğini zaman içinde el yazmaları, gazeteler ve dergiler gibi yazılı formata evrilen medya organlarına dönüştürmüşlerdir. Bu süreç, özellikle 1440'lı yıllarda Avrupa'da matbaanın icadıyla önemli bir kırılma noktasına ulaşmıştır. Matbaa teknolojisinin ortaya çıkması, kitap, gazete ve diğer yazılı medya araçlarının kitlesel üretimini mümkün kılarak bilgiye erişimi geniş kitlelere ulaştırmıştır. Matbaadan önce mektupla haberleşme sadece alıcının haberdar olduğu, genel kitleye ulaşamayan bir iletişim aracını içermekteydi. Ancak matbaanın 1450'li yıllarda Avrupa'da gelişmesiyle birlikte, "Haber Yaprakları" adı verilen matbu yayınlar ortaya çıktı. Matbaanın daha da ilerlemesiyle 17. yüzyılda süreli yayınlar, "gazete" adını alarak yaygınlaştı. "Gazete" kelimesinin kökeni, Fransızca "gazetta" kelimesine dayanmaktadır ve "haber, küçük yazı" anlamına gelir.

Avrupa'da popülerleşen gazete ve dergi gibi kitlesel iletişim araçları, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde de benimsenmiş ve edinilen birikim Cumhuriyet dönemine aktarılmıştır. Osmanlı Devleti'nde ilk olarak basına ve basımevlerine ilgi sadece siyasal düzeyde idi. Bu nedenle başlarda Babıali'de Avrupa'da basılan gazetelerin takibi için bir Tercüme Bürosu kurulur. 1820'li yıllar Osmanlı topraklarında hem basımevi hem de basın açısından yeniden bir canlanmanın hissedildiği dönemdir (Koloğlu, 2020, s. 21). Bu gelişmelerin ardından, Mısır'da Mehmet Ali Paşa'nın çabalarıyla "Vakayi-i Mısriyye" adlı gazete yayımlanmaya başlar. Bu gazete, yarı Türkçe yarı Arapça bir dille basılmıştır. Özel girişimlerle başlayan basın hayatı, zamanla resmî gazetelerin eklenmesiyle genişlemiştir.

Osmanlı döneminde, ilk resmî gazete olan Takvîm-i Vekâyi, halkı iç ve dış olaylar hakkında bilgilendirmek amacıyla yayınlanmıştır. Takvîm-i Vekâyi'nin ardından yarı resmî bir gazete olan Cerîde-i Havâdis yayımlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde, Arap basını, Bulgar basını, Fransız basını gibi çeşitli basın ağları bulunmaktaydı.

İmparatorluk genelinde basılan yabancı gazeteler, uluslararası pazar paylaşımının kamuoyuna yansımaları temsil etmekteydi. Takvîm-i Vekâyî, ve Cerîde-i Havâdis 'in yanı sıra, Osmanlı İmparatorluğu genelinde birçok vilayette resmi ve özel basımevleri kurularak çeşitli gazete ve dergilerin yayınlanmasına olanak tanınmıştır.

18. yüzyılın ortalarında Avrupa'da başlayan Sanayi Devrimi, yeni buluşlar ve makineleşme ile seri üretimin ortaya çıkmasını sağlamış ve uluslararası bir pazarın oluşmasına katkıda bulunmuştur. Bu pazarın oluşmasıyla birlikte gazete ve dergilerde, çeşitli pazar mallarının ilanları halka duyurulmaya başlanmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin Sanayi Devrimi'ni geriden takip etmesi ve zanaatkarların ürünlerinin hala daha öne çıkması sebebiyle, gazete ve dergiler özellikle yurt dışından gelen ithal malların ilanları dışında, ülkede meydana gelen olayları aktaran yayınlar olarak öne çıkmaktadır. Bu haberlerin yanı sıra padişah ile ilgili haberlere ek olarak kamu görevlilerinin atamaları, yasal düzenlemeler, hükümet, vilayet ve kamu kuruluşlarının çalışmaları gibi merkez ve taşra yönetimlerinden bilgiler içerdiği görülmektedir. Ayrıca vilayet gazetelerinde sağlık konuları, yerel okul sınavları, törenler, hacıların uğurlanma törenleri, et ve ekmek fiyatları, hava durumu, doğal afetler, kolluk kuvvetlerinin başarıları, savaşlar, yeni buluşlar ve yabancı konsolosların gezileri konularında da haberler bulunmaktadır. (Uçak, Erkal, 2019, s.95)

Bu dönemde basın, sadece haber aktarmakla kalmamış, aynı zamanda yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini atmaya çalışan devlet için bir araç olarak kullanılmıştır. Savaşların yanı sıra, ülkenin birlik ve beraberliğinin savunulması amacıyla basın, milliyetçi bir perspektifle işlev görmüştür. Yeni devletin oluşturulma sürecinde, basın önemli bir mihenk taşı olmuş ve halkın duygu ve düşüncelerini şekillendirmede etkili bir rol üstlenmiştir.

Basın, gelişmeye başladığı ilk günden itibaren tam bağımsız bir şekilde çalışmamıştır. Yayın organlarının yaygınlaşmasıyla birlikte, basının yetki ve kontrolü devletin elinde olmuştur. Devlete karşı yazılan haberlerin önüne geçmek amacıyla basında zaman zaman sansür uygulamalarına gidilmiştir. Bu durum, Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet Türkiye'sine geçişte ve sonrasında da görülmüştür. Basındaki sansür ve kısıtlamalar genellikle devletin, belirli bilgilerin, düşüncelerin veya haberlerin kamuoyuna ulaşmasını kontrol etmek veya sınırlamak amacıyla uygulanmıştır. Osmanlı Devleti de sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti de istikrar ve düzeni sağlamak amacı ile sansüre başvurmuştur. Özellikle savaş dönemlerinde

veya ulusal güvenliği tehdit eden durumlarda, devlet, basında yer alan bilgilerin düşmanlar tarafından kullanılma riskini en aza indirmek amacıyla sansür kullanmıştır. Halkı galeyana getirecek her türlü haberin yayımlanmasından kaçınmışlardır. Halkın güvenliği ve kamu düzeni söz konusu olduğunda yine sansür ve başka kısıtlamalar uygulanmıştır.

Osmanlı Devleti'ndeki ilk sansür uygulaması 19. yüzyılın sonlarına, II. Abdülhamid dönemine denk gelmektedir. Dünya'da gerçekleşen değişim dalgalarının etkilerinin hissedildiği bu dönem, Avrupa'da gerçekleşen Sanayi Devrimi'nin etkileriyle birlikte ekonomik, sosyal ve politik yapıda köklü değişikliklere gebe bir sürece işaret eder. Sanayi Devrimi, uluslararası arenada gücün ekonomik alana kaymasına neden olarak ülkelerin yönetim anlayışlarını ve ideolojilerini değiştirmiştir. Ekonomik güç, toprak ve askeri güç yerine finansal güç olarak ön plana çıkmış, bu durum ülke yönetimlerinin politikalarını şekillendirmiştir.

Sanayi Devrimi'nin etkisiyle hükümetler, ekonomiye müdahale etme ve düzenleme ihtiyacını hissetmişlerdir. İşçi hakları ve çocuk işçiliği gibi konularda düzenlemeler ve yasaların hayata geçirilmesi, sosyal dengeyi koruma amacını taşımıştır. Bu süreç, hükümetlerin ekonomik kalkınmayı teşvik etmek adına çeşitli politikaları uygulamak zorunda kalmalarına yol açmıştır.

Teknolojik ilerlemeler, yeni silahların, ulaşım araçlarının ve iletişim sistemlerinin geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Bu durum, ülkelerin askeri güçlerini artırarak uluslararası ilişkilerde etkin bir rol oynamalarına olanak tanımıştır.

Sanayi Devrimi aynı zamanda şehirleşmeyi hızlandırmış, kırsal alanlardan şehirlere yoğun göçlere neden olmuştur. Fabrikaların şehirlerde yoğunlaşması, iş imkanlarının artmasına sebep olarak nüfusun hızla şehirlere göç etmesine zemin hazırlamıştır.

II. Abdülhamid dönemindeki değişim ve dönüşümleri dünya genelindeki gelişmelerin Osmanlı Devleti'ne yansıması çerçevesinde açıklamak gerekir. Basın da bu gelişmelerden etkilenmiştir. II. Abdülhamid bu süreçte halkın düzenini koruma amacıyla sansür uygulama ihtiyacı duymuştur. Sansür, dönemin sosyal, ekonomik ve politik dinamiklere uygun bir şekilde şekillendirilmiş ve uygulanmıştır.

Osmanlı'nın son yıllarına kadar çeşitli merkezlerde yayın yapan vilayet gazeteleri, çıkarıldıkları bölgelerde genellikle ilk süreli yayınlar olmuşlar ve bu bölgelerin kültür hayatına önemli katkılar sağlamışlardır (Uçak & Erkal, 2019, s. 96). Dönemin süreli

yayınlarının (hem Dünya da hem de Osmanlı Devleti'nde olmak üzere) arka planını 19. yüzyılın emperyal güçlerinin ekonomik çıkarları ve siyasi hırslar oluşturmuştur. Devletler arasındaki siyasi rekabetin ve sömürgelerdeki girişimci gruplar arasındaki çekişmelerin artması, emperyalizmin gelişimine katkı sağlamış ve nihayetinde sömürgelerin paylaşımında anlaşmazlığa düşen "Büyük Devletler" arasındaki ihtilaflar Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesini de beraberinde getirmiştir. Bu süreçte, sahip oldukları Ortadoğu petrolü, demiryolları, telsiz-telgraf hatları, kara ve deniz ticaret yolları gibi stratejik öneme sahip kaynakların varlığıyla, başlıca hedef Osmanlı Devleti olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nın Almanya, Avusturya ve Osmanlı İmparatorluğu için yenilgiyle sona ermesi imparatorluklar çağını sona erdirmiştir. Savaşı kaybeden Osmanlı İmparatorluğu yönetimi 30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf devletleriyle imzaladığı Mondros Ateşkes Anlaşması ile sadece savaştaki yenilgisini kabullenmemiş aynı zamanda "hasta adam" diye ifade edilen imparatorluğun elde kalan son toprağı Anadolu'nun da işgalinin önünü açmıştır (Kurt Steinhaus, 2006, s. 61). Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması ve ülkenin birçok bölgesinin ardı ardına işgal edilmesi, ülkenin geneliyle beraber basını da etkilemiştir (Ayten, 2011, s. 24).

Basın hayatında belirgin bir durgunluk yaşanmıştır. I. Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılında Osmanlı Devleti sınırlarında 73 süreli yayın çıkarılmış, ertesi yıl bu sayı 6'ya düşmüştür. 1916 yılında 8, 1917'de ise 15 olan süreli yayın sayısı, 1918'de 71'e çıkmıştır (Uçak, Erkal, 2019, s.96). 1919-1922 yılları arasında basında yeniden bir canlanma gözlemlenmiştir. Bu dönemde basın, genel olarak Millî Mücadele'ye destek verenler ve vermeyenler olarak iki ana gruba ayrılmıştır. Millî mücadeleyi destekleyen gazeteler tüm ülkeye yayılıp geniş bir çevre edinmiştir. Desteklemeyen gazeteler ise dar bir alanda yayın yapabilmıştır. Destekleyen gazeteler dönemin siyasi gelişmelerini, ülke genelindeki olayları ve mücadele sürecini yansıtmıştır. Sakarya Meydan Muharebesi'nin yaşandığı yıl, basın organları bu önemli olayı ayrıntılı bir şekilde aktarmış ve savaşın seyrini takip etmiştir. 1922'de gerçekleşen Büyük Taarruz, basında geniş bir şekilde yer almıştır. Dönemin basını Mudanya Ateşkes Antlaşması ve Lozan Antlaşması süreçlerini de detaylı bir şekilde halka aktarmıştır. Bu yıllar, basının Millî Mücadele'yi destekleyen bir ses haline geldiği, halkın bilgilendirildiği ve bağımsızlık mücadelesinin haberleşme aracılığıyla koordine edildiği bir dönemi temsil etmektedir. Millî Mücadele basını, Türk basın tarihinin önemli aşamalarından biridir. Bu safha

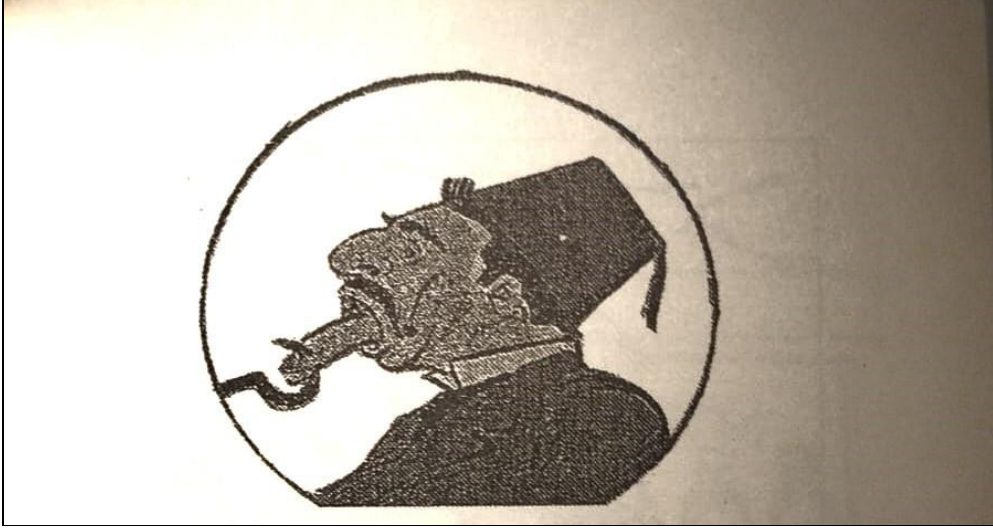
millet-devlet dayanışmasında gazeteciliğin Anadolu’da zirveye çıktığı dönemdir (Ayhan, 2005, s. 83).

Millî mücadele dönemi basını çoğunlukla ülkede yaşanan savaş ve çatışma haberlerini konu ediniyordu. Bu dönemde ülkede iki merkez vardı, bunlar İstanbul ve Ankara idi. İstanbul ve Ankara’dan gelen haberler halkı bilinçlendirmek amacı taşıyordu. Basın, Millî Mücadelenin teşkilatlanmasında da önemli rol oynamıştır. Dönemin gazeteleri ülkeyi tek bir çatı altında toplamak için büyük çaba harcamıştır. Bu sayede Cumhuriyet’in kurulmasına da ön ayak olmuştur. Tüm bu gelişmeler olurken işgal kuvvetleri tarafından zorunlu sansüre maruz bırakılmışlardır. İngiliz işgali sırasında İngiliz subayları tarafından İstanbul basınına uygulanan “İngiliz Sansürü” bunun en önemli örneklerinden biridir. 5 Ağustos 1920 tarihinden itibaren Padişah tarafından yayınlanan kararnameyle sansür daha da şiddetlenecektir (Kabacalı, 1990, s. 103)

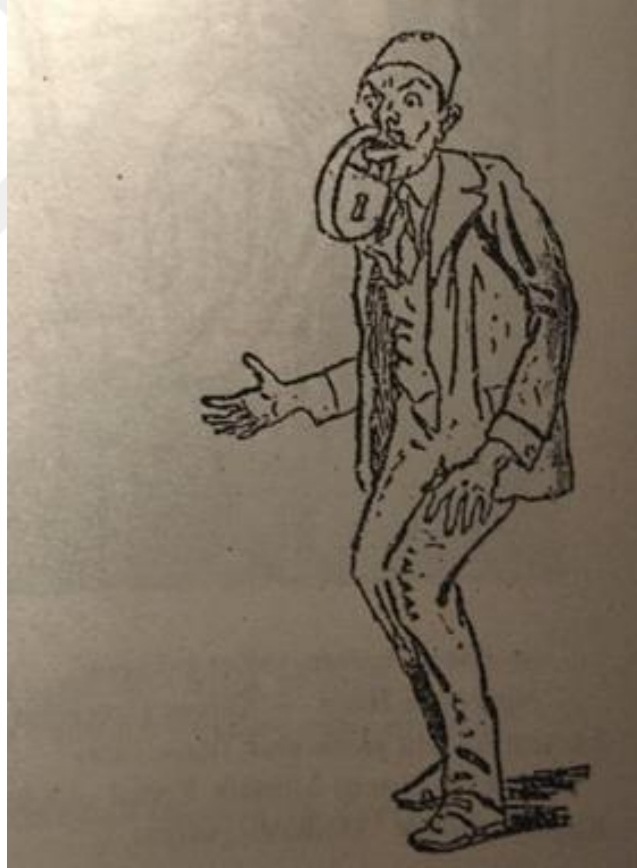
Sansür uygulaması ve yetkilerin kısıtlanması zaman içinde basında çeşitli eleştirilere neden olmuştur. Osmanlı Devleti’nden Cumhuriyet dönemine kadar ve Cumhuriyet döneminde, basında çıkan haberlerde bu eleştirilere dair birçok örnek bulmak mümkündür. Şekil 3.1 ve Şekil 3.2 örneğinde olduğu gibi gazetelerde eleştirilere yer verilmiştir. (Koloğlu, 2020, s.75)

1923-1925 yılları arasında, Türkiye’de basın alanında görece daha serbest bir atmosfer belirmiştir. Ancak, Osmanlı Devleti döneminden beri devam eden devlet tekelinin etkisi, basının kontrol altında olduğu bir yapıyı sürdürmüştür. Millî Mücadele döneminde de benzer bir durum gözlemlenmiş, basın özellikle propaganda amacıyla kullanılmış ve milliyetçilik teması ön planda tutulmuştur.

Cumhuriyet dönemi basınındaki durum öncekilerden pek de farklı sayılmazdı. Bu durum, basının belirli bir kontrol altında olduğunu ve devletin resmi görüşüne uygun yayınlar yapma zorunluluğunu sürdürdüğünü göstermektedir. Cumhuriyet dönemi basınında da devletin politikalarını destekleyen, ulusal birlik ve beraberlik vurgusu yapan yayınlar öne çıkmıştır. Bağımsız ve eleştirel bir basın geleneği oluşturmak yerine, devletin kurumsal ideolojisinin bir yansıması olarak basın faaliyetleri sürdürülmesi amaç edinilmiştir.

Şekil 3.1 Diken, 1919 basına getirilen sansür yasağına eleştiri (Koloğlu, 2020, s.75)

Şekil 3.2 Yenigün gazetesi, 1919 sansür eleştirisi (Koloğlu, 2020, s.75)

3.1 Cumhuriyet Dönemi Basını (1923-1945)

Cumhuriyet dönemi basını, Türkiye'nin sosyal, politik, kültürel ve ekonomik dönüşümünü yansıtan önemli bir araç olmuştur. 1923'te Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte, yeni devletin ideallerini ve hedeflerini desteklemek amacıyla basında da önemli değişiklikler yaşanmıştır. Dönemin basını ideolojik yapılanmayı ve toplumsal dönüşümü yansıtmaktadır. Basın, Cumhuriyet'in ilk yıllarında propaganda ve eğitim aracı olarak önemli bir rol oynamıştır. Halka, devletin politikaları, yenilikleri ve hedefleri konusunda bilgi verme görevini üstlenmiştir. Atatürk'ün düşünceleri ve Cumhuriyet'in getirdiği yenilikler, yapılan reformlar basın aracılığıyla geniş kitlelere ulaştırılmıştır. Ancak bu dönemde de basında sansür ve kontrol mekanizmalarına sıkça başvurulmuştur. Devletin resmi görüşüne aykırı yayınlar çoğu kez engellenmiş ve basın özgürlüğü zaman zaman sınırlandırılmıştır.

1923-1945 yılları arasındaki basını iki önemli dönemde inceleyebiliriz: Atatürk dönemi ve İsmet İnönü dönemi. Cumhuriyetin ilk yılları ve sonrasında bu iki liderin himayesindeki basın benzer temellere dayanmasına rağmen, farklı yaklaşımlar ve vurgular ön plana çıkmıştır.

3.1.1 Atatürk dönemi basını

Cumhuriyetin ilk yıllarında, Atatürk liderliğindeki basın, devrimci idealleri ve Cumhuriyet'in temel değerlerini savunma misyonunu üstlenmiştir. Basın organları, halka Cumhuriyetin getirdiği yenilikleri, laikliği, eğitimi ve modernleşme çabalarını anlatarak toplumsal dönüşümü sağlamaya çalışmıştır. Atatürk'ün düşünceleri basın aracılığıyla geniş kitlelere ulaştırılmış ve devletin ideolojisi basın tarafından güçlü bir şekilde temsil edilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün iktidarı boyunca basın, toplumu devrimci değişimlere yönlendirmek adına etkili bir rol oynamıştır. Basın, toplumu eğitmek ve bilgilendirmek amacıyla kullanılmıştır. Okuma yazma oranını artırmak ve halkı modern değerlerle tanıştırmak için gazeteler ve dergiler önemli araçlar olmuştur. Türk milletinin birliğini ve vatanseverliğini güçlendirmek amacıyla milliyetçilik vurguları yapmıştır. Türk ulusal kimliği ve bağımsızlık mücadelesi basın organları aracılığıyla vurgulanmıştır. Türk dilinin sadeleştirilmesi ve Türk kültürünün modernleştirilmesi amacıyla basında dil ve kültür politikaları izlenmiştir. Yabancı etkilerden arındırılmış, anlaşılır ve sade bir dil kullanımı teşvik edilmiştir.

Basın, toplumsal dönüşüm sürecine liderlik etmiş ve halkı çağdaş normlara uygun bir yaşam tarzına teşvik etmiştir. Kadın hakları, giyim tarzı, bilimsel gelişmeler gibi konularda da basın üzerinden bilinçlendirme yapılmıştır. Cumhuriyet döneminin başlangıcında yayınlanan haberler ve ilanlar, halkı eğitime stratejisi doğrultusunda oluşturulmuştur. Temel amaç, yeni, güçlü bir Türk devleti oluşturmak ve milliyetçi duyguları vurgulayarak Türk bireylerin her alanda başarılı olabileceklerine dair inancı topluma aktarmaktır.

Cumhuriyetin ilanından sonra uzun yıllar yeni bir basın yasası çıkartılmamış ve 1909 Matbuat Kanunu, yapılan değişikliklerle birlikte 1931 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Ayten, 2011, s. 28). Meclis 1923 yılında basın ile ilgili sıkıyönetimi ve sansürü engelleyen bir kararname çıkartmıştır. 1923-1925 yılları, diğer dönemlere kıyasla daha serbest bir atmosfere sahipti; bu dönemde basında görece sansürün uygulanmadığı gözlemlenmiştir. Bu dönemde hükümet basın ile arasını iyi tutarak kendi ideolojisini basın yolu ile halka aktarabileceğini düşünmüştür.

Mustafa Kemal Atatürk o günlerde basın özgürlüğü ve dönemin olaylarını değerlendiren şu konuşmayı yapmıştı:

"İnsanların vicdâniyeti, hürriyet-i matbuat ve hürriyet-i siyasiye tecelliyatı gibi nefsülemirde aziz olan avâlimin, heyet-i içtimaiyeyi ızdırap ve tereddiye sevk edecek galat surette istimal olunmasına bizzat vücûd-ı içtimainin hikmet-i hayatı mânidir. Muhakkaktır ki, Cumhuriyet devrinin kendi zihniyet ahlakıyatı ile mütehalli matbuatını yine ancak Cumhuriyetin kendisi yetiştirir. Bir taraftan geçmiş devirler evrak-ı matbuatının ve müntesiplerinin gayri kabil-i islah olanları nazar-ı millete taayyün ederken, diğer taraftan Cumhuriyet matbuatının temiz ve feyizli sahası ittisâ ve ittilâ etmektedir. Matbuatın hayat-ı umumiyede, hayat-ı siyasiyede ve Cumhuriyetin tekâmulat ve terakkiyatında haiz olduğu yüksek vazifeyi yad etmek isterim. Matbuatın tam ve vasi hürriyeti hüsn-i istimal etmesinin ne derecede nazik bir vaziyet olduğunu da beyana lüzum görmem. Her türlü kuyûd-ı kanuniyeden evvel bir sahib-i kalemin ilme, ihtiyaca ve kendi telakkiyat-ı siyâsiyesine olduğu kadar, vatandaşların hukukuna ve memleketin her türlü telakkiyat-ı hususiyenin fevkinde olan, yüksek menafiine de dikkat ve hürmet etmek mecburiyet-i maneviyesi ve işte asıl bu mecburiyettir ki intizam-ı umumiyeyi temin edebilir. Mahaza bu yolda zühul ve kusur olsa bile, bu kusuru tashih edecek müessir vasıta mazide zannolunduğu gibi hürriyet-i matbuatı takyîd eden rabitalar asla değildir. Bilakis, hürriyet-i matbuattan

mütevellid mehâzirin vasıta-i izâlesi yine binnefis hürriyet-i matbuattır, kanaatindeyiz."

Bu konuşmasında basın özgürlüğünden doğan kusurların yine basın özgürlüğü ile çözümlenebileceğini belirten Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet yönetimi ile bunu gerçekleştirme niyetini belirtmiştir” (Oğuzhan, 2009, s. 117).

Ülkede, Cumhuriyet'e karşı çıkan ayrılıkçı gruplar bulunmaktaydı ve bu gruplar dış işgalcilerden aldıkları destekle ülke içinde isyanlar organize etmişlerdir. Bu isyanlar, basına yansıdığına, hükümetin ideolojik hedefleri açısından olumsuz bir etki yaratmıştır. Bu nedenle, 1931 yılına gelindiğinde, muhalif basının ülkenin istikrarına zarar verdiği düşüncesiyle, daha otoriter bir rejim benimsenerek bazı kısıtlamaların hayata geçirilmesine yönelik adımlar atılmıştır.

Cumhuriyetin ilanı ile, başkentin İstanbul'dan Ankara'ya taşınması kararı alınmıştır. Bu kararın temel motivasyonu, siyasi merkezi İstanbul'dan uzaklaştırarak Anadolu'ya taşımak ve başkenti Ankara olarak belirlemek şeklinde ortaya çıkmıştır. Ancak, başkentin Ankara olmasıyla birlikte İstanbul basını, Türkiye genelinde etkin bir rol oynamaya ve diğer şehirlerdeki basın organlarını etkilemeye devam etmiştir.

25 Mayıs 1935 yılında Ankara'da Birinci Basın Kurultayı gerçekleşmiştir. Bu kurultayda tüm gazetecilerin katılacağı bir birlik kurulmasına karar verilmiştir. Gazetelerin devlete bağlı bir meslek örgütü olmaları ve gazeteci olabilmeleri için ruhsat sahibi olmalarının zorunlu kılınması, devletin gazetecileri tanıma ve gazetecilik faaliyetlerini denetleme amacını taşımaktadır. Bu düzenleme ile devlet, gazetecilik mesleğini resmi bir çerçeve içinde tanımak ve denetlemek istemiş, aynı zamanda gazetecilik faaliyetlerinin belirli standartlara uygunluğunu sağlamayı amaçlamıştır. Bu sayede, Türk Basın Birliği tüm gazetecileri tek bir çatı altında toplamıştır. 1938 yılı ile Matbuat Kanunu'nda değişikliklere gidilerek basın üzerindeki baskılar arttırılmıştır.

10 Kasım 1938 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü ile hükümetin başına İsmet İnönü gelmiştir. 1938 yılı sonrası basın hayatı İsmet İnönü liderliğinden etkilenmiştir.

3.1.2 İsmet İnönü basını

İsmet İnönü'nün liderliğindeki dönemde basın Cumhuriyet ideallerini savunmaya devam etmiş, ancak bazı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle, dış politika ve uluslararası ilişkilere daha fazla vurgu yapılmıştır.

İnönü döneminde, basın özgürlüğü konusunda bazı sınırlamalar da gözlemlenmiştir. Geçmişte olduğu gibi devletin resmi görüşüne aykırı yayınlar engellenmiş ve sansür uygulanmıştır.

İnönü döneminin ilk altı yılı II. Dünya Savaşı'nın sürdüğü döneme tekabül etmektedir. Bu süre zarfında, iştirak etmese de II. Dünya Savaşı'nın etkisi altında olan Türkiye, zorlu bir dönemden geçmiştir. Bu dönemin ilk altı yılında savaşın etkileri ve Türkiye'nin savaşa katılmamasının getirdiği sonuçlarla başa çıkılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Stalin'in Türkiye'den toprak talepleri ve bu dönemde Türkiye'nin dış borç alamayarak Osmanlı borçlarını ödemesi gibi ekonomik zorluklarla da başa çıkılmıştır. Türkiye, bu zorlu yılları hasarsız atlatarak dikkat çeken bir ülke olmuştur.

Zorluklara rağmen Cumhuriyet idealleri, Atatürk döneminde olduğu gibi İsmet İnönü döneminde de savunulmaya devam etmiştir. Her iki liderin Türkiye'nin ekonomik ve siyasi kalkınması için attığı önemli adımlar, gazete ve dergiler aracılığıyla halka aktarılmıştır. Halkı bilinçlendirme politikası, bu dönemde de devam etmiştir. Basın, eğitim aracı olarak kullanılarak devlet politikalarını desteklemiş ve toplumun ideolojik çerçevesini şekillendirmiştir. Ancak, özellikle İnönü döneminde dış politikanın etkisiyle, basının vurgularında belirli değişiklikler de gözlenmiştir. Basında daha ziyade dış politikayı destekleyen veya eleştirmeyen haberler yer almıştır.

İnönü döneminde, halkın galeyana gelmemesi amacıyla basın organlarına bazı kısıtlamalar getirilmiştir. Bu da dış politikanın halk üzerindeki etkisinin sınırlanması anlamına gelmiştir. İnönü döneminde devlet, basın üzerinde daha fazla kontrole sahip olmuş ve gitgide sansür uygulamaları arttı.

Ekonomik kalkınma ve sanayileşme çabalarının yoğun olduğu bir süreçte basın, bu politikaları destekleyen içeriklere odaklandı. Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'na yakın konumu, dış politika haberlerini ön plana çıkardı. Savaş sırasında ülkenin tarafsızlık politikasının da etkisiyle devletin basındaki ağırlığı arttı ve karşıt görüşlerin bastırılmasıyla halkın galeyana gelmesi önlenmeye çalışıldı. Toplumsal değişim ve modernleşme vurgularıyla basın, hükümetin sosyal ve kültürel reformlarına destek verdi. Eğitim, kadın hakları ve kültürel gelişmelerle ilgili haberlere ağırlık verildi. Siyasi alanda tek parti hâkimiyeti devam ederken basın, parti politikalarını destekleyen bir çizgide yayın yapmaya yönlendirildi ve rakip siyasi görüşlere az yer verildi. Her

iki dönemde de basın, devletin etkisi altında belirgin bir politik çizgide yayın yaparak dönemin siyasi atmosferini yansıttı.

Her iki dönemde de Cumhuriyet ideallerinin savunulması, ekonomik kalkınma çabaları ve dış politika gelişmelerinin basın aracılığıyla halka aktarılması, Türkiye'nin siyasi ve kültürel evrimine önemli katkılarda bulunmuştur. Atatürk döneminde basın, devletin belirlediği ideolojik çerçevede milliyetçilik vurgusu yaparak, Türk ulusal kimliğinin güçlenmesine katkıda bulunmuştur. İsmet İnönü döneminde ise devlet kontrolü artmış, sansür uygulamaları güçlenmiş ve basın, özellikle dış politika konularında devletin belirlediği çizgide yayın yapmıştır. Her iki dönemde de basın, hükümet politikalarını destekleme, ideolojik çerçeveyi güçlendirme ve halkı bilinçlendirme amacı taşımıştır. Bu süreç, Türkiye'nin modernleşme çabalarının ve siyasi dönüşümlerinin medya üzerindeki yansımalarını göstermektedir.

3.2 1923-1945 Yılları Arasında Yayınlanan Başlıca Gazete ve Dergiler

1923-1945 yılları arasında Türkiye'de yayınlanan gazete ve dergilerin temel konuları, genellikle dönemin siyasi, sosyal ve kültürel gelişmelerini yansıtmıştır. Bu dönem, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarını içermekte olup, ülkede birçok önemli değişiklik ve reformun gerçekleştiği bir zaman dilimini kapsar.

Gazete ve dergiler, diğer bölümlerde de aktarıldığı gibi Türkiye'nin siyasi arenasındaki gelişmeleri yakından takip etmiş ve bu konulara geniş bir şekilde yer vermiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan inkılaplar, siyasi partilerin kuruluşu, seçimler ve benzeri konular, basının önemli odak noktaları olmuştur. Toplumdaki dönüşümler, sosyal ve kültürel hayattaki değişiklikler de basının ilgisini çekmiştir. Kadın hakları, giyim kuşam, eğitim, sanat, bilim ve kültür gibi konular önemli haber başlıkları arasında yer almıştır. Ülkede ekonomik kalkınma ve sanayileşme çabaları da basının gündemine gelmiştir. Yatırımlar, fabrikaların açılması, tarım politikaları gibi ekonomik konular, gazete ve dergilerde sık sık ele alınmıştır. Cumhuriyet döneminde eğitimde ve kültürde yapılan reformlar, basının dikkatini çeken konulardan biri olmuştur. İlköğretimden üniversiteye kadar geniş kapsamlı eğitim projeleri ve kültür politikaları, basında geniş bir şekilde tartışılmıştır.

Gazete ve dergiler, halka bu konuları aktarmak için geniş bir dil yelpazesi kullanmıştır. Kamuoyunu bilgilendirmek, eğitmek ve yönlendirmek amacıyla haber, makale, röportaj ve editoryal içeriklerle geniş bir okur kitlesiyle iletişim kurmuşlardır.

3.2.1 Cumhuriyet dönemi bilim dergileri

Bilim dergileri, dönemin bilimsel çalışmalarına ve gelişimine ışık tutan önemli kaynaklardır. Bilim dergileri bilimsel ortamın yaratılmasını sağlar. Yaratılan bu bilimsel ortam ile eleştiri ve tartışma ortamı yaratılır, bilim insanları arası etkileşimi güçlendirir ve halka duyurularak halkın bilimsel ortam içinde yer alması sağlanır. Akademik ve popüler bilim dergileri olarak farklı işlevlere sahip bilim dergileri mevcuttur. Akademik bilim dergileri doğrudan bilim ortamına yönelik iken popüler bilim dergileri ise halkın bilimi tanıyıp, haberdar olmasına yöneliktir.

Bilimsel dergiler, tarihsel açıdan önemli birer kaynaktır. Bu dergiler, belirli bir dönemin bilimsel atmosferini detaylı bir şekilde inceleme fırsatı sunar. Bu çerçevede, dönemin bilimsel anlayışı, teorik düzeyi, popüler bilim algısı, o dönemde faaliyet gösteren bilim insanları ve dünya genelinde, aynı zamanda Türkiye özelinde meydana gelen bilimsel gelişmeler hakkında bilgi edinmek mümkündür. Bu dergiler, o dönemdeki bilimsel düşüncenin toplumun genel sorunlarıyla olan etkileşimini ve bu alandaki geçiş süreçlerini ortaya koymada önemli bir rol oynamaktadır.

Cumhuriyet'in bilim dergiciliği bağlamında Osmanlılardan devraldığı bilimsel mirası incelemek, dönemin bilim ve bilim dergiciliği geleneğini anlamak açısından önemlidir. Osmanlı İmparatorluğu'nda bilim dergiciliği, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren modern bilimsel çalışmaların ortaya çıkmasıyla birlikte gelişmiş bir alandır. Bu dönemde, Batı'dan gelen etkilerle birlikte, Osmanlı aydınları ve bilim insanları arasında bilimsel düşünce ve araştırma faaliyetleri önem kazanmıştır. Osmanlı bilim dergiciliği, çağdaş bilimsel yöntemleri, keşifleri ve araştırmaları Osmanlı coğrafyasındaki okuyuculara aktarma amacını taşımıştır.

1849 yılında yayınlanan “*Vakâyi-i Tıbbiye*” dergisi Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk bilim dergisidir ve ilk kez bilim topluluklarının oluşmasını sağlamıştır. İbrahim Şinasi ve Agah Efendi tarafından 1862'de kurulan “*Mecmua-i Fünûn*” edebiyat, fen bilimleri, tarih ve coğrafya gibi geniş bir yelpazede makalelere ev sahipliği yaparak, Osmanlı'da yayımlanan ilk popüler bilim dergilerinden biri olmuştur. Tıp alanındaki gelişmeleri ve makaleleri içeren 1869 tarihli “*Tıbbiye Mecmuası*”, Osmanlı'da tıp eğitimi ve sağlık

konularında önemli bir kaynak olarak öne çıkmıştır. Ayrıca, tıp alanındaki gelişmeleri ele alan “*Cerîde-i Tıbbiye*”, Osmanlı İmparatorluğu'nda tıp eğitimi ve sağlıkla ilgili konularda bilgi paylaşımını teşvik eden bir dergi olarak ön plana çıkmıştır. 19. yüzyıl sonuna kadar çeşitli bilim dergileri yayınlanmaya devam etmiş ve 1882’de “*Rehber-i Fünûn*” (11 sayı), 1884’de “*Medrese-i Fünûn*” (8 sayı), 1885’de “*Hazine-i Fûûn*” (1 sayı), 1886’da “*Kevkebü’l-Ulûm*” (16 sayı), 1887-1888’de “*Nümûne-i Terakkî*” (9 sayı), 1889’da “*Çanta*” (1 sayı), 1897’de “*İrtikâ*” (23 sayı) gibi dergiler yayınlanmıştır (Bahadır, 2021, s. 15). On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı ile Mütareke yılları arasında, haftalık, aylık ve yıllık periyotlarda oldukça önemli sayıda bilim dergisi yayınlanmıştır.

Bilim dergileri, uzun ömürlü olamayışları nedeniyle İmparatorluktan Cumhuriyet dönemine aktarılamamıştır. Ülke, savaş ve mücadelelerle yorgun düşse de Cumhuriyet dönemi ile tekrar ayağa kalkmış, Osmanlı'dan farklı olarak bilimsel bir ideoloji benimseyerek yeni Türkiye'de bilimsel çalışmalar ve halkın bilimle bütünleşmesi amacıyla bilim dergileri Cumhuriyetin erken dönemlerinde ve sonrasında yayınlanmaya başlamıştır.

İlk olarak 1923-1928 yılları arası yayımlanan bilim dergilerini inceleyecek olursak; 1922 Mütareke dönemi basılan ve mesleki bir dergi olan “*Muallimler Mecmuası*”, 1924 yılında basılan akademik bir dergi olan “*Darülfünun Mecmuası*”, 1925-1927 yılları arası basılan Türkiye’nin ilk popüler bilim dergileri olan “*Fen Alemi*” ve “*Tabiat Alemi*”, 1927-1928 yıllarında basılan bir akademik dergi olan “*Mühendis Mektebi*” yine aynı yıl içerisinde çıkarılan mesleki dergi olan “*Kimya ve Sanayi*” dergileri Cumhuriyet’in ilk yıllarında basında yer almış bilim dergileridir. Henüz Latin harflerine geçilmediğinden Arapça olarak basılan bu altı dergi Cumhuriyetin ilk yıllarında bilimsel hayatına ışık tutan önemli kaynaklardır. 1928 yılı sonrası ve Latin harflerine geçilmesi ile Türkçe olarak bilim dergileri basın hayatına devam etmişlerdir. 1933 Üniversite reformu ile İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü bünyesi altında çıkarılan “*Fen Bilimleri Dergisi*” Türkiye’de fen bilimleri alanında çıkarılan öncü dergilerdendir. Sadece temel bilimler alanında değil sosyal bilimler alanında da dergiler mevcuttur. Türk Tarih Kurumu’nun 1937 yılında çıkarmış olduğu dergi tarih alanında çıkarılan dergiler arasında önemli bir yere sahiptir.

Bu dergiler, Cumhuriyet döneminde çeşitli disiplinler arasındaki çalışmalara önemli bir ışık tutmaktadır. Dönemin bilimsel anlayışını ve bu anlayışın halka nasıl

aktarıldığını, halkın bu aktarımı ne kadar içselleştirdiğini anlamak için yayınlanan dergi ve gazetelerin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. İlk olarak, bu incelemeyi gerçekleştirmek amacıyla yayınlanan dergileri detaylı şekilde incelemek gerekmektedir.

3.2.2 Muallimler Mecmuası (1922-1927, 1930-1935)

“Muallimler Mecmuası” girişimleri ilk olarak Ahmet Halit tarafından 1918 yıllarında başlanmıştır. Dergi, İstanbul merkezli olup Muallimler Cemiyeti’nin bir yayın organıdır. Arap ve Latin harfli olmak üzere iki devre halinde neşredilmiştir (Atatürk Ansiklopedisi, 2023). 1922-1927 yılları arası ilk devresidir ve Arap harfleri ile 54 sayı neşredilmiştir. 1930-1935 yılları ise Latin harfleri ile basım hayatına devam etmiştir.

Derginin amacı muallimler arası etkileşimi sağlamak, haklarını korumak, ilmi ve fıkri olarak muallimlerin gelişmesini sağlamaktır. Böyle bir derginin çıkarılması eğitime ve eğitimciye önemi bizlere vurgulamaktadır. Ülkedeki eğitim politikalarına yön verme çabası, eğitim ve öğretim de temel adımların belirlenmesi sürecinde uzman kişilere danışarak, sadece öğretmenlere değil, genel olarak halkın tüm kesimine ulaşma gayreti içinde olmuştur. Yayın hayatı boyunca Cumhuriyet ideolojisinde, modern bakış açısı ile devam etmiştir.

Muallimler Mecmuası, Cumhuriyet’in ilanını izleyen 10 aylık dönemde, bilimsel yazıların yayınlanabildiği tek bilimsel dergidir (Bahadır, 2021, s. 25) Dergide bilimsel 30 makale yayınlanmıştır. Bu makalelerin içeriği; bilim tarihi, jeoloji, fizik, kimya, matematik, astronomi, coğrafya, zooloji, tıp ve bilim felsefesi konularıdır. Bu makaleler arasında yabancı kaynaklardan çeviriler de bulunmaktadır.

1923-1928 yılları arası dergide yayınlanan bilimsel yazıları inceleyecek olursak; “Atomlar”, “Atomların Hikem-i Bâniyeleri”, Antikçağdan 1900’lere kadar olan dönemde atom teorisinin gelişimi anlatılmaktadır. Ahmet Tevfik (İstanbul Erkek Lisesi Tabiat Muallimi) tarafından çevrilmiştir. “Hendese Notları”, Antikçağdan 20. yüzyılın başlarına kadar geometrideki gelişmeler 1924 Şubat sayısında anlatılmaktadır. “Asr-ı Hazır Riyaziye Tarihine Bir Nazar”, bilim tarihi alanında matematiğin gelişimi üzerine Hüsnü Hamid tarafından neşredilmiştir. 1924 Mart sayısında karşımıza çıkmaktadır. “Vidinli Tevfik Paşa ve Cebr-i Hattî” bilim tarihi alanında Süleyman Sudi tarafından yayınlanmıştır. “Hamızı Kavrama”, bir kimya

deneyi anlatılıyor. Davut Paşa Lisesi Tabiiyye Muallimi Refik Bey tarafından neşredilmiştir.

Yukarıda gördüğümüz makale örnekleri dönemin bilimsel çevresine önemli ölçüde ışık tutmaktadır. Dönemin bilimsel çalışmalarının odaklandığı konuları ve bu bilgilerin halka iletilmesi için kullanılan bilimsel dili anlamak, önemli bir perspektif sunmaktadır. “Muallimler Mecmuası” örneği üzerinden Cumhuriyetin politikalarının halka yansımaları incelediğimizde, derginin yayın süresi, içeriği ve hükümetin bilimsel politikaları hakkında bilgi edinme fırsatı buluyoruz. Sadece bilimsel anlamda değil hükümetin eğitim politikalarına ne denli önem verdiğini de bu dergi özelinde görmekteyiz.

“Muallimler Mecmuası”, yayın hayatı boyunca ilmi, fenni ve kültürel çerçevede neşredilmiş ve kâr amacı gütmemiştir. İki dönemde toplam 93 sayı yayınlanmış olan dergi gerek terbiye ve meslek mecmuası bakımından gerek bilimsel dergi olması bakımından Cumhuriyet döneminin perspektifine ışık tutmaktadır.

3.2.3 Darülfünun Fen Fakültesi Mecmuası (1916-1917, 1924-1933)

Cumhuriyet döneminin ilk bilimsel dergisi olan “Darülfünun Fen Fakültesi Mecmuası” Eylül 1924 yılında yayınlamaya başlamıştır. Üç ayda bir yayınlanan bir dergidir. 1916-1917 yıllarında ilk olarak karşımıza çıkmaktadır. Dergi içerik olarak felsefe, edebiyat, coğrafya, fizik, kimya gibi birçok disipline ev sahipliği yapmaktadır. 1928 yılına kadar Arap harfleri ile yayınlanmış 1929 tarihli sayısından itibaren Latin harfleriyle yayınlamaya başlamıştır. Latin harflerine geçmesi ile ismi “İstanbul Darülfünunu Fen Fakültesi Mecmuası” olarak değiştirilmiştir.

1924-1933 yılları arasında 96 makale yayınlanmıştır. Bu makalelerin içerikleri dönemin bilimsel perspektifine ışık tutmaktadır. Fizik, kimya, jeoloji, astronomi, bilim felsefesi, botanik, matematik, zooloji ve bilim tarihi alanlarında makaleler içermektedir. Dergide en çok yazı neşreden fizik müderrisi Mehmet Tefik Bey’dir. Neşredilen makalelerin konulara ve yazarlara göre dağılımı aşağıda verilmiştir (Gunergün, 1995, s. 291):

Matematik (19 yazı): Hüsnü Hamid (12), Mehmet Nadir (4), Ali Yar (11), Ali Hikmet (1) **Kimya (18 yazı):** Ömer Şevket (10), Ligor Bey (3), Cevat Mazhar (1), Hikmet Kemal (1), Faillebin (1), Ligor & Faillebin (1), Faillebin & C.Maehar & Ligor & İlhami (1)

Zooloji (12 yazı): Hovasse (6), Ali Vehbi (6)

Jeoloji (10 yazı): Ahmed Müştak (3), Ahmed Malik (2), Chaput (2), Hamit Nafiz (1), Nagalhard (1), Hovasse (1)

Astronomi (1 yazı): Fatin (1)

Botanik (1 yazı): Esad Şerefeddin (1)

Değişik konularda (7): Biyografi (1), Yayın Tanıtma (6)

Makalelerin incelenmesi, derginin bilimsel çerçevesini anlamak açısından değerlidir. Dergide, çeşitli bilim konularında bilgi sağlama amacı güden eğitimci bir anlayış gözetilmiş olsa da özellikle orijinal araştırma makalelerinin bulunması bilimsel açıdan büyük öneme sahiptir. Bilimsel gelişmeler, yeni teoriler, alanında yazılmış kitap tanıtımları “Darülfünun Fen Mecmuası” aracılığı ile halka aktarılmaya çalışılmıştır.

1933 Üniversite reformuna kadar yayınlanmış olan dergi 1936 yılında “İstanbul Darülfünun Fen Mecmuası Yeni Seri” olarak tekrardan yayın hayatına devam eder. Türkiye’nin bütün aydın kesimine hitap etmesi amaçlanmıştır. Yayın hayatı boyunca toplam 212 makale neşredilmiştir. 1916-1933 yılları arasında yayınlan bu dergi ile Avrupa’daki bilimsel gelişmeler aktarılmış ve araştırma ürünü makaleler ile araştırma teşvik edilmiştir. Bilimsel çerçevede tartışma ortamı sağlayan “Darülfünun Fen Fakültesi Mecmuası” ilmi tartışma geleneğinin öncüsü olmuştur.

3.2.4 Mühendis Mektebi Mecmuası (1927-1934)

Mühendis Mektebi Heyet-i Talimiyesi yönetiminde aylık olarak yayınlanan bilim dergisidir (Bahadır, 2021, s. 25). 1927 yılında yayın hayatına başlayan dergi çok uzun soluklu olamamış 1934 yılında son sayısını yayınlamıştır. Diğer dergilerde olduğu gibi iki devreden oluşmaktadır. 1928 yılına kadar olan Arap harfleri ile yayınlandığı dönem ve 1929 yılı itibari ile Latin harfleri ile yayın hayatına devam ettiği dönemdir.

Mühendis Mektebi Mecmuası ilk sayısında amacını ve içeriğini açıklayan bir yazı yayınlamıştır. “İfade-i Meram” başlıklı yazı da bilimsel ve teknolojik gelişmelerin zorunlu sonuçlarından birinin yayın yapılması gerektiğidir. Yayınlar sayesinde bilimsel ve entelektüel çevre arasında iletişim sağlanacağı ileri sürülmüştür. Gerek teorik bilgilerin gerek fen alanında bir sorunun sorgulanması hakkında bilgi vermek, derginin temel görevi olarak açıklanmıştır. Özellikle yayın yapmanın ne kadar önemli olduğu da dergi de vurgulanmıştır.

Dergi yabancı dergilerde yayınlanan teorik ve uygulamalı ilimlerdeki gelişmeleri aktarmak, memlekette araştırma yapmayı teşvik etmek ve araştırma yapmak için gerekli kütüphanelerin bulunmaması sebebi ile kaynakları sağlamayı amaçlamıştır. İçerisinde aynı zamanda yol ve inşaat mühendislerini ilgilendiren konularda bilgilerde verilmiştir. Makine, motor ve elektrik konularında pratik bilgiler aktarılmıştır. İnşaat projeleri ve teknikleri, ülkemizde karşılaşılan problemler hakkında da bilgiler verilmiştir.

Yeni kurulan Cumhuriyet'in ivme kazanan inşaat ve yol yapımı hamleleri karşısında böylesine sorumlu ve öncü bir rolü üstlenmeyi kabullenen ve isteyen dergi yönetiminin tutumu, bilim adamlarının kuruluş yıllarındaki bilimsel ve toplumsal sorumluluk bilinç ve duygularının düzeyini göstermesi bakımından son derece ilginçtir (Bahadır, 2021, s. 54).

Arap harfleri ile yayınlanan döneminde oldukça önemli makaleler yayınlamışlardır. Çeviri makale sayısı oldukça azdır. Makalelerin içerikleri ise; yol, köprü ve inşaat, ev projeleri, meydan projeleri ve şehircilik konularıdır. Yeni bir toplum inşa ederken bilimsel bilgi ve birikimden yararlanılmaya çalışılmış ve Mühendis Mektebi Mecmuası ile halka bu bilinç kazandırılmak istenmiştir. İnşaat, makine mühendisliği, mimarlık, hidrodinamik, maden mühendisliği ve elektrik konularında da yazılar neşredilmiştir. Alanında yazılmış kitaplar tanıtılarak dönemin kaynaklarına erişim sağlanmıştır.

Aynı zamanda dergide önemli bilim insanlarının hayatlarına da yer verilmiştir. Örneğin; Jeodezi uzmanı Şevki Paşa'nın hayatı ve bilimsel çalışmaları üzerine "Merhum Şevki Paşa'nın Tercüme-i Hali" başlıklı 1927 yılına ait makale. Diğer sayılarda yayınlanan makale örneklerini inceleyecek olursak;

"Fotoğraf Vasıtasıyla Harita Geliştirme" (Mühendis Mektebi Muallimlerinden Subhi Kâmil)

"Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun" (Mecliste yeni kabul edilen bir kanun açıklanmıştır.)

"Yol İnşaatının Muhtelif Şekilleri" (Nafia Baş Mühendislerinden Ali Talip tarafından neşredilen yazı.)

"Alümini Ziyade Çimentolar, Mezap Çimento ve Elektrik Çimentosu" (Mühendis Mektebi Muallimlerinden Mahmud Şükrü)

3.2.5 Kimya ve Sanayi Mecmuası (1927)

1927 yılında İstanbul’da yayınlanmaya başlayan Cumhuriyet’in ilk kimya dergisidir. Sadece Cumhuriyet’in değil Türkiye’nin ilk kimya dergisidir. Türk Kimyagerler Cemiyeti’nin yayın organı olarak neşredilen “Kimya ve Sanayi Mecmuası” ancak 3 sayı yayınlanabilmiştir. Dergi, toplam 3 sayı da 25 yazı yayınlatabilmiştir. Yeterli okuyucu kitlesine ulaşamadığından uzun soluklu bir dergi olamamıştır. Ancak 3 sayı bile yayınlanmış olması gerek içeriği gerek yazı kadrosu olsun dönemine önemli derecede ışık tutmaktadır.

Yayınlanan makaleleri ve yazarları inceleyecek olursak hem içerik yönünden oldukça zengin hem de yazı kadrosu bakımından önemli şahsiyetlere ev sahipli yapmış bir dergidir. Kimya sanayisinin pratik sorunlarına ilişkin yazılar bulunduran dergi dönemin kimya sanayisi alanındaki gelişmeleri bizlere göstermektedir. Dergide ünlü kimyacıların tanıtıldığı yazılar yer almaktadır. Kimya alanında yabancı ülkelerde yayınlanmış önemli kitaplar tanıtılmıştır. Bu alanda önemli çeviri yazıları da okuyucuya aktarılmıştır.

Sanayinin henüz gelişmediği Türkiye’de yayınlanan bir dergi olduğundan memlekete yarar sağlayacak pratik bilgiler daha çok aktarılmıştır. 1927-1928 yılları arasında yayınlanan makalelerin içeriklerini inceleyecek olursak;

“Şekerin, Hususiyle Kanda Tayini İçin Basit Bir Mikrometri Usulü” (Müderriş Kimyager Fazlı Faik Bey’in yazısı.)

“Nitroselüloz İçin Yeni Bir Stabilite Tecrübesi” (Nakleden Kimyager A. Kemal)

“Yeni Kitaplar” (Haziran- Temmuz- Ağustos sayıları)

“Katalize Dair” (Mühendis Prof. Dr. M. Füllebin)

“Fosforun Miktarının Tayini Hakkında” (Kimyager Hikmet Vefik)

“Demir Sanayiinde Ser’i Tahlil” (Mühendis Kimyager J. Navarro’dan alıntılanan Kimyager Hikmet Vefik)

3.2.6 Fen Alemi Dergisi (1925-1926)

Aylık dergi olarak yayınlanan Türkiye’nin ilk popüler bilim dergisidir. Derginin kurucusu Mehmet Refik Fenmen’dir. Fenmen Türkiye’nin önde gelen mühendislerinden biridir. Yurtdışında matematik-fizik ve mühendislik eğitimleri

olarak ülkesine geri dönmüştür. Burada ilk olarak Selanik Elektrik Kumpanyası'nda çalışmaya başlamıştır. İleri tarihlerde Mühendis Mektebi'nde öğretmen olarak çalışmaya başlamıştır. 1919 yılında, Darülfünun Fen Medresesi'nde Umumi Fizik (Elektrik kısmı) öğretmenliğine tayin edilmiştir (AKBAŞ, 2008, s. 108).

Fizik alanındaki son gelişmeleri sürekli takip ederek hem öğrencilerine hem de halka anlatma çabası içinde olan Refik Fenmen 1920'li yıllarda, Albert Einstein'ın görelilik kuramını benimsemiş ve kuramı ateşli bir biçimde savunarak Türkiye'de bu konudaki ilk kitabı yazmıştır (AKBAŞ, 2008, s. 108). *Aynştayn Nazariyesi: Mekân, Zaman ve Kütle Mefhumlarının Tebeddülü* başlıklı kitabın özelliği erken tarihlerde Einstein'ın kuramından haberdar olup halkın okuyup anlayabileceği bir dil ile yazılmış olmasıdır. Cumhuriyet dönemi bilimsel politikalarına ışık tutan önemli bir eserdir. Fenmen, tüm gelişmeler ışığında “Fen Alemi” adlı bir dergiyle kılavuzu bilim olan bir dünya hayallemiş, bilimi kitlelere açık ve anlaşılır biçimde yaymayı amaçlamıştır. Derginin giriş kısmında “İfade-i Meram” başlıklı bir yazıyla derginin amacı ortaya konmuştur. Takip eden kısımdaki Küçük Fen Havadisleri başlığı altında telif ve tercüme makaleler ve bulunmaktadır. 1925'ten 1926 yılına kadar toplam 24 sayı yayımlanmıştır. “Ameli Makinecilik” adlı yazı dizisi bulunmaktadır. Derginin iki yıllık yayın hayatında asıl içeriğini oluşturan; ulaşım ve iletişim başta olmak üzere gündelik hayata dair teknolojik gelişmeler, kimya, tıp ve inşaat alanlarındaki uygulamalar, enerji kaynakları, eserleri ve görüşleriyle bilim adamları gibi konuları ele alan yazıların, imzalı olanları şu başlıkları taşımaktadır: “Beyaz Kömür ve Suret-i Taktiri”, “Einstein Nazariyesinin Esasât-ı İlmiyesi”, “Elektriğin Evlerde Bazı Tatbikatı (2 kısım)”, “Havalı Hatlarla Nakliyat”, “Fen Tedrisâtımızda Mesut Bir İnkılab”, “Yeni Tıp Cereyanları: Gençlik Aşısı”, “Demirsiz Olarak Sırf Çimento Betonu ile İnşa Edilen Köprüler”, “Yoğurt ve Türk Basılı”, “Galileo ve Eslâfi”, “Yeni Fizik Cereyanları: Hayatın Kevâkib Üzerinde Tekessürü”, “Einstein Nazariyesinin Esasât-ı İlmiyesi”, “Einstein'dan Evvelki Mekân ve Zaman Mefhûmları”, “Müteharrik Makinelerde Mahrûkât”, “Filmin Hareket-i Müttemadiyesiyle Sinematograf”, “Beyaz Kömür Tatbikatı”, “Amelî Makinecilik (11 kısım)”, “Telsiz Telgraf ve Telefonun Esasâtı (5 kısım)”, “Memleketimizde Sanat Hayatı Uyanmalıdır”, “Havaî Hatlarla İnsan Nakliyatı”, “Galile ve Âsârı”, “Hânelerde Mahrûkâtın İntihâb ve İstimâli”, “Flettner Gemisi”, “Atölye Teknolojisi: Tamirât-ı Fenniye (2 kısım)”, “Nebatî Yağ Sanayii ve Fabrikaları”, “Ziyâ Hakkında Mevcut Faraziyelere Umumi Bir Nazar”, “Otomatik

Telefon Tesîsâtı (2 kısım)”, “Beton Köprüler”, “Asma Yol”, “Civa Buharlı Elektrik Supapları”, “Raysız Elektrik Tramvayları”, “Taş Kömürü Taktirâtı ve Yarım Kok”, “Ağır Yük Nakliyâtına Mahsus Hatlar”, “Aynştayn (Einstein) Nazariyesi Etrafındaki Münakaşât”, “Enjektörler (2 kısım)”, “Suların Tahlîl ve Muâyene Usûlleri (9 kısım)”, “Telsiz, Telgraf ve Telefon: Üç Kutuplu Lambalar”, “Dürülfünün Fen Fakültesi'nin Tekemmülü ve Tatbikât-ı Fenniye (Teknik) Zümrelerinin İhdâsı”, “Dökme Beton Usûlü ve Türkiye’de Tatbiki”, “Hareket-i Ebediye Motoru Olur mu?”, “Aynştayn (Einstein) Nazariyesinin Esasâtı: Zaman ve Mekana Ait Bazı Mülâhazât”, “İnşaat Şantiyelerinin Teşkilâtı”, “Ansızın Meydana Gelen Şehirler”, “Atölye Teknolojisi”, “Usûl-ı Umûmiye-i İnşaat: Mühim Temel İnşaatında”, “Teâmül-i Kimyevi”nin İzahına Ait Yeni Bir Nazariye”, “Şerit Testere Makineleri”, “Alman Mühendisleri Cemiyeti”, “Hesap Cetvelinin Tarifât-ı Umûmiyesi”, “Memleketimizde Kadastro”, “Liman İnşaatından: “Trelleborg Limanı”nın Tevsii”, “Asrî Şehir Sokakları”, “Pantograflar Hakkında Malûmât-ı Umûmiye”, “Yeni Bir Raysız Tramvay Elektrobüs Hattı”, “Asrî Şehir Sokakları”, “Amelî Telsiz Telgraf ve Telsiz Telefon (8 kısım)”, “İnşaat-ı Nâfia: Yolların “Silikat”lanması”, “Süt Tahlîli (6 kısım)”, “Makine”, “İnşaat-ı Nâfia: Betonarme Yeni Bir Köprü, Oyunlarda Tali(h) ve Eser-i Tesâdüf (5 kısım)”, “İnşaat-ı Nâfia: Siman Armalı Asri Yollar”, “Odunla İşler Kamyonlar”, “Tesîsât-ı Fenniyemizde: Milli İktisadiyatımıza Yardım Etmeliyiz”, “Bir Oda Bir Apartman veya Bir Köşkün Yeni Teshîn Usûlleri” ve Yeni Teshîn Usûlleri: Küçük Bir Hane veya Apartmanın Merkezi Teshîni” (Küçük, 2013, s. 198).

“Fen Alemi” dergisi, dünyada ve Türkiye’de meydana gelen teknolojik gelişmeleri ve bilimsel çalışmaları halka aktararak, ülke genelinde bilimsel bir bilinç oluşturmayı ve bilimsel alana ilgi uyandırmayı amaçlamıştır. Uygulamalı bilimler, teorik bilimler üzerine birçok makale içermektedir. Elektrik, makine, inşaat, ulaşım teknolojileri, fizik ve kimya gibi konularda yazılar neşredilmiştir. Pratik-teknik sorunlar, bilim ve teknolojiye temel kavram ve sorunlara da değinilmiştir. Bilim tarihi, tıp, kitap tanıtımı gibi konulara da yer verildiği görülmektedir.

1925-1926 yılları Cumhuriyet dönemi bilim ve teknoloji politikalarının uygulanılmaya çalışıldığı, eğitim politikasına önem verildiği dönemdir. Sadece Türkiye’de değil Dünya’da da bilimin prestijinin yüksek olduğu dönemlerdi. Bu sebeple “Fen Alemi” ve diğer çıkarılan bilimsel dergiler Türkiye’nin bilimsel prestije ne kadar önem verdiğinin birer kanıtıdır.

3.2.7 Tabiat Alemi Dergisi (1925-1927)

Türkiye'nin ikinci popüler bilim dergisidir ve "Fen Alemi" gibi aylık olarak çıkarılmaktadır. 1925-1927 yılları arasında toplam 14 sayı yayınlanmıştır. "Fen ve sanat terakkisinden bahseden Türk mecmuası" olarak tanıtılmıştır. Kurucusu Salih Murad Uzdilek Bey'dir. Kendisi Türkiye'nin önde gelen elektrik mühendislerinden bir tanesidir. Dünya'daki bilim ve teknolojik gelişmeleri yakından takip eden Salih Bey, nükleer ilim, fizik, müziğin matematiği gibi birçok alanda eserler vermiştir. Derginin yazı kadrosunda Mehmet Emin Bey, Ziraatçi Cevad Rüştü Bey, hendese muallimi Ali Erten Bey gibi önemli isimler yer almaktadır.

"Tabiat Alemi" dergisinde, elektrik, telgraf, telefon ve telsiz üzerine çok sayıda yazı bulunmaktadır. Dünya'da ve Türkiye'de elektrik ve telefon gibi teknolojilerin geliştiği bir dönemde, bilimsel alandaki bu ilerlemeleri yakından takip ederek, halkın bilinçlenmesini ve ilgi kazanmasını sağlamak amacıyla yazılar yayınlamaları, Cumhuriyet dönemi bilimsel perspektifine önemli bir ışık tutmaktadır. Dergi de bilim haberlerine de yer verildiği görülmektedir. Bilim tarihi, bilim felsefesi, bilim politikası, felsefe ve tıp tarihi alanlarında da yazılar yayınlanmıştır.

Diğer dergilerden farklı olarak fotoğrafçılık alanında da toplam 12 yazı bulunmaktadır. Halkın gündelik yaşamı ile bağ kurma, sorunlarına çözümler üretmek ve fotoğraflarla destekleyerek okuyucuya sunmaya çalışmışlardır. "Tabiat Alemi" dergisi, bilimle hiç teması olmaya kitleleri hedef almıştır. Bu sayede halkın tamamına ulaşmayı amaçlamışlardır. İçerisinde bulunan makale başlıklarını inceleyecek olursak:

"Madde, Esir, Kudret", "Darwin Nazariyesi", "Avrupa'da Teyyare Seferleri", "İlim ve Edebiyat", "Cıva Altın Oluyor", "Elektrik Sarfıyatı: Ziraat Aleminde Elektrik", "Küçük Haberler: İngiltere'de Sanayi Şirketleri", "Fen Aleminde Büyük Bir İnkılap: Telsiz Projektör", "Otomatik Telefon", "Fotoğrafçılık", "Çocuk ve Felsefe", "Einstein Nazariyesi", "Amerika'da Ortalama Hayat Süresi", "Radyumdan Daha Nadir Bir Madde", "Atomların Çalışması", "Büyük Alimler ve Mıhtıralar: Galielo ve Selefleri", "Yeni Bir Tedavi Usulü", "Yeni Fizik", "İlmin Temelleri: İnsan, Atomlar, Yıldızlar", "Einstein", "Telsiz Telgrafla Resim İrsali", "Motorun Ayarı: Bazı Esaslar", "İlm-i Simyadan Yeni Kimyaya", "Hendese Tedrisatı ve Sınai Hendese", "Elektrik: Elektriğin Mahiyeti- Elektrik Devreleri- Batarya", "Fenni Sualler", "Büyük Alimler", "Elektrik ile Çalışan Rende", "Sanayi Kitapları", "Kimyagerin Penceresinden

Dünyaya Bir Nazar”, “Akümülator İmalı İçin Yeni Bir Fikir”, “İlmin Temelleri: Newton Kanunları”, “Alüminyum Tramvay Arabaları”, “Elektriğin Ziraat İşlerine Tatbiki”, “Büyük Alimler ve İcatlar: Sir Henry Cavendish.”

3.2.8 Ameli Elektrik Dergisi (1925-1934)

İstanbul Elektrik ve Tramvay Şirketi tarafından aylık olarak yayınlanan dergidir. Elektrik şirketi abonelerine dağıtılan *AE*, İstanbul’da elektrik kullanımını teşvik eden bir dergidir. Dergi 1925 yılında yayın hayatına başlar ve 1934 yılına kadar iki ayda bir olarak yayınlanır. *AE* elektriği, pratik kullanımını ve günlük yaşamda nasıl kullanılması gerektiğini halka aktarmayı hedeflemiştir. Ayrıca *AE*’nin bir amacı da İstanbul’un elektrifikasyonu sırasında elektrikleştirilen ve şehrin tüm ulaşım yapısını değiştiren tramvay başta olmak üzere kentteki dönüşüm konusunda tanıtım yapmaktır (Dalfes, 2023, s. 49). Dergi İstanbul’da basılmış ve İstanbul’un ilçelerine dağıtılmıştır. Arapça ve Latin harfleri ile neşredilen dergi Fransızca olarak da basılmıştır. Dergi yayın hayatı boyunca toplam 67 sayı yayınlamıştır.

Dergi, elektrik tarihine ve dönemin elektrik alanına inşa edilen algı ve pazarlamasına ışık tutmaktadır. Bu anlamda diğer dergilerden farklı olarak burada bilimsel bir gelişmenin tüketim ve pazarlamasını da görmekteyiz. Gelişen teknolojinin toplumu nasıl etkilediğine dair önemli bir örnektir. Dergi içerisinde çeşit çeşit elektrikli ev aletleri ilanlarını ve bu aletlerin nasıl kullanılmasına dair ayrıntılı yazılar neşredilmiştir. *AE*, Teknolojinin sosyal şekillendirilmesi üzerine önemli bir çalışmadır. Üslup olarak didaktik bir yapıya sahiptir.

AE, diğer dergilerden farklı olarak sadece pratik, uygulamalı bilimlerde bilgi vermeyi amaçlamamıştır, aynı zamanda alanında uzman kişileri, mühendis ve bilim insanlarını eğitmek de amaçları arasındadır. İçerik bakımından gelişen teknolojilerden bahsederken okuyucu kitlesini tüketim konusunda teşvik etmeye de çalışmıştır. Elektriğin icadı ve tarihi alanında makaleler yer almaktadır. Genellikle eğitici ve öğretici üslup ile yazılar aktarılmıştır. Son bilimsel gelişmeleri, icatları ve bu icatların yaratıcıları hakkında bilgi veren dergi, halkı güncel bilimsel konularla tanıştırmayı da amaçlamıştır. Bu doğrultuda sağlık alanında da yazılara yer verilmiştir. Örneğin; “Göz ve Işık” başlıklı makale ile aydınlatma ve sağlık ilişkisi aktarılmak istenmiştir. Doktorlar tarafından yazılan makaleler bilimsel verilerle

desteklenerek okuyuculara güven aşlamayı ve yeni teknolojilerle ilgili zihinsel endişeleri gidermeyi amaçlamıştır.

Türkiye’de elektrik 1914 yılında Silahtarağa Santrali’nde üretilmeye başlandı. İlk başlarda sadece üç ilçeyi aydınlatan elektrik santrali Cumhuriyet dönemi ile 7 yılda memleketin her bir köşesine ulaştırılmıştır. Evlerde ve endüstriyel kullanımda elektriğin kullanılması için toplumun elektrik alanında bilgilendirilmesi gerekiyordu. “Ameli Elektrik” dergisi de işte bu noktada toplumu inşa etme görevi görmüştür.

Diğer dergilerden ayrılan bir özellik olarak, *AE* dergisi, bilimsel gelişmelerin tüketim ve pazarlama aracı olarak kullanılmasını göstermektedir. *AE*, bilimsel bilginin reklam aracılığıyla halka sunularak tüketim malzemesine dönüşmesine ışık tutan önemli bir dergidir. Özellikle Türkiye’de reklam tarihine kaynak olmuş ve bilimin pazarlanması konularında önemli bir referans niteliği taşımaktadır.

3.2.9 Yeni Adam Dergisi (1934-1979)

“Yeni Adam” dergisi, ilk olarak yayın hayatına 1934 yılında başlamış ve 1979 yılına kadar yayınlanmaya devam etmiştir. Cumhuriyet döneminin bilim ve teknoloji temelli politikalarını ve Türk modernleşmesi kavramını halka aktarmayı amaçlamıştır. Dönemin önde gelen yabancı gazete ve dergilerinden çevirilere yer verilmiştir. Derginin kurucusu olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu “halkı aydınlatma, eğitme ve öğretme” gayesini benimsemiştir.

Dergi temelde, adından da anlaşılacağı üzere ‘eski’yi değil, ‘yeni’yi konu ederek; okuyucularına ‘yeni’yi benimsetme ve böylelikle kurulan yeni rejime, yeni zihniyetli bir toplum kazandırma amacını taşımaktadır (Atatürk Ansiklopedisi, 2023). Derginin içeriği ilim, felsefe, edebiyat, çocuk ve terbiye, tiyatro piyesleri, kitaplar, resim, heykel ve mimari, nüfus, iktisat haberleri, medeniyet, sinema ve radyo, kadın, musiki, bahçecilik ve siyaset gibi toplumsal her alana değinilmiştir.

“Yeni Adam” dergisi “yeni” kelimesi ile çağdaş ve inkılapları benimsemiş yeni bir Türk toplumunu işaret etmektedir. Baltacıoğlu, dergisinde kadın ve kadının toplumda evrilen rolüne dair yazılarıyla "yeni kadın" farkındalığını oluşturmayı amaçlamıştır. Dergi fikrîsel yazılar dışında gündelik hayatın gelişmeleri üzerine de bilgilere yer vermiştir. Türkiye gündemine dair haberleri okuyucularına aktararak okuyucularının haberlere dair düşüncelerini ve yorumlamalarını amaçlamıştır. Yenilikçilik, değişim ve modernleşme makalelerin ana teması olmuştur. Türkiye’nin Cumhuriyet ile

benimsediği bilim ve teknoloji politikalarını sadece fikirsel değil gündelik yaşamında temelini oluşturduğunu yazıları ve haberleri ile halka aktarmaya çalışmıştır.

Diğer dergilerden farklı olarak hem fikirsel hem de gündelik hayata hitap eden her kesime ulaşmayı hedefleyen bir dergi olmuştur. İlk 45 sayısında çeşitli konu dağılımlarına baktığımızda bu durumu açıkça gözlemleyebiliriz. Örnek konu dağılımları Çizelge 3.1’ de şu şekildedir;

Çizelge 3.1: TÜRKKAN, Yasemin, “Türk Modernleşmesinde Yeni Adam Dergisi (1934-1938)”, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

Dergi Sayıları	Cemiyet, Medeniyet, Nüfus ve İktisat Haberleri	Kısa Tetkik ve Tenkitleri	Edebiyat ve Tenkitleri	Siyaset Aleminde Olanlar/ Dünya Haberleri
1-5	29	45	15	0
6-10	26	50	12	0
11-15	25	48	9	0
16-20	31	30	14	17
21-25	15	35	7	7
26-30	11	21	13	5
31-35	21	40	12	5
36-40	30	6	8	7
41-45	16	0	6	4

“Yeni Adam” dergisi, Cumhuriyet rejiminin temel amacı olan "akılcı, mantıklı, bilimsel, eleştirel düşünebilen" bir toplum inşa etme hedefini benimseyen önemli bir yayın organıdır. Bu dergi, dönemin inkılaplarına uygun olarak bilim ve teknoloji temelli düşünebilen, üretebilen yeni Türk insanını oluşturma amacıyla değerli bir kaynaktır. Gündelik yaşamı ve fikirsel yaşamı birleştirici bir özelliğe sahip olarak, 1934-1979 yılları arasındaki perspektife önemli bir ışık tutmaktadır.

3.3 Cumhuriyet Dönemi Bilim Dergilerinin Önemi ve Topluma Etkisi

Cumhuriyet dönemi bilim dergileri dönemin bilimsel atmosferine önemli ışık tutmaktadırlar. Bilimsel dergileri, hükümetin bilime en yüksek değer verdiği döneme rastlar ve dönemin bilim perspektifinin gelişmesinde önemli hizmet etmişlerdir. Bu bağlamda Osmanlı’dan miras kalan yetersiz bilim çerçevesi Cumhuriyet döneminde yayınlanan bilimsel dergilerle zenginleştirilmeye çalışmıştır.

Modern Türkiye'nin önemli dinamiklerinden biri bilim olmuştur. Cumhuriyet modernleşmesi de bu bağlamda yol gösterici olarak hayatın her alanında bilim ve teknolojiyi temel almıştır. Özellikle Cumhuriyet döneminin ilk yarısında (1923-1928) bilim ve teknolojiye hiçbir dönemde rastlanmayan gelişmeler yaşanmıştır. Bilimin gelişmesini engelleyen faktörler ortadan kaldırılmıştır. Cumhuriyet'in ilk bilim dergileri dünya bilim gündemini yakından takip eden, kapsamlı bir içeriğe sahip yayınlar olmuşlardır. Halk bilim dergilerini ilgi ile karşılamıştır. Popüler bilim dergileri halkın bilimi kavraması, sevmesi ve bilimsel fikirlerin halk içinde yayılması bakımından çok büyük bir önemi vardır (Bahadır, 2021, s. 125). Ülke çapında yayınlanan dergiler, içerik ve tasarım açısından uluslararası standartlara uygun bir nitelik sergilemektedir.

Yayınlanan çoğu bilimsel derginin olanakları yayıncılara dayanmaktadır. Bu sebeple çok uzun süreli yayınlanmadıkları düşünülebilir. Ancak, “Fen Alemi” gibi bazı dergiler, diğerlerinden ayrılarak Siemens ve AEG gibi büyük elektrik şirketlerinden reklamlar olarak yayın gelirlerini bu reklamlar aracılığıyla kolaylaştırmışlardır. Gelişen bilimin reklamlar aracılığıyla halka aktarılmasının, bilimin serbestçe gelişimine katkı sağlayan bir pazarlama stratejisi olarak görülmesi, bilimsel içeriğin daha geniş kitlelere ulaşmasına imkân tanımıştır. Akademik, popüler ve mesleki dergiler bu ortamda gelişerek toplumu yüksek düzeyde bilim toplumu haline getirme hedefini taşımıştır.

3.4 Cumhuriyet Dönemi İstanbul Gazeteleri (1923-1945)

İstanbul basını Cumhuriyet dönemi ile zenginleşmiştir. Siyasi, ekonomik ve kültürel gelişmelere duyarlı bir şekilde şekillenmiştir. 1938-1950 yılları arası önemli gazeteleri Cumhuriyet, Akşam, Yeni İstanbul, Yeni Sabah, Son Posta, Tasviri Efkâr, Vatan, İktidam, Ulus, Tan ve Tanin gazeteleri oluşturmaktadır. Bu gazetelerden Ulus hariç hepsi İstanbul'da çıkmaktadır (Ayhan, 2013, s. 137). Gazetelerin yazı kadrosu ise toplum tarafından tanınmış kişilerden oluşmaktadır. Çünkü okuyucular dönem içinde genellikle şöhret sahibi kişilerin yazdığı gazeteleri almaktadır. Gazetenin yazı kadrosunda tanınmış isimlerin yer alması satışı önemli oranda etkilemektedir. Vakıf'te Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi, Ruşen Eşref, Reşat Nuri, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, sporda Beşiktaş Kulübü'nün kurucusu Şeref Bey, Talat Hemşeri, Ressam

Münif Fehim ve bazı üniversite öğretim üyelerinin yer alması gazetenin tirajının artmasını sağlamıştır. (Ayhan, 2013, s.138)

1932–1946 döneminin önemli dış politika yazarlarını Necmeddin Sadak, Yunus Nadi, Nadir Nadi, Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmet Şükrü Esmer, Ömer Rıza Doğrul, Abidin Daver, Mümtaz Faik Fenik, Zekeriya ve Sabiha Sertel, Burhan Belge, Falih Rıfkı Atay, Hüseyin Şükrü Baban, Cihad Baban oluşturmaktadır. Bu yazarlar döneminin güçlü gazeteleri olan Ulus, Cumhuriyet, Tan, Tanin, Yeni Sabah, Akşam, Vatan’da dış politikanın nabzını tutmuştur. (İnuğur, 1992: 188)

Yıllar itibariyle çıkan gazete ve dergi sayılarına baktığımızda 1941 yılında 113 gazete, 227 dergi, 1942 yılında 121 gazete, 188 dergi, 1943 yılında 131 gazete, 172 dergi, 1944 yılında 130 gazete, 206 dergi, 1945 yılında 126 gazete, 214 dergi, 1946 yılında 202 gazete, 302 dergi yayınlanmıştır (Ayhan, 2013, s.138). İllere göre bakıldığında en çok gazete ve dergi basımı İstanbul’da gerçekleşmektedir.

Tüm bu verilere geçmeden önce, Osmanlı’dan Cumhuriyet dönemine geçişte bilim gazeteciliğinin nasıl şekillendiğini ve Cumhuriyet döneminde bu mirasın nasıl değerlendirildiğini incelemek önemlidir. Osmanlı Devleti, 19. yüzyılda gerçekleştirdiği modernleşme hareketi ile bilimsel gelişmeleri yakından takip etmiştir. Dönemin gazete ve dergilerine bakıldığında, bu çabanın izlerine rastlanmaktadır. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu’nda okur-yazar oranının düşük olması ve halkın eğitim seviyesinin düşük olması nedeniyle, modernleşme hareketi genellikle üst sınıflarda ilgi uyandırmıştır. Cumhuriyet dönemine kadar olan süreçte, gazetelerin yer yer bilimsel haberlere yer verdiği gözlemlenmektedir. Yayınlanan bilim haberlerinin, halkın anlayabileceği sade bir üslup ile aktarılmasına özen gösterilmiştir.

Osmanlı Devleti’nin son yıllarında Ahmet Mithat ile başlayan sade bir üslupla bilimsel ve teknolojik gelişmelerin halka anlatılması çabası harf inkılabına kadar sürmüştür. Osmanlı Devleti’nin son yıllarında okur-yazar oranı yüzde 5 civarındaydı. Bu yüzde 5’lik kesimde toplumun üst kesimi ve yönetici kesimiydi. Gazetelerde haberlerini bu yüzde 5’in kültürel seviyesine göre hazırlamaktaydı. Harf inkılabının yapılmasıyla gazetecilikte bir duraklama olsa da bu süre kısa zamanlı olmuştur (Uyar, 2019, s.30).

Cumhuriyet döneminde başlayan eğitim seferberliği ile halkın okuma-yazma oranının arttırılması amaçlanmıştır. Burada gazetelere de büyük görevler düşmüştür. Harf inkılabından sonra 1930-1940 yıllarda gazete haberlerinin anlatımının daha da

basitleştirilip sadeleştirildiği görülmektedir. Amaç toplumun tabanında ilgi uyandırmaktır. “Tan” gazetesi bu yıllarda okuyucularına tıp alanında pratik bilgiler sundu. “Lokman Hekimin Öğütleri” başlığı altında yayınlanan yazılarda; “Mevsime göre vitamin-Gençleştirecek yemekler-Rahatsızlık vermeyen peklük-Peklikten insan zehirlenir mi? -Çocuk peklüğe tutulursa-Erkeklerin teessürü” gibi konular işlenmiştir. Bu yazılarda oldukça basit anlatım tarzı tercih edilmiştir. Hiçbir Latince terim ya da uzman görüşüne başvurulmayan yazılar yeni okuma yazma öğrenen halka hitap etmiştir (Uyar, 2019, s.31). Sağlık alanı dışında ziraat hakkında yapılan haberler de halk tarafından ilgi ile karşılanmıştır.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin halka anlatılma çabasını daha iyi anlayabilmek adına, yukarıda verilen Tan örneğinde olduğu gibi, 1923-1945 yılları arasında yayınlanan üç gazete örneği üzerinden, dönemin bilim gazeteciliği pratiğini ve içerik stratejilerini analiz etmek mümkündür. Bu gazeteler, dönemin sosyo-politik koşulları ve bilimsel ilerlemelerle nasıl etkileşimde bulunduğunu gösteren önemli araçlardır. Gazetelerin içeriğinde, bilim ve teknolojiye dair haberlerin nasıl sunulduğu, hangi vurguların yapıldığı ve halkın bu bilgileri anlama düzeyi üzerindeki etkilerine dair detaylı bir inceleme, dönemin bilim iletişimi ve halkla ilişkiler stratejilerini anlamamıza yardımcı olabilir.

3.4.1 Cumhuriyet Gazetesi

1924 yılında yayımlanmaya başlayan ve günümüzde hala yayım hayatına devam eden Türkiye’nin en köklü gazetelerinden bir tanesidir. Kurucusu ve baş yazarı Yusuf Nadi Abalıoğlu’dur. Yunus Nadi, amaçlarının sadece erkeklere hitap eden bir gazete çıkarmak olmadığını, aksine, *Cumhuriyet*’in bir aile gazetesi olmasını hedeflediklerini vurgulayarak kadınlar, çocuklar ve gençler için özel sütunlar hazırlayacaklarını söylemiştir (Atatürk Ansiklopedisi, 2024). Cumhuriyet gazetesi baskı teknikleri ve yayınladığı haber içerikleri ile diğer gazetelere öncü olmuştur.

Gazete, 1930’lu yıllarda bir ilke imza atarak Cumhuriyet’in ilk genel ansiklopedisi olan “Hayat Ansiklopedisi” yayınlamışlardır. Yayın kadrosunda coğrafyacı Faik Sabri Duran, yazar Mehmet Samih Fethi ve fizik profesörü Salih Murat bulunmaktadır. Halkı kültürel ve bilimsel alanlarda eğitmek ve kaynak sağlamak amacıyla yayınlanmıştır. Cumhuriyet gazetesi yayınlandığı günden itibaren Cumhuriyet dönemi politikalarını benimsemiş ve yayın çizgisi, bu politikalar bağlamında şekillenmiştir.

1923-1945 yılları arasında yayınlanan gazete haber ve ilanlarını ayrıntılı bir sonraki bölümde inceleyeceğiz. Ancak, gazetenin yayın çizgisini anlayabilmek için birkaç örnek vermek de gerekmektedir. Cumhuriyet gazetesinin 6 Şubat 1929 tarihli sayısından bir örnek aşağıda yer almaktadır. Yayınlanan ilanlar aracılığıyla gazetenin içeriği ve ideolojisi hakkında genel bir anlayış sağlamaktadır.

3.4.2 Akşam Gazetesi

“Akşam Gazetesi” 1918 tarihinde Necmettin Sadak tarafından kurulmuştur. Osmanlı döneminin son yıllarından başlayarak tarihe tanıklık etmiş bir gazetedir. İstanbul’da basılan gazete, Millî mücadele döneminde haberleri ile desteklemiştir. Yayınlandığı günden itibaren hem yerel hem dünyadan haberleri ile halkın nabzını tutmayı başarmıştır.

Özellikle Cumhuriyet dönemi ideoloji ve hedeflerini halka aktarmayı bir görev edinmiş gazetelerden bir tanesidir. Uzun yıllar yayın hayatında kalabilmiştir ve TBMM hükümeti tarafından desteklenmiştir. Akşam gazetesi, dünyadaki ve memleketteki tüm gelişmeleri yakından takip ederek halkı bilgilendirmeyi hedeflemiştir. Aşağıda yer alan görsel Akşam gazetesi 12 Mart 1942 tarihli sayısından bir örnektir (Şekil3.3).

Şekil 1.3 İstanbul Üniversitesi Gazeteden Tarihe Bakış Projesi, 2024

3.4.3 İkdam Gazetesi

“Gayret ve sebatla çalışma, devamlı çalışma” anlamına gelen “İkdam”, Türk basınına, 5 Temmuz 1894’te girmiştir. (Yaman, 2021, s.66). Ahmet Cevdet tarafından yayın hayatına katılan İkdam gazetesi, siyasi, ekonomik, tarihi, toplumsal, askeri ve bilimsel konularda haberlerin yanı sıra edebi ve tarihi yazılarla Türk edebiyatına önemli eserler kazandırmıştır. İkdam, içerik yönünden çeşitliliğini yayın hayatı boyunca kaybetmemiş önemli bir kaynaktır (Şekil 3.4).

“İkdam Gazetesi”, 58 yıl süresince, 1961 yılına kadar yayın hayatına devam etmiştir. Uzun ömrü boyunca birçok dönemi kapsayan bu gazete, yayın istikrarını başarılı bir şekilde sürdürmüştür. Dolayısıyla, uzun yıllar boyunca yayın yapma sürecindeki istikrarı, farklı dönemlere ışık tutan önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir.

Burada, Erken Cumhuriyet dönemindeki bilim ve teknoloji politikalarını, basın hayatını ve halk ile iletişimi genel hatlarıyla değerlendirdik. Diğer bölümde, İstanbul basınında yayınlanan gazete ve ilanları üzerinden bilim ve teknoloji takibini analiz edecek ve bu temelde nasıl bir bilimsel sosyoloji oluşturulduğunu inceleyeceğiz. Erken Cumhuriyet dönemi ile yaratılmaya çalışan bilimsel perspektifin nasıl karşılık bulduğu ilanlar özelinde analiz edilecektir.

Şekil 3.4. İstanbul Üniversitesi Gazeteden Tarihe Bakış Projesi, 2024

4. BİLİM VE TEKNOLOJİYİ TAKİPTE REKLAMLARIN ROLÜ

4.1 Reklamın Tarihçesi

Reklamın tarihçesini M.Ö. 3000’li yıllara kadar götürebiliriz. Neredeyse insanlık tarihi kadar eski olan “reklam”, yazının gelişmediği dönemlerde sözlü olarak kullanılmıştır. Reklam kelimesinin köküne baktığımız zaman Fransızca *réclame*; “bağırarak ileri sürülen şey, ilan” sözcüğünden gelmektedir. “*Réclamer*” ise “yüksek sesle ileri sürmek, tellal ile ilan etmek” fiilinden türemiştir. Geçmişten günümüze gelene kadar birçok süreçten geçerek yeni anlamlar kazanmıştır. Antik Çağ’dan matbaanın keşfine kadar olan süreçte halka aktarılacak istenen ilanlar, haberler, tellallar veya çığırtkanlar aracılığıyla sözlü olarak iletilmiştir.

1450 yılında matbaanın icadı, reklamcılık alanında önemli bir değışim sürecini başlatmıştır. Bu tarihten itibaren, teknolojinin getirdikleriyle birlikte görsel reklamcılık anlayışı ortaya çıkmış, daha sonraki dönemlerde ise işitsel reklamcılık gelişmiştir. Reklamlar, el ilanları, tabelalar ve gazeteler şeklinde varlığını devam ettirmiştir. 18 ve 19. yüzyıl ile hızla büyüyen sanayi sektörü ve teknoloji ile daha geniş kitlelere hitap etmeye başlamıştır. Avrupa’da oluşan üretim ve ticari kaygılar gazetelerdeki ilanların artışı ile paraleldir.

Matbaanın Avrupa’da ortaya çıkışı ve beraberindeki gelişmeler, dünya genelinde etkili olmuştur. Osmanlı Devleti de bu kültürel ve teknolojik değışimlerden etkilenmiştir. Matbaa kullanımı konusunda, Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa’ya kıyasla bir gecikme yaşamıştır. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu, matbaa ve basın hayatına geç başlamış, ancak hızla uluslararası standartlara ayak uydurmayı başarmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nda basının ve matbaanın nisbeten ani bir şekilde ortaya çıkışı, yeni bir pazarın üretim ve tüketiminin, mevcut pazar düzeninin sarsılmasına neden olmuştur. Bu dönemde Osmanlılar ithal makine ürünleriyle tanışmış ve gazete ilanları ile ithal ürün reklamları yaygınlaşmıştır. İthal ürünleri toptan alıp satan bir grup tüccar sınıfı oluşmuş, bu durum ise geleneksel zanaatkarların azınlık konumuna düşmesine yol açmıştır. Başlangıçta, Osmanlı Devleti geleneksel pazarlarını koruma eğiliminde olmuş, ancak modernleşme süreciyle birlikte yabancı ve yerli reklamların etkisiyle

yeni bir ticaret ortamı oluşmuştur. Modernleşme sürecinde, reklam ve reklamcılık Osmanlı toplumunda önemli bir yer edinmiştir. Bu dönem, Batı tarzı yaşamın etkisi altında olduğu ve Batı sempatisinin olduğu bir zaman dilimini ifade etmektedir. Avrupa'da modern çağda serbest pazar ekonomisinin gelişmesi ile reklam ticari ilerleme ve rekabet ürünü haline gelmiştir. Osmanlı Devleti'nde ise gazete ve ilanların varlığı yönetim üzerindeki siyasi etki ile paralellik göstermektedir. 1830'lu yıllara kadar reklamlara ihtiyaç duyulmamış ve ilanlar yeterli görülümüştür. 1838'de Osmanlı-İngiliz Ticaret Anlaşmasıyla (Baltalimanı Ticaret Anlaşması) durum değişmiş ve Osmanlı Devleti serbest pazar ekonomisine kapılarını açmak durumunda kalmıştır.

Osmanlı yönetiminin 'ilandan' 'reklam' devresine geçişi belirli bir süreci izlemiştir. Osmanlı, düşük üretim ve tüketim seviyeleri ile endüstrinin olmadığı bir dönemde, ticaretin sınırlı olduğu ve okuryazarlık oranının düşük olduğu bir ortamda varlığını sürdürmekteydi. Bu dönemdeki reklamlar, genellikle özel konulara odaklanan ve belirli bir kesime hitap eden "ilânâtlar" (ilanlar) olarak adlandırılmaktadır. İlânâtlar, özel ve ticari olmayan içeriklere sahipti ve genellikle yerel konuları kapsamaktaydı. Yabancı ürünlerin ülkeye girişiyle birlikte, ilanlarda ithal ürünlere de yer verilmeye başlanmıştır.

1860 sonrası Türk basınında büyük değişiklikler yaşanır. Bu değişiklik ilanların reklamlara evrildiği dönemi kapsamaktadır. Gazetelerde ticaret ve endüstri için reklamların öneminden bahseden makaleler yayınlanır. Bu tarihler elbette Osmanlı topraklarında modernleşmenin hız kazandığı dönemlere denk gelmektedir. Osmanlı Devleti'nde salt reklam yayıncılığının tarihine bakıldığında bunların 19. yüzyılın ikinci yarısına doğru ve çok dilli bir yapıda oldukları görülür. Türkiye'nin ilk reklam gazeteleri arasında İlan, Küçük İlanat, Reklam, Tacir, Şark gibi -genellikle çok dilli-gazete ve dergiler sayılabilir (Çamdereli, 2021, s. 538).

Cumhuriyet döneminde ise 1930'dan sonra teknolojik gelişmeler neticesinde gazetelerde resim ve illüstrasyon kullanımına geçilmiştir. Osmanlı Devleti'nin mirası üzerine eklemeler yapılarak gelişme kaydedildiği görülmektedir. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde, evrilen basın hayatıyla birlikte reklamcılık da kendi özgün perspektifini geliştirmiştir.

Reklamlar, toplumun hâlihazırdaki konumunun ya da öncesinin adeta bir aynası ve toplumdaki değişimlerin önemli bir göstergesidir (Süloğlu, 2018, s. 5). Dönemin

sosyo-kültürel yapısı, ekonomisi, ilgi alanları, bakış açıları vb. hususlar reklamlardan gözlemlenebilmektedir. Reklamlar ticari kaygı ile oluşturulan duyuruların halka açıklanmasıdır. İlanlar ise bildiri niteliği taşımaktadır. Osmanlı Devleti'nde ilanlardan reklamlara geçişte dönemin sosyo-ekonomik perspektifinin değişimini gözlemlemekteyiz. Reklam kavramının pek çok farklı tanımı bulunmaktadır. Reklam, tüketicileri bir mal veya hizmete, marka ya da bir kuruluşa bağımlı hale getirmek amaçlarıyla göze ve kulağa hitap eden mesajların birtakım araçlarla ücretli biçimde yayımlanması süreci olarak tanımlanmaktadır (Süloğlu, 2018, s. 5). Reklamı, pazarlamaya konu olabilen her ögenin seçilmiş amaçlar doğrultusunda ikna edici kitlesel iletişim araç ve yöntemleriyle ve bedeli ödenerek yapılan benimsetilme çalışmaları olarak tanımlayanlar da vardır (Süloğlu, 2018, s. 5).

Reklamın temel amacı, üreticiler için kâr ya da satış olanağı yaratarak, ürünlerin duyurulması ve satışların kolaylaştırılması sürecinin yaratılmasıdır (Yardımcı, Genç & Süloğlu, 2017, s. 86-104). Sanayileşme süreci, üretilen malların ortak bir pazarda satılabilmesi için ürünlerin halk tarafından tanınmasını ve ihtiyaç kültürünün oluşturulmasını gerektirmiştir. Bu süreçte, ürünlerin etkin bir şekilde pazarlanması, tüketici bilincinin artırılması ve ihtiyaçların şekillenmesi, reklamcılık ile mümkün olmaktadır. Reklamcılık, ürünleri tanıtarak, tüketicilere bilgi sağlayarak ve özgün pazarlama stratejileri kullanarak ürünlerin talep edilmesini teşvik eder. Bu nedenle, sanayileşme sürecinde reklamcılık, ekonomik başarıyı destekleyen ve toplumsal dönüşümü etkileyen önemli bir araç haline gelmiştir. Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu etkilerin izlerini daha çok görmekteyiz.

Osmanlı Devleti, kendi perspektifi doğrultusunda Avrupa'da reklamcılık alanında yaşanan gelişmeleri takip ederek önemli adımlar atmıştır. Ancak, geleneksel düşünce yapısında "ilan teşhîrdir, teşhîr ise ayıptır" anlayışı hüküm sürdüğünden, Avrupa'daki gibi tam anlamıyla bir reklamcılık anlayışının benimsenmediği gözlemlenmektedir. Bu düşünce Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar devam etmiş ve toplumda reklam yapmanın hoş karşılanmayan bir eylem olduğu algısı oluşmuştur. Bu durum, yeni ürünleri veya hizmetleri tanıtmak amacıyla tellallar ve satıcılar gibi yöntemlerin kullanılmasına neden olmuştur. İlk reklamlarımız çığırtkanlar ve tellallar tarafından uygulanan satış yöntemleridir (Süloğlu, 2018, s.14).

Edhem Eldem'in araştırmaları ile gün yüzüne çıkarılan, "En Âlâ Altunbaş Tiryak" ismindeki üzerinde tarih olmayan, ancak 17. Yüzyıl sonu ile 18. Yüzyıl başlarına ait

olduğu düşünölen ve Venedik'te Osmanlıca basılmış el ilanı şeklindeki belge, Osmanlı topraklarında rastlanılan ilk reklam örneğidir (Süloğlu, 2018, s.14). Bu el ilanı şeklindeki belgenin Venedik'te basılarak cadde ve pazarlarda dağıtılmış olduğu hatta ürün içeriğı konusundaki detaylı tanımlama nedeniyle prospektüs vazifesi görmek sureti ile ambalaja dahil edilebilir bir nitelik taşıdığı düşünölmektedir (Yardımcı, Genç & Süloğlu, 2017, s. 86-104). İlk reklam denemesi olmasına rağmen, pazarlama stratejisi kapsamında marka, kalite ve güvenilir gıda kavramlarının kullanılması önemli bir detaydır. Üretici firma ürünü “alâmet-i fârika” ibaresi ile piyasaya sürmüş, üretim yeri, kalite ve güvenin simgesi olarak ve hatta marka statüsünde sayılabilecek Venedik simgesi San Marco aslanı kullanılmış, üretimi gerçekleştiren Venedikli eczacının adresi ürünün güvenli bir gıda olduğunu kanıtlayacak biçimde ilanda detaylı olarak belirtilmiştir (Yardımcı, Genç & Süloğlu, 2017, s. 86-104).

1840'lara kadar daha ziyade yerel ürünlerin reklamları görölmektedir. Ancak sanayileşen Batı ölkeleri, ürünlerini Osmanlı topraklarında pazarlayabilmek için aktif bir şekilde çaba harcamışlardır. Özellikle İngiltere ile yapılan ticaret antlaşmalarının ardından ithal ürünlerin Osmanlı topraklarına girişı artmış ve bu durum, ithal ürünlerin reklamlarının sayısının artmasına neden olmuştur. Ticaret ilişkilerindeki bu değişim, ürünlerin tanıtımına yönelik reklam faaliyetlerini de etkilemiştir. İngiltere ilancılığında olduğu gibi bizde de ilan edilen ilk ürünler genel olarak ilaç, kitap vb. ilan kalemlerinden oluşmuştur (Süloğlu, 2018, s. 16). 1850 ve sonraki yıllarda süs eşyaları, meslekler, fabrikalar, mektepler, ressamalar, piyangolar gibi ilanlar çeşitlendirilmiştir. İlk ilan ve reklam ajansı olarak bilinen İlânât Acentesi, 1909 yılında kurulmuştur.

Hoffer Samanon ve Hulli İlânât Acentesi Avrupa reklamcılık usulü ve çalışma sisteminin Osmanlı topraklarında bilinmeye başlamasına öncülük etmiştir (Süloğlu, 2018, s. 18). Bu gelişmeler ile ilan-satış, rezervasyon, telefonla ilânât verme ve ilk defa gazetelere santim-sütun gibi belli ölçötlere göre fiyatlandırılmış olan ilanların verilmeye başlandığı bir süreç başlatılmıştır (Öztürk, 2012: 20). Ancak Balkan ve I. Dünya savaşlarının ekonomik gelişmeler üzerinde meydana getirdiğı olumsuzluklar neticesinde reklamcılık faaliyetleri azalmış, bu olumsuz tablo Cumhuriyetin ilanına kadar devam etmiştir (Süloğlu, 2018, s. 18).

Ekonomik ve ticari gelişmelerin akabinde yaygınlaşan basın sektörü ile reklamcılığın gelişimi paralellik göstermiştir. Osmanlı topraklarında 1828 yılında ilk olarak Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Paşa'nın girişimleri ile *Vekâyi-i Mısriye* adlı yarı Türkçe yarı

Arapça haftalık bir gazete yayınlanır. Özel reklamcılık adına önemli örneklere ilk bu gazetede rastlamaktayız. Dış ağırlarını hafifleten ve saçları gürleştiren ürünlerin tanıtımına dair örnekler de burada gözlemlenmiştir. Ayrıca, Mısır'ın ithal ettiği ürünlerin reklamlarına da yer verilmiştir. Kullanılan dilin sadeliği, bu reklamların önemli bir özelliğidir. 2 Mayıs 1846 tarihi itibarıyla ilânât bölümünün gazetede yer almasıyla birlikte, genellikle gayrimenkul satışlarıyla ilgili reklamlar yayımlanmıştır. Bununla birlikte, nadir de olsa resmi kanallar aracılığıyla yapılan ticari reklamlar ve özel girişimlerle verilen kitap reklamlarına da rastlanmaktadır.

1831 yılında yayın hayatına başlayan *Takvîm-i Vekâyi* ilk Türkçe basılan gazete olması bakımından önem arz etmektedir. Gazetenin ilk yıllarında resmi devlet haberleri ile içte ve dış dünyadaki gelişmeler de yer verilmiştir. Ancak Sultan II. Mahmut'un ölümü ile bu usul terk edilmiş sadece resmi tebliğler ve hükümete ilişkin haberler yapılmıştır (Süloğlu, 2018, s. 26). Osmanlı Devleti'nin ilk resmî gazetesi olan *Takvîm-i Vekâyi*'de kamu ilanlarının yanı sıra dini, ahlaki, edebi ve tasavvufi eserler ile mühendislik, tıp ve matematik gibi alanlarda yazılmış kitap ilanlarına da yer vermiştir. 1862 tarihinden itibaren "Fünûn" başlığı altında toplanan ilanlarda kullanılan dilin Arapça ve Farsça tamlamalar ile yüklü, sadelikten uzak bir dil olduğu dikkat çekmektedir (Süloğlu, 2018, s. 26). 1840 yılında *Cerîde-i Havâdis* gazetesi yayımlanır. Diğer gazetelerden farklı olarak ilk özel ticari ilan burada yayınlanmıştır. Yayımlanan bu özel ticari ilan Fransa'dan ithal olarak getirilen ve Beyoğlu'nda satılan duvar kâğıdı reklamıdır. Yukarıda bahsedilen, İngiltere ile yapılan ticari antlaşmaların etkisiyle, 1840'lı yıllardan itibaren ithal ürünler Osmanlı pazarında daha fazla yer bulmaya başlamıştır. Bu durumu gösteren önemli bir örnek, *Cerîde-i Havâdis* gazetesinde yayınlanan ilandır. Ticari ilanlarla birlikte, ölüm ilanları gibi konuların yanı sıra coğrafya, gaz ve benzeri bilimsel konuların tartışılabileceği bir platform oluşturan gazete, sadece basın ve reklamcılık tarihi açısından değil, aynı zamanda bilim tarihimiz açısından da önemli bir kaynaktır.

Tercümân-ı Ahvâl gazetesi diğerlerinden farklı olarak bir fikir gazetesi olmayı amaçlamıştır. Resmi konular dışındaki gündelik olaylara, ansiklopedik bilgilere ve okuyucu mektuplarına yer verilmesi bu gazeteye ilgiyi arttıran sebepler arasında sayılmaktadır (Süloğlu, 2018, s. 30). 1860 yılında yayımlanmaya başlayan gazete Osmanlı Devleti'nde basın alanına farklı bir perspektif kazandırmıştır.

Yukarıda bahsedilen gazete örnekleri Osmanlı Devleti'nde basın ve reklamcılığın gelişimine ışık tutmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti bu temeller üzerinden gazete ve dergi gibi basın yayın organlarını geliştirmiştir. Burada reklamcılığın, gazete ve dergilerin ticari, propaganda ya da halkı bilgilendirmek amacı dışında “yeni bilginin” dolaşım aracı olmak gibi bir amacı da mevcuttur.

Tüm bu genel perspektif özelinde asıl değinmek istediğimiz husus ya da ele almak istediğimiz sorunsal “yeni bilginin” Türkiye Cumhuriyeti'ne gazete ilanları vasıtasıyla girişinin ve dolaşıma başlamasının ne surette olduğudur. Bu sürecin halka yansımaları ise konumuzun bir başka önemli yönünü teşkil eder. Tezimizin temel eksenini bu konular etrafında şekillenecektir.

4.2 Bilginin Dolaşımı ve Araçları

“Bilginin dolaşımı” tabiri, bilginin transferi, paylaşımı ve yayılması süreçlerini ifade eder. Bu kavram genellikle farklı alanlardaki insanlar, kurumlar veya topluluklar arasında bilgi akışını ele alır. Tam da bu nokta bilim tarihinin ve iletişim tarihinin önemli bir kesişim alanıdır (Özdemir Fırat, 2022, s. 7). İncelediğimiz tarih alanı perspektifinde “yeni bilimin” ya da “yeni bilginin” dolaşımı ve dolaşım araçları olarak gazete ve dergileri ele alacağız.

"Yeni bilim" veya "yeni bilgi", bir zihniyet dönüşümünü ifade eder. Bu dönüşüm, Avrupa'da ortaya çıkmış olup küresel ölçekte etkisini genişletmiştir. Bu dönüşüm, geleneksel zihni düşünce yöntem ve pratiklerinin geride bırakılarak modern olanın, yani "yeni bilim" anlayışının neşvünema bulduğu bir ortamı hazırlamıştır. Osmanlı'ya yeni bilimin girişi, bazı farklı görüşler olsa da, genellikle Lale Devri ile başlatılmaktadır. Avrupa'da meydana gelen zihinsel dönüşümün halktan yönetime doğru ilerlediği, Osmanlı'da ise bunun tam tersini olduğu düşünülmektedir. Bunun sebeplerinden biri yeni bilimin Fransa üzerinden Osmanlı topraklarına girmiş oluşudur. Fransa'da zihinsel dönüşüm yönetimden halka doğru gerçekleşmiştir. Diğer taraftan Osmanlı halkının okur-yazar oranının düşük olması bir başka sebep olarak görülmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda, yeni bilimin yayılmasında etkili olan çeşitli mekanlar ve araçlar bulunmaktadır. Bu mekanlar arasında, bilimsel ve edebi sohbetlerin gerçekleştiği konaklar öne çıkmaktadır. Bu konaklar, adeta bir üniversite niteliği taşıyarak hocaların ders verdiği ve bilimsel tartışmaların yapıldığı ortamlar olarak

işlev görmüştür. Ancak, konaklardaki bilimsel sohbetlere halkın ilgisi genellikle sınırlı kalmıştır. Daha sonraları, bu konakların yerini kahvehaneler almıştır. Kahvehanelerde de bilimsel ve fikri sohbetler yapılmış olsa da konaklardaki derinlik ve ciddiyet düzeyine ulaşamamıştır. Osmanlı'da kahvehaneler ve kıraathaneler entelektüel ortamlar oluşturmuşlardır, ancak bu ortamlar halkın ve bilim insanlarının kaynaşmaları, buluşmaları ve yeni iş birliklerinin oluşması şeklinde cereyan etmemişlerdir (Özdemir Fırat, 2022).

Bilginin dolaşımı için temel araçlar arasında dergi ve gazeteler öne çıkar. Bu kitle iletişim araçları, geniş bir izleyici kitlesine ulaşma kapasitesine sahip oldukları için çok sayıda insanın erişim imkanını sağlarlar. Bilginin ve bilimin topluma aktarımında gazete ve dergilerin önemi, toplumsal etkileşimi kolaylaştırmalarından gelir. Yayınlanan haberler, makaleler ve incelemeler, toplumsal zihniyet dönüşümünü kolaylaştırarak bilgiyi yayma sürecine katkıda bulunurlar. Dolayısıyla, gazete ve dergi gibi kitle iletişim araçlarının önemi göz ardı edilemez.

Günümüzde, kitle iletişim araçlarının çeşitliliği daha da artmış olsa da bu çeşitlilik 1600'lerde yeni başlamıştı. Matbaanın bulunması, dünya genelinde büyük bir değişim ve dönüşüm başlattı. Bu gelişme, insanların siyasi, sosyal, bilimsel ve diğer alanlardaki gelişmelerden haberdar olmalarını sağladı. Bu da Yeni Bilim'in hızla yayılmasına katkıda bulundu. Osmanlı Devleti de bu gelişmeye ayak uydurarak yeni dünyada yerini almaya çalışmıştır. Yayınladığı gazete ve dergiler aracılığıyla, yeni bilimin halka ulaşmasını ve kurumsallaşmasını teşvik etmeye çalıştı.

Osmanlı İmparatorluğu'nda, yeni bilim daha çok hayatı kolaylaştıran yeni teknolojilerin kullanımı, tanıtımı ve pazarlanması bağlamında gazete ve dergiler aracılığıyla hizmet vermiştir. Bu nedenle, Avrupa'da olduğu gibi tam anlamıyla bir zihniyet dönüşümü gerçekleştirilememiştir. Avrupa ve Osmanlı'da farklı etkilerin olması kültürel, coğrafi farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Hatta dini farklılıklar dahi bu hususta önem arz etmektedir. Bilgi dolaşırken her coğrafyayı farklı etkiler. Bunun sebebi dünyada çeşitliliğin olmasıdır. Bu çeşitlilik din, dil, ırk, kültür başta olmak üzere dolaşan bilgi veya bilimin farklı etkiler ile bilgiyi tekrar tekrar dönüştürmesine sebep olur. Dönüşen bilgi tüm dünyada etkileşim bulmaya devam eder. Osmanlı Devleti de kendi çeşitliliği bağlamında yeni bilimi hayatı kolaylaştıran bir teknoloji formunda aldığından bunu sonraki sürece de aktarmış ve Türkiye Cumhuriyeti'ne de bu temelde geçmiştir. Dünyadaki gelişmeleri yakından takip eden Mustafa Kemal

Atatürk yeni kurduğu Cumhuriyet'te yeni bilimin nasıl dönüştürücü bir rol oynayacağını öngörmüştü. Zihni dönüşümün Türkiye Cumhuriyeti'ni ayakta tutacağı konusuna güçlü bir şekilde inanıyordu. Bu sebeple Osmanlı Devleti'nden gelen bu çeşitliliği bilimsel temelli bir zihni düşünceye dönüştürmenin temellerini atmaya hedeflemişti. Cumhuriyet dönemi gazete ve dergilerini incelerken bu bağlamı gözden uzak tutmamak gerekmektedir. Bu çalışma, Cumhuriyet dönemi ilanlarını analiz ederek bilginin, bilimin hem tarihsel hem de sosyolojik etkilerini araştırarak” bilginin ve bilimin toplumsal yaşam üzerindeki etkileri nelerdir ve bu etkiler nasıl ortaya çıkmıştır?” sorusuna da cevaplar aramayı hedeflemektedir.

Reklamların gelişimiyle birlikte gazete ve dergilerin toplum üzerindeki etkisi göz ardı edilemez. Özellikle Osmanlı'dan miras kalan yeni bilim, değişen toplumsal, sosyo-ekonomik ve kültürel yapıyla birlikte evrim geçirmiştir. Bu dönemde, halk için bilimsel politikaların temelleri atılmış ve Cumhuriyet döneminde yayınlanan gazete ve dergi ilanları bu politikaların bir yansıması olmuştur. Dolayısıyla, bu çalışma, gazete ve dergi ilanlarının, yeni bilimin evriminde ve toplumsal etkilerindeki rolünü anlamaya yöneliktir. Bunun yanı sıra, ilanlardaki bilimsel içeriklerin halk nezdinde nasıl algılandığı ve yeni bilimin topluma nasıl aktarıldığı da incelenecek ve dönemin bilimsel politikalarının toplum üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.

Savaşlar, reformlar ve ekonomik zorluklar gibi faktörler Türkiye'de basın hayatının istikrarlı bir zemine oturmasını genel olarak olumsuz etkilemiştir. Her ne kadar okuma yazma oranı Cumhuriyet'in ilk yıllarında düşük ise de Latin alfabesine geçilmesi ile Türkiye'de reklamcılığın gerçek anlamda gelişmeye başladığı belirtilmektedir (Öztürk, 2018, s. 45). Cumhuriyet dönemiyle birlikte basında ve reklamcılıkta belirgin bir ilerleme yaşanmaya başlamıştır.

Tüm bu gelişmeler ışığında, 1923-1945 yılları arası Erken Cumhuriyet dönemi sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi yapısı bağlamında yayınlanan gazete ve dergi içeriklerinden bahsedilerek söz konusu dönemde basında çıkan reklam türleri üzerinden arka plan ve etkileşim analizi yapılacaktır. Cumhuriyet dönemi ile gelişen ve dönüşen her alan, bilgi birikimi ve toplumsal bir süreci temsil eder. Bu bağlamda, 20. yüzyıl dünya perspektifi ve Türkiye özelinde gerçekleşen reformlar ile basında halka aktarılan mesajlar ve düşünceler ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Osmanlı Devleti ve sonrasında yaşanan tüm süreçler, sadece bilimsel, tarihsel ve sosyolojik kaynaklar olarak değil, aynı zamanda kültürel ve entelektüel birikimlerin yansıması olarak da önem taşımaktadır. Gazete ve dergiler, bu süreçlerin somut birer izdüşümüdür ve toplumun o dönemdeki düşünsel ve duygusal atmosferini yansıtan önemli belgelerdir. Bu yayın organları, sadece haberleri aktarmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve politik değişimleri de yansıtmış ve etkilemiştir. Özellikle Cumhuriyet döneminde gazete ve dergiler, modernleşme çabalarının ve bilimsel ilerlemenin birer aracı olarak ön plana çıkmıştır.

Bu yayınlar, halkı aydınlatma, eğitme ve bilgilendirme misyonunu üstlenmiş, toplumsal bilinci ve bilgi düzeyini artırmıştır. Dolayısıyla, gazete ve dergilerin içeriği, sadece dönemin bilgi ve bilim anlayışını değil, aynı zamanda toplumsal değişimi ve dönüşümü nasıl etkilediğini anlamak için önemli birer kaynaktır.

4.3 Dönemin Basınında Yer Alan Reklam Türleri

Yukarıda da bahsi geçtiği üzere, "En Âlâ Altunbaş Tiryak" ismiyle Venedik'te Osmanlıca basılmış el ilanı şeklindeki belge, Osmanlı topraklarında rastlanılan ilk reklam örneği olarak kabul görmektedir (Yardımcı, Genç, Süloğlu, 2017, s.90). Takip eden modernleşme süreci ile basılan gazetelerde tedrici olarak reklamların yer aldığını, bu reklamların önceleri yabancılara ait olduğunu ve sonraları yerli ürünlerinde de görünmeye başladığını biliyoruz.

1920-1950 yılları arası İkinci Dünya Savaşı'nın bitişine kadar Cumhuriyet döneminde çağdaş, modern reklamcılığın hâkim olmaya başladığı söylenebilir. Osmanlı'dan farklı olarak Cumhuriyet Türkiye'sinde yeni bir toplum oluştururken toplumsal bir düzen sağlama ve dünya ile bütünleşme, toplumun yaşam tarzını belirlemede, alışkanlıklarını davranış ve düşüncelerini biçimlendirme ya da kavramsal olarak ifade edersek "muasır medeniyetler seviyesine ulaşma", "Asrileşme", "Garplılaşma", şeklinde formülize edilen bir sürecin yaşandığı aşikardır (Öztürk, 2018, s. 44).

Bu dönemde reklamcılığın önemi daha iyi anlaşılmıştır ve Türkiye'de çeşitli alanlarda yaşanan toplumsal değişimlerle birlikte reklamcılığın gelişimi önemli bir yer tutmuştur. Dans etmekten giyinmeye, misafirlikten seyahate, spordan ev tefrişatına, tasarruftan tüketime, ekonomiden sağlığa kadar geniş bir yelpazede toplumsal değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler, reklamcılığın gelişiminde belirleyici bir rol

oynamış ve reklamlar aracılığıyla bu yeni yaşam tarzı ve değerler topluma aktarılmıştır.

Toplumdaki değişimler, reklamcılığın yeni hedef kitleler oluşturmaya zemin hazırlamıştır. Özellikle haremlik-selamlık geleneğinin terk edilmesi, büyük şehirlerde "Avrupa tarzı sofrta takımları" ile düzenlenen toplantıların artmasına yol açmıştır. Bu durumun arkasında, reklam sektörünün, haremlik-selamlık geleneğinin sona ermesiyle birlikte, halka Avrupa tarzı sofrta takımlarını tanıtarak bu alışkanlığı desteklemesi yatmaktadır. Bu örnek, toplumun değişen yapısının reklamları nasıl etkilediğini ve halkın günlük yaşamının reklamlar aracılığıyla nasıl değiştirdiğini göstermektedir.

1920'li yıllardan itibaren, Türkiye'deki toplumsal gelişmelere örnek olacak şekilde, elektrikli ev aletleri, parfüm, cilt bakımı, kozmetik ürünler ve alkollü içki markalarının artışı gözlemlenmiştir. Bu dönemde özellikle kadınlar için, Batı'daki kadınlarla benzer şekilde güzellik, ev eşyaları ve giyim gibi alanlarda yoğun reklam kampanyalarına şahit olunmuştur. Bu reklamlar, günlük yaşam alışkanlıklarının değiştiğini ve tüketim kültürünün Cumhuriyet Türkiye'sinde belirgin bir şekilde geliştiğini işaret etmektedir. Yerli ürünlerin reklamının artması, ithal ürünlerin yanı sıra yerel ürünlerin de tanıtımının yapıldığını göstermektedir. Ayrıca, banka reklamları, Ford, Bayer gibi markaların yanı sıra radyo gibi iletişim araçlarının reklamlarının artması, devrimlerin etkisiyle bu reklam türlerinin çoğaldığını göstermektedir.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde bugün de yaşayan uluslararası markaların da gazetelerde reklam vermekte olduğu belirtilmektedir. Buna göre Osram ve Edison ampülleri ve AEG gibi markalara gazete ve dergi reklamlarında rastlanılmaktadır (Öztürk, 2018, s. 47).Yayınlanan reklamların eğitici ve öğretici niteliği önemlidir ve bu Türkiye gibi yeniden yapılanan bir ülkede özellikle vurgulanmıştır. Reklamların ve ilanların eğitici gücü, devlet politikası haline gelmiştir ve toplumsal dönüşüm sürecinde etkin bir şekilde kullanılmıştır.

4.4 Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Basınında Bilim ve Teknoloji İçerikli Reklamlar

Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde basında yer alan ilanları kategorize edersek, genellikle şu alanlar ön plana çıkar;

1. Teknoloji ve sanayi
2. Sağlık ve Kişisel Bakım
3. Ulaşım araçları
4. Elektrikli ev eşyaları
5. Zirai ilaçlar ve makineler
6. Eğitim, Kültür ve Sanat

Sınıflandırdığımız bu reklam türleri, Cumhuriyet dönemi bilimsel politikaları için önemli bir kaynak sunmaktadır. Bu reklamlar, bilimin ve bilimsel gelişmelerin halka nasıl aktarıldığına dair önemli ipuçları sunmanın yanı sıra, basının ve okur-yazarlığın gelişimine de ışık tutmaktadır. Ayrıca, dönemin perspektifine ilişkin bir bakış açısı kazanmamıza yardımcı olmaktadır. Bu reklamların, dönemin sosyo-kültürel ve politik bağlamını anlamamızı sağlayarak tezin asıl amacı olan bilimsel ve tarihsel bir perspektif oluşturmada kritik bir rol oynamaktadır.

4.4.1 Teknoloji ve Sanayi Reklamları

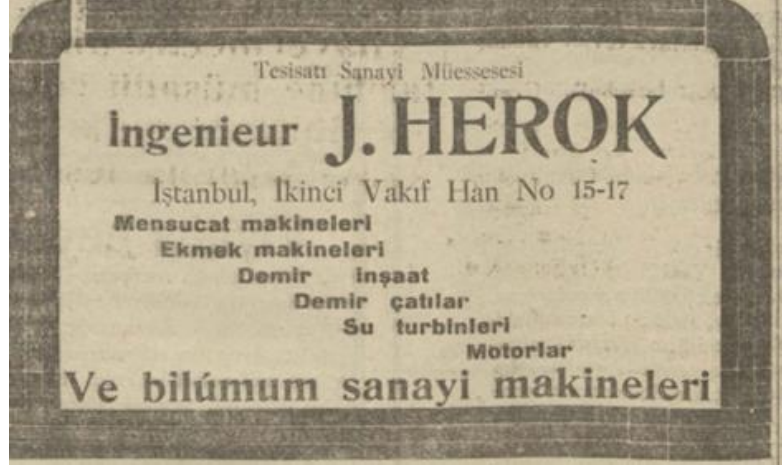
Sanayi ve bilim aletleri reklamları ise Cumhuriyet dönemi Türkiye'sindeki teknolojik ve bilimsel ilerlemenin yansımasıdır. Bu reklamlar, ülkenin modernleşme çabalarını desteklemiş ve sanayinin gelişimine katkı sağlamıştır. Bilim aletleri reklamları ise dönemin eğitim politikalarıyla uyumlu olarak bilimin ve teknolojinin önemini vurgulamıştır. Bu reklamlar, toplumun bilimsel ve teknolojik gelişmelere olan ilgisini artırmış ve modern bir Türkiye vizyonunun oluşturulmasına katkıda bulunmuştur.

Cumhuriyet’in kuruluşu sırasında, bilim, eğitim ve kültür konuları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu konular üzerinde yapılan uzun tartışmaların sonucunda, zihinsel bir dönüşüm hedeflenmiş ve Heyet-i İlmiye adı verilen bir bilim kurulu oluşturulmuştur. Heyet-i İlmiye, yeni Türkiye'nin her alanda bilimsel bir temele dayalı olarak gelişmesini sağlayabilmek için önemli kararlar almıştır. Bu kararlar, özellikle eğitim politikaları üzerinde temellendirilmiş ve uygulanmıştır.

Eğitim politikalarının bir gereği olarak, teknoloji ve sanayi kavramları önem kazanmıştır. Bu kavramlar, ülkenin ekonomik gelişiminde hayati bir rol oynamaktadır. Yerli teknoloji ve sanayinin geliştirilmesi için, işinin uzmanı olan meslek erbaplarının yetiştirilmesi gerekliliği üzerinde durulmuş ve bu doğrultuda çalışmalara başlanmıştır. Bu çalışmalar, gazete reklamları aracılığıyla da yansımıştır. Her kesimi hedefleyen bir yaklaşımla, teknoloji ve sanayi alanlarında bilgi sahibi olma fırsatının herkes için sunulması amaçlanmıştır. Bu, bir devlet politikası olarak belirlenen bir stratejidir ve basının bu konudaki rolü oldukça etkili olmuştur (Şekil 4.1, 4.2, 4.3, 4.4, 4.5, 4.6).

Şekil 2.1 Cumhuriyet Gazetesi 1 Mart 1929

Şekil 4.2 Cumhuriyet Gazetesi 2 Mart 1930

Şekil 4.3 Cumhuriyet Gazetesi 4 Mayıs 1930

Hereke ve Feshane
Fabrikalarının
Yeni Kumaşları
Katiyen diz yapmaz
Son sistem kumaş terbiye
makinaleri sayesinde bu
mahzur maziye karışmıştır
Pantolonlar mum gibi durur
Yerli Mallar Pazarı

Ankara Çankaya caddesi
İstanbul Balıkesir ve Beyoğlu
İstiklal caddesi
Samsun Benikolun caddesi

Şekil 4.4 Cumhuriyet Gazetesi 26 Nisan 1933

Fennin yeni bir harikası
Elektriksiz - Motörsüz
Gazsız Eltulumbasile

2 DAKİKADA BUZ
ve dondurma imali

Dağ başında, İrmak kenarında, Orman ortasında, Otomobilinizde, Kampırada, Sahra Hastanelerinde, Madenlerde, Nafia iş yerlerinde, Mühendislerin yol inşaatında, Elektrik olmayan hastanelerde, velhasıl buza derhal lüzum olan bilcümle yerlerde bir POMPAGLAS sizi derhal buza kavuşturur. Talep vukuunda izahat gönderilir.

Satış yerleri: OSKA
İstanbul: Sultanhamam Mesadet Han,
Tel: 20674 — Ankara: Anafartalar caddesi No. 68, Tel: 2171 — İzmir: Hükümet caddesi, Tel: 2737.

Sikleti 9 kilodur.

Şekil 4.5 Akşam Gazetesi 20 Haziran 1938

Şekil 4.6 Cumhuriyet Gazetesi 26 Nisan 1933

4.4.2 Sağlık Reklamları

Bu alanda gazetelerde ilaçlar, hastalıklar ve doktor muaneleri hakkında çeşitli reklamlara rastlanmaktadır. Dönemin hastalıkları ile ilgili halkı bilinçlendirici nitelikte olan bu reklamlarda, dünya genelinde hastalıklarla ilgili yapılan çalışmaların yanı sıra bilimsel olarak hastalıklar hakkında çeşitli bilgiler de sunulmaktadır. Halkın hastalıklara karşı bilgilendirilmesi ve halk sağlığının güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Özellikle Cumhuriyet dönemi, savaştan yeni çıkmış bir ülke olarak sağlık alanındaki çalışmaların zayıf olduğu bir döneme denk gelmektedir; bu sebeple sağlık alanını güçlendirmek adına sağlık merkezleri, hastaneler ve tıp eğitimi alanında atılımlar yapılmıştır. İlaç ve aşı gibi çalışmalara da ağırlık verilerek yerli tıbbi ilaçların üretilmeye başlandığı gözlemlenmektedir. Reklamlar aracılığıyla, halka yakalandıkları hastalıklarda kullanabilecekleri ilaçlar hakkında bilgi aktarılmaya çalışılmıştır. Aşağıda yer alan İstanbul basınında yayınlanmış gazetelerden bazı örnekler bulunmaktadır. Bu örnekler çıkarımlarımızı destekler niteliktedir (Şekil 4.7, 4.8, 4.9, 4.10, 4.11, 4.12).

Şekil 4.7 Akşam Gazetesi 1934

Şekil 4.8 Akşam Gazetesi 1934

♦♦♦♦♦ Balık yağı içemem diyenlere ♦♦♦♦♦
Beşir Kemal sübiyesi

Havi olduğu fosforiyeti kelısten dolayı bizzat balık yağından daha kuvvetlidir. Lezzeti gayet lâtifdir. Balık yağı gibi mideyi bozmaz. En nazik midelerde bile kolaylıkla hazmolur. Yürüyemiyen çocuklar için gayet müessir bir devadır. Şişesi yüz kuruştur. Deposu: Beşir kemal Eczanesi 2-269

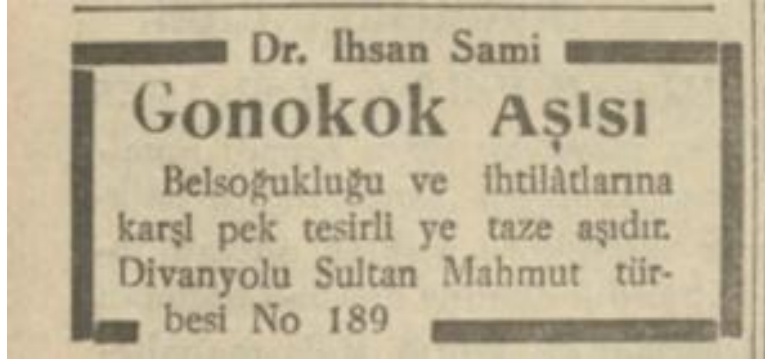

Şekil 4.9 Cumhuriyet Gazetesi 10 Şubat 1929

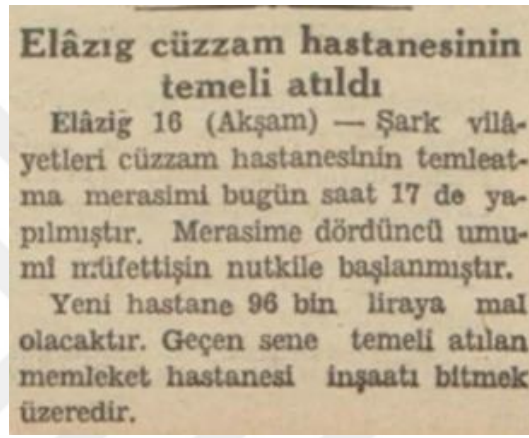

...— Çok zayıf, kansız ve iştihatsızdırlar.
Doktor—Ne için bir şişe olsun PERTEV ŞURUBU içirmediniz.

Şekil 4.10 Cumhuriyet Gazetesi 3 Şubat 1929

Şekil 4.11 Cumhuriyet Gazetesi 3 Mayıs 1930

Şekil 4.12 Akşam Gazetesi 20 Haziran 1938

4.4.3 Ulaşım araçlarına ilişkin reklamlar

Cumhuriyet dönemi ulaşım araçları ve politikalarını değerlendirmeden önce, Osmanlı dönemindeki ulaşım durumuna dikkat etmek önemlidir. Osmanlı İmparatorluğu'nda, özellikle ticaretin gelişmesiyle liman ve yol yapımına büyük önem verilmiştir. Tanzimat dönemi ile ulaşım alanında iyileştirme çalışmaları hız kazanmıştır. Demiryolları ise 19. yüzyılda ortaya çıkmış ve özellikle liman kentlerinden iç kesimlere uzanan hatlar inşa edilmiştir. Yabancılar, demiryolları üzerinde imtiyaz elde etmek amacıyla çeşitli antlaşmalar teklif etmiştir. Bu durum, Cumhuriyet Türkiye'sine ulaşım alanında önemli bir miras bırakmıştır. Bu nedenle, Cumhuriyet döneminde yapılan ilk yol ve demiryolu projelerinin modern teknolojiyle yeniden inşa edilmesi ve yeni ulaşım hatlarının oluşturulması, politika geliştirmenin temelini oluşturmuştur.

1920'lerden itibaren, modernleşme ve sanayileşme politikalarının etkisiyle, ulaşım altyapısında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Demiryolu ağının genişletilmesi, yeni hatların inşa edilmesi ve demiryolu ulaşımının yaygınlaştırılması bu dönemin öne

ıkan zelliklerindendir. Aynı zamanda, Cumhuriyet döneminde yerli otomobil üretimi girişimleri başlamış ve otomobil kullanımı artmıştır. 1930'larda Türkiye'de ilk yerli otomobil fabrikası olan Türk Otomobil Endüstrisi (TOE) kurulmuş ve bu dönemde ilk yerli otomobil olan Devrim Otomobili retilmiştir. Bu gelişmeler, Cumhuriyet döneminde ulaşım alanında önemli bir dönüşümün yaşandığını göstermektedir.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında ulaşım politikalarının kısıtlı bir şekilde uygulanması, yerel olanakların kullanılma eğilimiyle açıklanabilir. Bu dönemde, yerli kaynaklarla ulaşım altyapısının geliştirilmesi öncelikli hedef olarak belirlenmiştir. Hazine kaynaklarının yetersizliğı nedeniyle, Cumhuriyet döneminde ulaşım altyapısının geliştirilmesi için yabancı finansman kaynakları aranmıştır. Ancak, yabancı sermayeye karşı dikkatli bir yaklaşım benimsenmiştir, çünkü ülkede ekonomik bağımsızlığın korunması ve yabancı glerin iktisadi etkinliklerini kontrol altında tutma isteğı bulunmaktadır. Cumhuriyet yönetimi, yabancı şirketlerin yerel firmalarla eşit koşullarda çalışmayı kabul etmeleri durumunda ülkede faaliyet gösterebileceklerini belirtmiştir. Yapılan anlaşmaların sonucunda, gerekli sermaye kaynakları sağılanabilmiştir. Karayolları, demiryolları ve deniz yolları gibi ulaşım alanlarında iyileştirme ve yenileme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu ulaşım yöntemleri, ülkenin artan ekonomik ve sosyal gereksinimlerini karşılamak için daha elverişli grlmştir. Zaman içinde havayolu sektörü de gelişmeye ve önem kazanmaya başlamıştır.

Ulaşım sektöründe, bir dizi fabrikanın açılmasıyla dikkate değıer bir ilerleme kaydedilmiştir. Bu fabrikalardan biri, 1934 yılında Ford'un Tophane Otomobil Montaj Fabrikası'dır. Bu fabrikanın limana yakın bir konumda kurulması, ithalat ve ihracatın kolaylaştırılması amacıyla tercih edilmiştir. Ford ile yapılan 25 yıllık bir üretim anlaşması doğırultusunda fabrika faaliyete geçmiştir. Tophane Otomobil Montaj Fabrikası, Türkiye'nin iç ve dış pazarlarına yönelik üretim açısından önemli bir konuma sahiptir. Ancak, 1934 yılına kadar hizmet veren fabrika, Büyük Buhran dönemi nedeniyle üretimini durdurmak zorunda kalmıştır. Ardından İstanbül-Tuzla'da Türk Willys Overland Fabrikası, Federal Türk Kamyonları Fabrikası, Ford Otosan Fabrikası gibi otomobil fabrikalarının yanı sıra Kayseri Teyyare Fabrikası ve Gölcük Tershanesi gibi tesislerin kurulduğı grlmştir.

Bu dönemde, ulaşımın her alanında gelişmelerin sağlanmaya çalışıldığı açıkça görülmektedir (Şekil 4.13, 4.14, 4.15, 4.16, 4.17, 4.18)

Şekil 4.13 Cumhuriyet Gazetesi 24 Mart 1929

Şekil 4.14 Cumhuriyet Gazetesi 29 Mart 1929

Yeni Ford otomobilleri, rahat, seri ve bütün özellikleri tatmin eden otomobillerdir. Onlar ve idareli olan Ford otomobillerinin her kimsenin elverişli olan bir otomobili olarak gösterilmektedir. Bir Ford otomobili yeni serinin iş ve zevkini artırır.

Otomobil tipleri	T-8 Model	4-camlık Model
Payton	2050.- Lira	1920.- Lira
Deluxe Payton	2150.- "	2080.- "
Radster (spor)	2000.- "	1870.- "
Deluxe Radster	2100.- "	1970.- "
Kupe 5-camlık	2150.- "	2080.- "
Deluxe Kupe 5-camlık	2250.- "	2180.- "
Deluxe Kupe 3	2200.- "	2070.- "
Kabriolet	2200.- "	2170.- "
Victoria Kupe	2200.- "	2170.- "
Tudor (4 kapılı)	2250.- "	2180.- "
Deluxe Tudor	2300.- "	2170.- "
Fordor (4 kapılı)	2300.- "	2170.- "
Deluxe Fordor	2350.- "	2220.- "
Ticari Otomobil	1320.- "	1200.- "

Bunlar herhangi bir Türk Lirasında CIF fiyat olup
Dünya'da en iyi otomobillerdir.
Bu otomobillerin
verilen her
şeyden
çok daha
fazlasını
verir.

FORD MOTOR COMPANY EXPORTS INC. - İSTANBUL

Şekil 4.15 Akşam Gazetesi 1934

**Yeni
Ford**

**6
FREN**

Yeni bir
Otomobil
Yeni bir
Makine
Daha fazla
Bir aygıt

Yeni Ford otomobili, en iyi otomobillerden biridir. Bu otomobillerin her birisi, en iyi otomobillerden biridir. Bu otomobillerin her birisi, en iyi otomobillerden biridir.

FORD MOTOR COMPANY EXPORTS INC.

Şekil 4.16 Cumhuriyet Gazetesi 20 Mart 1929

Şekil 4.17 Cumhuriyet Gazetesi 26 Nisan 1933

Şekil 4.18 Akşam Gazetesi 20 Haziran 1938

4.4.4 Elektrikli ev eşyalarına ilişkin reklamlar

Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde ev aletleri reklamları, dönemin değişimlerini yansıtan önemli bir araştırma alanı oluşturur. Bu dönemde ev eşyaları reklamları, modern yaşam tarzının sembolü olarak sunulmuş ve tüketici algısında köklü değişimlere yol açmıştır. Özellikle, batılılaşma ve modernleşme çabalarıyla birlikte, ev eşyaları reklamları modern yaşamın vazgeçilmez bir parçası olarak tanıtılmıştır. Bu reklamlar, kadınların toplumdaki rolünün ve ev içi konumunun değişimiyle paralel olarak ev işlerini kolaylaştıran ürünlere odaklanmıştır. Özellikle bu reklamlarda kadın imgesine rastlanılmaktadır. On dokuzuncu yüzyılda, Osmanlı elitleri batılı adetleri benimsemeye başladı. Bu süreçte, âdâb-ı muaşeret gibi kuralların Osmanlı toplumuna modernleşme çabalarıyla girdiği gözlemlenmektedir. Ancak, bu adetlerin özellikle saray ve çevresinde benimsendiği açıktır. Cumhuriyet Türkiye'sinde ise, reklamlar aracılığıyla halka batılı adetlerin benimsetilmeye çalışıldığı görülmektedir. Özellikle yemek takımları reklamları, bu sürecin önemli bir göstergesidir (Şekil 4.19, 4.20, 4.21, 4.22)

Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde elektrik kullanımı ve elektrikli ev eşyalarının yaygınlaşması, sınai ilerleme, ekonomik kalkınma ve ulusal birliktelik hedeflerinin somutlaşmasında belirleyici bir rol oynamıştır. Elektrik, modern yaşamın temel unsurlarından biri haline gelmiş ve evlerdeki yaşam standardını önemli ölçüde artırmıştır. Elektrikli ev aletleri, ev işlerini kolaylaştırmış, zaman tasarrufu sağlamış ve ev yaşamını daha konforlu hale getirmiştir. Bununla birlikte, elektrik kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte sınai üretimde ve teknolojik ilerlemede de büyük bir ivme yaşanmıştır. Elektrikli ev eşyaları, sadece ev içi yaşamı değil, aynı zamanda üretim süreçlerini ve endüstriyel faaliyetleri de dönüştürmüş ve modernleştirmiştir. Bu bağlamda, Cumhuriyet rejimi döneminde elektrikli ev eşyalarının kullanımı, ülkenin sınai ve ekonomik dönüşümünde önemli bir kilometre taşı olarak kabul edilmektedir (Şekil 4.23, 4.24, 4.25, 4.26, 4.27).

Şekil 4.19 Akşam Gazetesi 12 Ocak 1929

Mazot yakar
“HEIDENIA,, ocakları

Şehir ve sayfiye için gayet kullanışlı ve bilhassa sarfiyatı pek az ve işlemesi garanti olması itibariyle her yerde fazla rağbet kazanmıştır. Satış depoları: İZMİR, Gazi bulvarı No. 12 Tel. 3737, İSTANBUL, Galata Yolu salonu karşısında posta kutusu 1543, Tel. 43828.

Diğer satış yerleri: Beyoğlunda Karıman'da ve Nea-ağora bakkaliyesi, Büyükdada Yıldız, Burgaz adasında Yani Kasapoğlu ve Yeniköyde Hristo Naçika Bakkaliyesi.

Dikaat: Evvelki ilânlarımızda sehven (Gaz ocakları) yazılmıştı. Halbuki ocaklarımız (Gaz değil Mazot ocakları)dır.

Şekil 4.20 Akşam Gazetesi 20 Haziran 1938

Yeni dünyanın en yeni ihtirai

Emniyeti, son derecede iktisadi (benzin) lâmba, fener, soba, ütü, yemek ocakları ve fırınları.

Sirkeci'de Nur hanı altında sağlam makine satmakla maruf **Faik Remzi ve Şeriki** otomobil ve alâti ziraiye müessesesinde teşhir edilmektedir. Fennin harikası denmeye seza olan Amerikan işbu (Colman) Kolman fabrikasının vekâletini almakla müessese sahipleri cidden halka ve çiftçiye büyük hizmet etmiş oldukları kanaatinde dirler.

Kat'iyen tehlikesiz, ucuz otomatik tenvir ve teshin elde etmek ve akollara hayret veren yirminci asrın bu mucizesini görmek isteyenlerin mezkûr müessesedeki meşheri bir defa ziyaret etmeleri kâfidir.

Mektepler ve müessesatı hayriye için hususi ve tenzilatlı fiyatlarımız vardır.

Ankara, Edirne, Kırklareli, Uzunköprü, Çanakkale, Bahkesir, Bursa, Afyonkarahisar, Uşak, Adapazarı ve Edremit için ciddi acantalar aranılmaktadır.

Şekil 4.21 Cumhuriyet Gazetesi 28 Şubat 1929

ANKARA ELEKTRİK ve HAVAGAZİ
İŞLETME MÜESSESESİNDEN:
SİGORTALI İZOLÂTÖR SATIN ALINACAK

- 1 — İki çeşid ölçüde 5600 aded sigortalı izolatör teklif verme usulile satın alınacaktır.
- 2 — Bu sigortalı izolatörlere aidi resim ve izahname müessese Alım Satım Şubesiinden istenecektir.
- 3 — İhtilallerin tekliflerini 2 Kasım 1945 tarihine kadar Umum Müdürliğe vermeleri.

İstanbul Millî Korunma Savcılığından: Dr. İhsan Sami

Şekil 4.22 Cumhuriyet Gazetesi 27 Eylül 1945

RCA 'NIN yenilikleri

Alattasda yarıklı alitiri lara-
lar.

Elektronik RCA lambaları en
kari ve ilim bakımından en
erişir yaratılmaktadır. Bu lam-
balar, tam münasip gözetir,
kışkırtılır, seslendir, tazeleştir,
kışkırtır, seslendir, tazeleştir,
kışkırtır ve kışkırtılır. Her tür
mahazası ayır ayrı elektronika
RCA lambaları mevcuttur. İsta-
diler halinde Birmann, Mithras
davaına bismil ve kati vasi
cevi taziye kışkırtılır. Bu
lan bu lambalar yarıklı daha mün-
asir bu kışkırtıcı alitiri
kurulmasına yaradıcı edici-
ludur.

İhticaklarda enilir vikihtirlik olan bu
makine.

RCA son imal ettiği bu kuvvetli il-
mini makinesi uçaklara mahsus radyo-
larımı, uçaklardaki radyo tesisatları
ayrıcına çıkarır ve alitiri kışkırtılır.
dan evvel uçak radyolarının alitiri
ve mükemmelleştirmek için, RCA
uçak radyolarının münasip ilim
kışkırtıcı büyük bir rolü vardır.

Buina tazeleştir makine adak
bir kışkırtıcı ve Warner Bros. film-
lariinin yitirici Düşük ilim ve kış-
kırtıcı, bu alitiri kışkırtıcı dige-
rükularda yaradıcı kışkırtıcılar
RCA rayon ve ses alitiri kışkırtıcı
dan kışkırtıcı kışkırtıcı. Ede-
tranda kışkırtıcı ve dige-
rükularda kışkırtıcı mükemmelleştir
ilim kışkırtıcı, rayon ve ses
RCA filmine yaradıcı ve alitiri
mek ilim de kışkırtıcı.

RCA RADIO CORPORATION OF AMERICA
RCA Victor Division, Camden, N. J., U. S. A.

Şekil 4.23 Tanin Gazetesi 25 Mart 1944

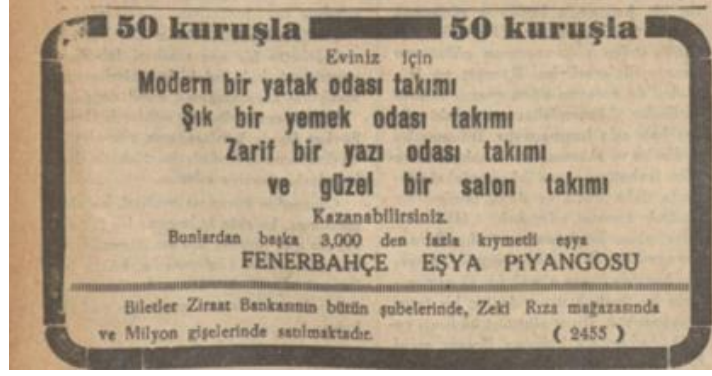
ŞİAHA İKTİSAT ZİYNET
Tammam otomatik
KELVINATOR

Glasyeri (Buz dolabı) sayesinde
Her şey mükemmel en hüsnü mu-
hafaza edildiği gibi her dakika saf
buz temin edilebilir.

Hususî tesisata ihtiyaç yoktur.
Türü v. için yegâne acentaları:
"KELVINATOR CORPORATION"
Müşterilerin emirlerine amade müteassıs mü-
hendisler bulunduran yegâne müessesedir.
Zatî ve teşhîr mahallî:
İstanbul'da Hamidiye caddesinde No. 28, Telefon:
İstanbul 172
Beyoğlu'nda İstiklal baddesinde No. 262 Telefon:
Beyoğlu 522.
Fian 450 liradan itibaren
TEDİYATTA TESHİLÂT

Şekil 4.24 Cumhuriyet Gazetesi 4 Mayıs 1930

Şekil 4.25 Cumhuriyet Gazetesi 26 Nisan 1933

Şekil 4.26 Ameli Elektrik Kapak Sayfası, Mayıs-Haziran 1934, Sayı 66

Şekil 4.27 Ameli Elektrik Kapak Sayfası, 1932, Sayı 57

4.4.5 Zirai ilaçlar ve makinelere ilişkin reklamlar

Türkiye Cumhuriyeti kuruluş döneminde, her alanda olduğu gibi tarım alanında da Osmanlı Devletinden kalan çok geri ve ilkel bir üretim biçimini devralmıştır (Dernek, 2006, s. 12). Cumhuriyet döneminde, Türkiye'nin tarım ve hayvancılıkla öne çıkan bir ülke olması ve nüfusun büyük çoğunluğunun kırsal alanlarda yaşaması dikkate alınarak, tarım alanında yenileşme ve geliştirme projeleri hayata geçirilmiştir. Osmanlı'dan miras alınan geleneksel ve ilkel tarım tekniklerinin modern teknolojilerle donatılması öngörülmüştür. Atatürk'ün tarımın önemini vurgulayan beyannamesi, milli ekonominin temelini ziraat olduğunu belirtmiştir. Atatürk, çiftçi ve çobanın millet için temel unsurlar olduğunu ve Türkiye'nin asıl sahibi ve efendisinin gerçek üretici olan çiftçi olduğunu ifade etmiştir. Kırsal alanları zenginleştirmek ve tarım sektörünü geliştirmek amacıyla hızla çalışmalara başlanmıştır. Bu kapsamda, 1925'te Aşar vergisi kaldırılmış, topraksız çiftçilere arazi dağıtılmış ve meralar açılmıştır. 1927'de yapılan ilk tarım sayımında %27'lik bir büyüme sağlandığı gözlemlenmiştir. 1929'da Tarım Kredi Kooperatifleri, 1935'te ise Tarım Satış Kooperatifleri yasası çıkarılmıştır. Buğday üretimi ve üreticisi desteklenerek gelişme sağlanmış ve bu sayede buğday ithalatı durdurulmuştur. Ayrıca, Toprak Mahsülleri Ofisi kurularak tarım üreticisi ve üretimi korunmuştur. Tarım Bakanlığı'nın kurulmasıyla, tarımsal çalışmalar bu bakanlık tarafından yürütülmüştür. Tarımla ilgili çeşitli alanlarda istasyonlar kurularak, ziraat işleriyle ilgili araştırmalar ve uygulamalar desteklenmiştir. Özellikle tohum ıslah istasyonlarına büyük önem verilmiştir. Bu dönemde tarımda eğitim, uygulama ve teknik işletmelerle fabrikaların entegre olarak çalıştığı görülmüştür. Hayvancılık alanında ise ıslah istasyonları, laboratuvarlar, araştırma enstitüleri ve karantina birimleri kurulmuştur. Üniversitelerde Ziraat Fakülteleri açılarak, tarım sektörü için uzman ziraatçıların yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Bu adımlarla, tarım alanında yapılan bilimsel ve teknik çalışmaların desteklenmesi ve sektörün geliştirilmesi amaçlanmıştır. Dünya çapında 1929 ekonomik buhranı ve 1945'te II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte emek kıtlığı yaşanmıştır. Bu durum Türkiye'yi de etkilemiştir. Emek kıtlığının artması, özellikle tarım sektöründe makineleşme gerekliliğini doğurmuştur. Traktör gibi makinelerin gelişimi, tarımda makineleşmenin hız kazanmasına neden olmuştur. Bu makineleşme, toprağın işlenmesi, ekimi, sulaması ve diğer gereksinimlerinin karşılanmasında önemli bir rol oynamıştır. Özellikle 1930'lardan itibaren artan

tarımsal makineleşme, verimliliği artırmıştır. Türkiye'de de bu dönemde makineleşme süreci başlamış, ancak gerçek anlamda etkili bir makineleşme 1950'lerden sonra gerçekleşebilmiştir. Tarımda makineleşme konusunda çiftçiye örnek olmak için, Devlet tarafından Zirai Kombinalar kurulmuştur (İnci, 2022, s. 145). II. Dünya Savaşı öncesinde, yaklaşık 300 zirai makine ithal edilerek çiftçilere tarımsal faaliyetlerde teşvik sağlanması hedeflenmiştir. Ziraî aletlerin gelişimi, tarım sektöründe modernleşmenin ve teknolojik ilerlemenin belirgin bir göstergesi olmuştur. Bu gelişmeler, tarımsal üretimin sürdürülebilirliği ve ülke ekonomisinin büyümesi açısından önemli bir rol oynamaktadır (Şekil 4.28, 4.29, 4.30, 4.31, 4.32, 4.33, 4.34) .

Şekil 4.28 Cumhuriyet Gazetesi 11 Şubat 1929

Şekil 4.29 Cumhuriyet Gazetesi 4 Şubat 1929

Alman Kimyevi gübreleri

Her nevi azotlu, fosfatlı, ve potash gübreler mevcuttur.
yeni çıkan "NİTROFOSKA" ismindeki gübrelerimiz dahi gelmiştir.

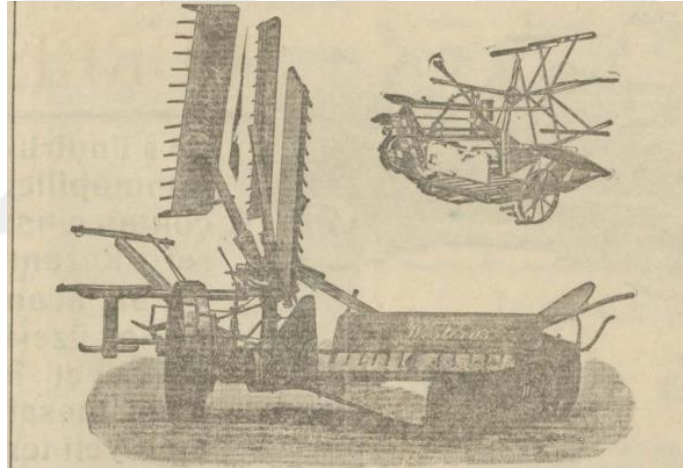
Aldanmamak için
çuvaldar üzerindeki

BA SF

şu markaya dikkat edilmesi rica olunur.

Her türlü mevrut, sebze ve ağaclar için büyük neticeler.
İstanbulda yegane satış mehalli:
Sultan Hamam, Kendros Hanı No. 6 da **FRÖHLICH**
Ankara : Seyfullah ve Necip biraderler - İzmir : H. Köhler ve Co.
Samsun ve Trabzon : Hochstrasser ve Co. Bursa: Alayjeli Hasan Tahsin :

Şekil 4.30 Cumhuriyet Gazetesi 5 Şubat 1929

MAK KORMİK

Amerikan mamu'atından 5 ve 8 ayaklık biçer, bağlar, orak ve çayır makineleri, ot, başak tırmıkları ve halis maniladan mamul biçer, bağlar, ipleri ve bütün yedek aksamları gayet ehven ve sühuletle mağazamızda satılır. Galata Perşembepazar No. 74 KAZANCIYAN ALATI ZIRAİYE Ticarethanesi. Tel. B.o. 1888

Şekil 4.31 Cumhuriyet Gazetesi 1 Mayıs 1930

Muhterem mandra ve çiftlik sahiplerinin nazarı dikkatine
Dünyanın en maruf

DiABOLO

markalı süt makineleri, envai çeşit madenî yayıkları ve mölaksörleri mağazamızda mevcuttur. Bunların yedek parçaları dahi bulunur.

Galata perşembe pazar 74 numaralı Kazancıyan Ziraat mağazası
Telefon: Beyoğlu 1888

Şekil 4.32 Cumhuriyet Gazetesi 1 Mayıs 1930

Ziraat ve baytar fakültesi

Cumhuriyet bayramında başvekil İsmet paşanın merasimle baytar fakültesini açtığını yazmıştık. Halbuki bu havadisi yazarken ufak bir yanlışlık olmuştur. Başvekil paşanın cumhuriyet bayramında açtığı müessese, baytar fakültesi değil, yüksek ziraat enstitüsüdür. Bu enstitü, ziraat ve baytar fakülteleriyle yüksek orman mektebinin birinci sınıfını camidir.

Enstitünün fakülteleriyle beraber bütün talebe yekünü 272 kişidir. Bunun 73 ü ziraat fakültesi talebesi, 17 si ziraat fakültesi stajyerleri, 30 u orman mektebi talebesi, 69 u askeri baytar, 84 ü sivil baytar fakültesi talebesidir. Enstitünün bütün talebesi leyli, meccanidir. Enstitüde altı ecnebi talebe vardır. Bunlardan dördü baytar, biri ziraatçidir. Baytar fakültesinde 1 r de bulgar talebe vardır.

Yukarıda resmi dercedilen binaların sağındaki, fakülte talebesinin yemekhane ve yatakhaneleri, karşıdaki rektörlük binasıdır. Aul fakülte binaları ise arkadaşlardır.

Şekil 4.33 Akşam Gazetesi 1934

Şekil 4.34 Akşam Gazetesi 20 Haziran 1938

4.4.6 Eğitim, kültür ve sanat reklamları

Cumhuriyet döneminde yayınlanan eğitim reklamları, dönemin eğitim politikaları ve toplumsal hedefleri doğrultusunda önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde eğitim, modern Türkiye'nin kuruluşundaki temel taşlardan biri olarak kabul edilmiş ve yaygınlaştırılması önemsenmiştir. Eğitim reklamları, genellikle eğitim kurumlarının tanıtımını yapmak, eğitim fırsatlarını duyurmak ve toplumun eğitim düzeyini yükseltmek amacıyla yayınlanmıştır. Bu reklamlar, okuma yazma oranını artırmak, bilimin ve teknolojinin gelişmesine katkı sağlamak ve toplumun genel refahını artırmak gibi hedefleri desteklemiştir. Ayrıca, eğitim reklamları, diğer reklam türleriyle birlikte yayınlandığından, genellikle bilim, teknoloji, sağlık, kültür ve sanat gibi alanlarda da reklamcılığın gelişimine paralel olarak çeşitlenmiş ve zenginleşmiştir.

Cumhuriyet döneminde yayınlanan kültür-sanat reklamları, dönemin kültürel ve sanatsal gelişimine paralel olarak çeşitlenmiş ve genişlemiştir. Bu dönemde, kültür-sanat alanında gerçekleştirilen etkinliklerin tanıtımı, sanat eserlerinin sergilenmesi, tiyatro oyunlarının duyurulması ve kültürel etkinliklere katılımın teşvik edilmesi amacıyla yayınlanmıştır. Reklamlar genellikle kültürel etkinliklerin tarihini, yerini ve içeriğini belirtmekle birlikte, sanat eserlerinin tanıtımına da önemli bir platform oluşturmuştur. Bu reklamlar, halkı sanat ve kültür etkinlikleri hakkında bilgilendirmenin yanı sıra, toplumun sanatsal ve kültürel gelişimine katkı sağlamak ve bu alanlarda bilinç oluşturmak amacıyla da yayınlanmıştır. Ayrıca, kültür-sanat reklamları diğer reklam türleriyle birlikte yayınlandığından, genellikle bilim, eğitim, sağlık ve ticaret gibi farklı alanlarda da reklamcılığın gelişimine paralel olarak

içeriklerini çeşitlendirmiştir. Bu reklamlar, halka sanat ve kültür etkinliklerine katılımı teşvik etmek, sanat ve kültürün toplum içinde daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamak ve kültürel değerleri korumak amacıyla yayınlanmıştır (Şekil 4.35, 4.36, 4.37, 4.38, 4.39, 4.40, 4.41).

Şekil 4.35 Akşam Gazetesi 8 Şubat 1942

Şekil 4.36 Akşam Gazetesi 11 Mart 1942

HAYAT ANSİKLOPEDİSİ

Harf inkubindenberi memlekette negredilen kitapların yeküne 1900 rakamını doldurmuyor.

Bütün bu kitapları alıp kütüphanenize kosanız bile okuma ihtiyacınızın tatmin edemeyiniz. Bu kitapların çoğu sizin alabazard olmadığınız mevzulara aittir. Yeni kitap neşriyatı da pek azdır.

Halbuki *Hayat Ansiklopedisi*, geçen dört sene zarfında çıkan ve gündiden sonra da çıkacak olan bütün kitapların ihtiva ettiği bütün mevzular hakkında malûmatı hevedir. *Hayat Ansiklopedisi*'ne sahip olmakla tam ve zeengin bir kütüphane elde etmiş olacaksınız.

1 şubatta çıkıyor

**HAYAT
ANSİKLOPEDİSİ**

1 şubatta çıkıyor. 15 ciltte bir set. 15 ciltte bir set. 15 ciltte bir set.

Hayat Ansiklopedisi

Matbaacılık ve neşriyat Türk Anonim Şirketi

Genel Müdürlüğü

Hayat Ansiklopedisi için her türlü adresinize gönderilebilir.

Adres: _____

Şekil 4.37 Cumhuriyet Gazetesi 17 Ocak 1932

بىر مەزگىل مەنبە 11 نى درس

بۇ كۈنىكى دەرسىمىز (مەركىبىي فەللىر، جۈد و مەلەكىت فەللىرى) (مەضارە، حەكايە، رەئە، شەرتە صەيغەلەرى) نى كۆرە جەكسە

1	Aa	2	Ll	3	4
5	Bb	6	Mm	7	8
9	Cc	10	Nn	11	12
13	Çç	14	Oo	15	16
17	Dd	18	Öö	19	20
21	Ee	22	Pp	23	24
25	Ff	26	Rr	27	28
29	Gg	30	Ss	31	32
33	g	34	Şş	35	36
37	Hh	38	Tt	39	40
41	İi	42	Uu	43	44
45	İi	46	Üü	47	48
49	Jj	50	Vv	51	52
53	Kk	54	Yy	55	56
57	Zz	58		59	60

بۇ كۈنىكى دەرسىمىز (مەركىبىي فەللىر، جۈد و مەلەكىت فەللىرى) (مەضارە، حەكايە، رەئە، شەرتە صەيغەلەرى) نى كۆرە جەكسە

Şekil 4.38 İkdam Gazetesi 20 Eylül 1928

Şekil 4.39 Cumhuriyet Gazetesi 17 Ocak 1932

Şekil 4.40 Akşam Gazetesi 12 Ocak 1942

İÇKİSİZ SAZ

Cağaloğlu ÇİFTESARAYLAR Bahçesinde

HER PAZAR saat 14 ten 21 e KADAR

RASİD RIZA Tiyatrosu

Büyük sesli ve
sanatkar

Birlik FASIL
okuyucumuz

Öz duygularını
terilemiş olan
Türkleri sanatkar

**MÜZEYYEN
SENAR IŞIL**

**SAFİYE
TOKAY**

**ZEHRA
BILIR**

ve memleketimizin tanınmış Bayan ve Bay ses. saz sanatkarlarını
seçme FASIL SAZ HEYETİLE birlikte

Bestekâr tamburl Kemani Piyantist Kanunî
Salihaddin Pinar Nohar Tekyay Feyzi Aslanlı Ahmed Yılmaz

FASIL: H Ü S E Y N İ

Program: Saz beş saat, tiyatro iki saat otuz'un yedi saat devam edecektir

Şekil 4.41 Cumhuriyet Gazetesi 30 Haziran 1

5. BİLİM VE TEKNOLOJİ REKLAMLARI BİZE NEYİ SÖYLER?

Bilim ve teknoloji reklamları, genellikle ürün veya hizmetlerin yenilikçi özelliklerini ve teknolojik üstünlüklerini vurgular. Bu tür reklamlar, izleyicilere ürünün veya hizmetin sağladığı faydaları, kullanım kolaylığını ve performansını öne çıkararak, tüketicilerin dikkatini çekmeyi amaçlar. Ayrıca, bilim ve teknoloji reklamları, genellikle güvenilirlik, kalite ve güncellik gibi kavramları vurgulayarak, tüketicilerin ürüne veya hizmete duyduğu güveni artırmayı hedefler. Bu reklamlar, bilimsel ve teknolojik ilerlemenin topluma nasıl katkı sağladığını, yaşam kalitesini nasıl artırdığını ve günlük hayatı nasıl kolaylaştırdığını aktararak, tüketicilerde olumlu bir algı oluşturmaya amaçlar. Bu bağlamda, bilim ve teknoloji reklamları, tüketicilerin bilgi düzeyini artırırken, aynı zamanda ürün veya hizmetlerin pazarlanmasında etkili bir araç olarak işlev görür.

Tarihsel bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, bilim ve teknoloji reklamları, toplumun bilimsel ve teknolojik ilerlemesine paralel olarak gelişmiş ve değişen koşullara uyum sağlamıştır. Geçmişte bilim ve teknoloji reklamları, genellikle yeni buluşları veya icatları duyurarak insanların bu yeniliklere olan ilgisini artırmayı amaçlamıştır. Örneğin, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında, endüstriyel devrimle birlikte, bu reklamların odak noktası genellikle yeni icat edilen ürünlerin pratik faydaları ve günlük yaşam üzerindeki olası etkileri olmuştur. Bilimsel ve teknolojik reklamların bir diğer amacı ise çıkan buluşlara karşı halkı eğitmek olmuştur.

Dönemin sosyo-kültürel, ekonomik ve ideolojik bakış açıları, bilim ve teknoloji reklamlarının ötesinde daha ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir. Bu reklamların içeriği ve sunumu, o döneme ait toplumsal yapının, kültürel değerlerin ve ekonomik koşulların anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, bir dönemde bilim ve teknoloji reklamlarında sıklıkla vurgulanan ürünler veya hizmetler, o dönemin teknolojik gelişim seviyesini, ekonomik büyüme trendlerini ve tüketici davranışlarını yansıtır. Aynı şekilde, reklamların dil ve görsel unsurları, o dönemdeki ideolojik eğilimleri, politikaları ve toplumsal normları yansıtır. Yayınlanan reklamlar, o

dönemin insanların düşünce yapılarını, değerlerini ve beklentilerini anlamamıza olanak sağlar. Örneğin, Osmanlı Devleti'nde yayınlanan reklamlar incelendiğinde, dönemin tarihsel perspektifi, politikaları ve tüketim alışkanlıkları gibi konular hakkında çeşitli çıkarımlarda bulunulabilir.

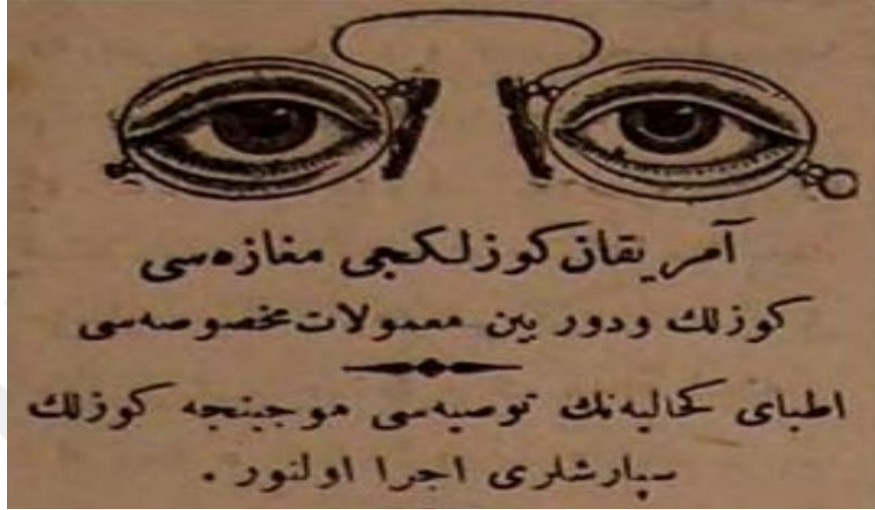
İzmir'de 1908 yılında yayımlanan Ahenk gazetesinden bir reklam, ürünler görsel öğelerle tanıtılmıştır. Reklamda diş macunu, diş suyu ve diş tozu gibi ürünler yer almaktadır. Bu reklamın amacı, okuyucuyu bilgilendirmenin yanı sıra bir tüketim alışkanlığı oluşturmayı hedeflemiştir. 20. yüzyıl tarihine bakıldığında, Osmanlı'da reklamcılığın gelişmeye başladığı gözlemlenmektedir. Reklamlar aracılığıyla, halkın geleneksel tüketim alışkanlıklarını değiştirmek için ithal ürünlerin teşvik edildiği görülmektedir. Reklamın altında "Paris darülfünunundan mezun ve Lille şehri hastanesi müdavimlerinden Diş Tabibi Doktor Fransuva Kastor" tarafından verildiği belirtilmektedir (Şekil 5.1).

Şekil 5.1 Ahenk Gazetesi 23 Eylül 1908

1909 yılında Ahenk gazetesinde yayınlanan bir gözlük reklamı incelendiğinde, reklamda "Amerikan Gözlükçü Mağazası, Gözlük ve Dürbinma'mulatmahsusası. Etbây-ı Kehmâliyenin tavsiyesi mucibince gözlük siparişleri icra olunur." ibaresi ile ürün halka tanıtılmıştır. Görsel öğelerin kullanıldığı bu reklamda, reklam veren şirketin tanıtılması ve görsel ögenin kullanılmasıyla tüketiciye güven sağlanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda, bu dönemde Osmanlı topraklarında yabancı mağazaların varlığına işaret edilmektedir, bu da Osmanlı pazarının yabancılara açıldığına dair bir

gösterge olabilir. Reklamda belirtilen ürün, yerli ürünlerin yanı sıra ithal ürünlerinde revaçta olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, reklamın içeriğinden cam ve mercek teknolojisinin gelişimini de gözlemlemekteyiz. Bu reklam, günlük yaşamda kullanılabilir ürünlerin üretildiğini ve bunların pazarlandığını göstermektedir (Şekil 5.2)

Şekil 5.2 Ahenk Gazetesi 26 Mart 1909

1913 yılında Balkanlar gazetesinde yayınlanan bir dikiş makinesi reklamı incelendiğinde, reklamın "Jones Dikiş ve Muhtelif İngiliz Makineleri Acentesi" tarafından görsel öğelerin kullanıldığı görülmektedir. Reklamda dikiş makinesi ile bir kadın figürünün kullanılması dikkat çekicidir ve Osmanlı toplumunda kadının rolü gibi konular üzerine çeşitli çıkarımlar yapılabilir. Bu reklamda bir eşyaya cinsiyet rolü verildiği ve ev eşyaları kapsamında kadınlara yönelik bir pazarlama stratejisi izlendiği gözlemlenmektedir. Makineleşme sürecinin etkisiyle insanların günlük işlerinin kolaylaşması adına üretilen ürünlerin tanıtımının yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu reklam, 20. yüzyılın teknolojik gelişimine dair önemli bir izlenim sunmaktadır.

Aynı zamanda, Osmanlı Devleti'nin sanayi ve teknoloji gibi alanlarda hala dışa bağımlı olduğu bilgisini de bu reklam üzerinden çıkarabiliriz (Şekil 5.3).

Şekil 5.3 Balkanlar Gazetesi 6 Ağustos 1913

Yukarıda verilen örnekler, Osmanlı döneminde yayınlanan reklamların sadece küçük bir kesitini temsil etmektedir. Kitaplar, ev eşyaları, sanayi ürünleri, teknoloji ürünleri, ilaçlar, estetik ürünler, bakım ürünleri, içki, gıda ve giyim gibi birçok alanda reklamların bulunduğunu görmekteyiz. Osmanlı Devleti, matbaa ve basın hayatının gelişimiyle birlikte, İslam anlayışından gelen birçok normu geride bırakarak modernleşme yolunda önemli adımlar atmıştır. Örneğin, resme karşı olumsuz bakış açısı, reklamlarda görsel öğelerin kullanılmasıyla kırılmıştır. Reklamlar aracılığıyla yerli üretimin ve Osmanlı pazarının gelişimini de gözlemlemekteyiz. Ayrıca, toplumsal ve ekonomik gelişmelerin yanı sıra eğitim ve öğretimdeki yeniliklerin de halka aktarılmaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak, Osmanlı'da okuma-yazma oranının yetersiz olması nedeniyle reklamların daha çok saray ve aydın kesim tarafından ilgi gördüğü gözlenmiştir. Reklamların incelenmesiyle Osmanlı Devleti'nin uluslararası konumu ve dünya ile ilişkilerindeki tutumu hakkında çeşitli çıkarımlar da yapılabilmektedir.

Cumhuriyet dönemi ilan ve reklamlar incelendiğinde ise bilim ve teknoloji politikalarının halka açık bir şekilde iletildiği gözlemlenmektedir. Bu reklamlar, bilgi

toplumu oluşturmanın bir aracı olarak kullanılmıştır. Özellikle bilimsel bilginin toplum tarafından üretilmesini teşvik etmek amacıyla bu materyallerde bilimsel içeriklere sıklıkla yer verilmiştir. Ayrıca bilimin önemi vurgulanarak toplumun bilimsel bilgiye olan ilgisinin artırılması hedeflenmiştir.

Ek olarak, bilimsel bilginin toplum tarafından üretilmesini teşvik etmek için çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Bu yöntemler arasında, eēitim ve bilimsel faaliyetlere yönelik desteklerin duyurulması, bilimsel etkinliklerin tanıtımı ve toplumun bilimsel araştırmalara katılımını teşvik eden aēırılar bulunmaktadır. Bu şekilde, Cumhuriyet döneminde reklamlar aracılıēıyla bilimsel bilgi üretimi ve yayılması sürecine katkıda bulunulmuş, toplumun bilimsel bilgiye erişimi ve katılımı artırılması amaçlanmıştır. Bilim ve teknoloji reklamlarının yayınlanması, sadece eēitici ve ēretici bir işlev görmekle kalmayıp aynı zamanda teknolojinin halka sunularak tüketim alıřkanlıēının da oluşturulmasına hizmet etmektedir. Bu reklamlar, teknolojik ürünlerin özelliklerini ve faydalarını vurgulayarak tüketicilerin ilgisini çekmeyi amaçlamaktadır. Bunun sonucunda, halkın teknolojiye olan talebi artmakta ve teknolojik ürünlere olan talebin artmasıyla alışkanlıkları da şekillenmektedir. Reklamlar teknolojik ürünlerin günlük yaşamda nasıl kullanılabileceēi konusunda da bilgi vererek tüketiciyi etkilemeyi hedeflemektedir.

Cumhuriyet dönemi, halkın tüketim alışkanlıklarını deēiřtiren bir döneme tekabül etmektedir. Bu durumun temel sebepleri arasında yerli ve ithal ürünlerin artması, teknolojik gelişmelerin oēalması ve okuma-yazma oranının yükselmesi ile reklamların ilgi çekmesi bulunmaktadır. Dönemin reklamlarını sınıflandırıp bir inceleme yapıldıēında, bilim ve teknolojinin kullanımı ile halka sunumu hakkında önemli çıkarımlar yapılabilmektedir.

5.1 Biçim zellikleri ve Dili Açısından Dönemin Bilim ve Teknoloji Reklamları

Reklamları incelediēimiz de ilk dikkatimizi çeken teknik ve grafik tasarımıdır. Burada reklamları daha iyi inceleyebilmemiz adına grafik tasarım nedir? Sorusunu cevaplamak gerekmektedir. “Grafik Tasarım” kelime kökeni Fransızca “*graphique, dessin*” sözcüklerinin birleşiminden türemiştir. Kelime anlamı olarak “*taslaēı çizmek, belirtmek, zime ilişkin çizim sanatı*” olarak karşımıza çıkmaktadır. Hasan Fehmi Ketenci’ye göre “Grafik tasarım bir görsel iletişim sanatıdır” (Ay, 2019, s. 35).

Bu bağlamda, dönemin reklamlarının teknik ve grafik özelliklerini incelediğimizde, bu tasarımın nasıl kullanıldığına dair detaylı bir anlayış elde ederiz. Özellikle, reklamların renk seçimi, yazı tipografisi, görsel hiyerarşisi ve kompozisyon düzenlemesi gibi unsurlar, o dönemin estetik ve iletişimsel özelliklerini yansıtır. Bu özellikler, o dönemin toplumsal ve kültürel dinamiklerini yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda reklamların hedef kitlesi üzerindeki etkisini de belirler. Dolayısıyla, reklamların teknik ve grafik özelliklerinin detaylı bir şekilde incelenmesi, dönemin görsel iletişim pratiğini ve toplumsal algısını anlamamıza yardımcı olur.

Cumhuriyet dönemi reklamlarının teknik ve grafik tasarım özelliklerini anlamadan önce, Osmanlı Devleti dönemindeki süreci gözden geçirmek önemlidir. Bu süreç, reklamcılığın gelişiminde ve görsel iletişim pratiğinde belirleyici bir rol oynamıştır. Osmanlı Devleti'nde, ticari faaliyetler ve ürünlerin tanıtımı genellikle basılı materyaller aracılığıyla gerçekleştirilirdi. Ancak, Osmanlı döneminde grafik tasarım kavramı modern anlamıyla henüz gelişmemişti. Reklamlar genellikle metin ağırlıklıydı ve görsel öğelerin kullanımı sınırlıydı. Bu dönemde reklamların tasarımı, genellikle basit çizimler ve el işaretleriyle sınırlıydı. Bununla birlikte, Osmanlı Devleti'nde ticari faaliyetlerin artması ve Avrupa'dan etkilenme süreciyle birlikte, reklamcılıkta ve görsel iletişimde önemli değişiklikler yaşanmıştır. Yayınlarda görsel kullanımı İstanbul'da açılan fotoğraf atölyeleri ile artış göstermiştir.

Tüm bu süreçler, Osmanlı Devleti'nin modernleşme çabalarının bir yansıması olarak görülmelidir. Meşrutiyet dönemi, özellikle basının önemli bir aracı haline gelmiştir. 1867 yılında yayınlanan ilk resimli gazete olan "Ayine-i Vatan Gazetesi" ve ardından çıkarılan ilk fotoğraflı gazete olan "Musavver Medeniyet Gazetesi" gibi önemli adımlar, Osmanlı basınının görsel unsurlarla zenginleşmeye başladığının işaretleridir. Bu gelişmeler, Osmanlı toplumunda modernleşme ve toplumsal değişimin bir yansımasıdır. Modernleşme süreciyle birlikte, basın organlarının sayısında artış yaşanmış ve bu da teknik ve grafik tasarım konularında ilerlemeyi beraberinde getirmiştir. Ancak, 1900'lerin başında Osmanlı nüfusunun artmasına rağmen, basın organlarının tirajları nüfusa kıyasla düşük kalmıştır. Osmanlı Devleti, modernleşme sürecine rağmen geleneksel tüketim alışkanlıklarını sürdürmekteydi ve özellikle İstanbul gibi büyük şehirler dışında okuryazarlık oranlarının düşük olması, basın organlarının tirajlarının sınırlı kalmasına neden olmaktaydı.

Osmanlı Devleti'nde gelişen basın sektörüyle birlikte teknik ve grafik tasarımın önemli bir yeri olmuştur ve bu gelişmeler Cumhuriyet dönemine aktarılmıştır. Diğer bölümlerde Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi basın hayatı ve gelişmeleri detaylı bir şekilde incelenmişti; burada ise odaklanacağımız nokta, yayınlanan reklamların teknik ve grafik tasarım açısından özellikleri ve bu alandaki gelişimler olacaktır.

Cumhuriyet dönemi basın organları incelendiğinde, grafik tasarımın öneminin belirgin olduğu görülmektedir. Özellikle yayınlanan afişler ve reklamlar üzerinden, grafik tasarımın ne kadar etkili ve yaygın bir şekilde kullanıldığı gözlemlenmektedir. Cumhuriyet dönemi basınında grafik tasarımın önemli bir rol oynamasının ardında çeşitli faktörler yatmaktadır. Bu dönemde, teknolojik ilerlemeler ve sanayileşme süreciyle birlikte reklamcılığın ve iletişim araçlarının gelişimi önemli ölçüde ivme kazanmıştır. Bu ivme, görsel iletişimin gücünün fark edilmesine ve grafik tasarımın iletişimdeki etkin rolünün vurgulanmasına yol açmıştır. Ayrıca, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte toplumda yaşanan değişimler ve modernleşme çabaları, iş dünyasını ve reklamcılık sektörünü de etkilemiştir. Artan ticari faaliyetler ve rekabet ortamı, firmaların ürünlerini ve hizmetlerini daha etkili bir şekilde tanıtmak için grafik tasarımın kullanımını teşvik etmiştir.

Cumhuriyet dönemi hükümetinin bilimsel temelli bir ülke ve zihniyet oluşturma çabaları, reklam ve grafik tasarım alanında da belirgin bir şekilde kendini göstermiştir. Hükümet, modernleşme ve bilimsel ilerleme ideallerini topluma benimsetmek için reklamcılığı ve grafik tasarımı etkin bir şekilde kullanmıştır. Özellikle, bilimin ve teknolojinin gücünü vurgulayan, eğitim ve araştırmanın önemini vurgulayan, sağlık ve hijyen konularında bilinçlendirici mesajlar ile dolu reklam kampanyaları düzenlenmiştir. Bu kampanyalar, Cumhuriyet'in kurucu idealleriyle uyumlu olarak, toplumu bilimsel ve modern bir perspektifle donatmayı hedeflemiştir. Örneğin, sağlık alanında yapılan reklamlar, hijyenik yaşam tarzını teşvik ederken, tarım ve sanayi ile ilgili reklam kampanyaları, ülkenin ekonomik kalkınmasına yönelik bilimsel yaklaşımları desteklemiştir. Bu nedenle, Cumhuriyet dönemi basınında görsel iletişimin önemi giderek artmış ve grafik tasarım, reklam materyallerinde bilimsel temelli bir ülke ve zihniyet oluşturma amacını etkili bir biçimde iletmek için önemli bir araç haline gelmiştir. Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde yayınlanan reklam, afiş ve karikatürler incelendiğinde, topluma çeki düzen vermek, modernleşme kavramını yaymak ve bilimsel bir zihniyet oluşturmak amaçlarının öne çıktığı görülmektedir.

İhap Hulusi Görey tarafından 1930 yılında hazırlanan "Vatandaş" adlı afiş (Şekil 5.4), dönemin toplumsal meselelerine yönelik çözüm önerilerini içeren bir ileti taşımaktadır. Afişte, toplumun düzenlenmesi, kabalık ve nezaketsizlik gibi sorunların giderilmesi amacıyla "Saygısızlıkla Savaş Derneği"nin kurulması önerilmekte ve halkın bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi hedeflenmektedir. Bu afiş, Cumhuriyet dönemi Türkiye'sindeki sosyal ve kültürel değişim çabalarını yansıtmakta ve toplumsal düzenin sağlanması için yapılan çabalara dikkat çekmektedir. Afiş, toplumun karşılaştığı sorunlara bilinçli ve eğitilmiş bir şekilde yaklaşılması gerektiğini vurgulamakta ve bu doğrultuda hareket edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Şekil 5.4 Dikmen, B. (2023). Türkiye Cumhuriyeti'nin öncü grafik tasarımcılarından İhap Hulusi Görey. Yeni Yüzyıl'da İletişim Çalışmaları Dergisi, 4(8), 143

İhap Hulusi Görey tarafından AEG firması için tasarlanan reklam afişi (Şekil 5.5), Cumhuriyet dönemindeki modernleşme çabalarının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu afişte, genç, dinamik ve sağlıklı bireylerin oluşumuna katkıda bulunabilecek bir zayıflama makinesinin reklamı yapılmıştır. Reklamın öne çıkardığı unsurlardan biri, elektrikli makine kullanımının teşviki ve bu yolla sağlıklı bir yaşam tarzının teşvik edilmesidir. Elektriğin ve modern teknolojinin insan yaşamında artan önemine vurgu yaparak, reklam aynı zamanda toplumun modernleşme sürecine olan ilgisini ve talebini yansıtmaktadır. Bu bağlamda, reklam afişi, Cumhuriyet dönemi

Türkiye'sindeki teknolojik gelişmelere ve modernleşme çabalarına dair önemli bir örneği temsil etmektedir.

Şekil 5.5 Mutlu, E. (2012). İhap Hulusi Görey'in Cumhuriyet dönemi afişlerinin göstergebilimsel açıdan incelenmesi. *Türkbilig*, 2012(23), 115-132.

Bir diğer afiş örneği (Şekil 5.6), eski ve yeni kavramlarının bir arada olduğu ve yeni bir anlayışın ortaya çıktığı fikrini ifade etmektedir. Afişte, iki kadın figürü bulunmaktadır; biri yaşlı ve geleneksel bilgiyi, diğeri ise genç ve yeni bilgiyi temsil etmektedir. Bu görsel öge, makineleşme çağında eski ve yeni arasındaki entegrasyonu ve el emeğine dayalı geleneksel üretim anlayışı ile modern tekniklerle üretilen yeni anlayışın karşılaştırılmasını yansıtmaktadır. Bu mesaj, Cumhuriyet döneminin özünde yer alan modernleşme ve teknolojik ilerlemenin vurgulanmasıyla, geçmişle geleceğin bir araya geldiği ve uyumlu bir şekilde birleştiği bir perspektifi yansıtmaktadır. Aynı zamanda, afişin cumhuriyet modernleşmesi ve makineleşmenin vurgusuyla, dönemin ideolojisinin ve toplumsal dönüşümün önemli yönlerine de atıfta bulunduğu gözlemlenmektedir.

Şekil 5.6 Mutlu, E. (2012). İhap Hulusi Görey'in Cumhuriyet dönemi afişlerinin göstergebilimsel açıdan incelenmesi. *Türkbilig*, 2012(23), 115-132.

Bu afişler, genel olarak incelenen örneklerden sadece birkaçını temsil etmektedir. Diğer bölümde daha kapsamlı bir inceleme yapılacaktır, özellikle gazete, dergi ilanları, reklamlar ve afişler üzerinde detaylı bir analiz gerçekleştirilecektir. Bu bağlamda, teknik ve grafik tasarım konularını ele alırken, yukarıdaki örnek afişlere odaklanıldığında Türk geleneksel resim sanatı olan minyatürden etkilerin görüldüğü belirlenmektedir. Tasarımda kullanılan figürlerin öncelikle fotoğrafları çekilmiş ve ardından resimleri yapılarak afişler hazırlanmıştır. Dünyadaki benzer projelerin yanı sıra Türkiye'de de toplumları etkileme projeleri sanat ve iktidarın birlikteliği ile yürütülmekteydi. Devletin bir projesi olarak afiş ve ilanların yayımlandığını görmekteyiz. Afiş ve ilanlarda kullanılan tipografi de oldukça önemlidir; mesajların halk üzerinde etki bırakması amacıyla özel tipografi çalışmaları yapılmıştır. Cumhuriyet dönemi ilan ve afişleri, görsel ve dilin bütünlüğü içinde ele alınmış ve göstergebilimsel açıdan dönemin sosyo-ekonomik ve ideolojik perspektifine uygun bir şekilde hazırlanmıştır.

5.2 Erken Dönem Cumhuriyet Politikaları Açısından Bilim ve Teknoloji Reklamlarının Anlamı

Cumhuriyet dönemi politikaları, medyanın basın aracılığıyla destekleyici bir öge olarak kullanılmıştır. Bu süreçte, bilim ve teknolojinin haberleştirilmesi dikkate değer bir rol oynamıştır. Bilim ve teknolojinin haberleştirilmesi, başlangıçta halkın ilgisini çekebilecek magazin ve tüketim gibi kavramlar bağlamında yapılmıştır. Bu yaklaşımın temel nedeni, halk arasında bilinç oluşturmak için öncelikle dikkat çekici unsurların kullanılmasının tercih edilmesidir. Bilim, bu bağlamda bir "meta" olarak sunulmuştur. Dünya genelinde gelişen bilimin metalaşma süreci, bilim ve teknolojinin pazarlanması ve tüketiminin sağlanması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Özellikle Erken Cumhuriyet döneminde, toplumun bilimsel temelli bir dönüşüme tabi tutulabilmesi için bilimin bir meta olarak sunulduğunu gözlemlemekteyiz. Bu süreç, bilimin toplumda daha geniş bir kabul görmesi ve bilinçli bir tüketim kültürünün oluşturulması hedeflenmiştir.

Bilim ve teknoloji politikalarının bir parçası olarak yürütülen basın ögesi, reklamlar, haberler ve ilanlar şeklinde toplumun karşısına çıkmaktadır. Bu çabaların temel amacı, halkı bilim ve teknolojik çalışmalar konusunda teşvik etmek ve bilimsel bir zihniyetin oluşturulmasını sağlamaktır. Ancak, bu bilinç oluşturma süreci sadece bilim dilinin kullanılmasıyla gerçekleşmemiştir. Halka ulaşabilmek için bilim dili sadeleştirilmiş ve tüketim aracı olarak halka sunulmuştur. Özellikle teknolojik gelişmelerin bir meta olarak sunulmasıyla başlayan süreç, daha sonra kullanılan aletlerin nasıl olduğu ve nasıl kullanılması gerektiği gibi konularda bilgi verilmesini içermiştir.

Bu bağlamda, *Amelî Elektrik* dergisi önemli bir örnektir. Dergi, abonelerine elektrik ve elektrikli aletlerin kullanımı hakkında bilgi sunarak, elektriğin nasıl üretildiği konusunda bilinç oluşturma amacı gütmüştür. Devlet de resmî gazete ve özel gazeteler aracılığıyla bu bilinci oluşturmayı hedefleyen reklamlar yayınlamıştır. Bu reklamlar, topluma bilimsel ve teknolojik gelişmeleri tanıtarak, halkın bu alanda bilinçlenmesine ve teknolojiye olan ilgisinin artmasına katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Bu süreçte, reklamların içeriklerinde bilimsel ve teknolojik yeniliklerin yanı sıra, bu yeniliklerin günlük hayatta nasıl kullanılabileceği ve insan yaşamını nasıl etkileyebileceği gibi konulara da vurgu yapılmıştır. Bu şekilde, bilim ve teknoloji politikalarının toplumda daha geniş bir kabul görmesi ve uygulanabilir hale gelmesi hedeflenmiştir.

Bilimin pazarlama aracı olarak kullanılması, sıklıkla bilimsel bilinç oluşturmak için bir araç olarak sunulsa da aslında bilimsel gelişmelere vurgu yapmak amacıyla da kullanılmıştır. Türkiye'deki bilimsel ilerlemeler, bu şekilde topluma aktarılmıştır. Yukarıda bahsedilen reklam örnekleri, modern bir toplum oluşturmak için yapılan çalışmaların önemli bir yansımasıdır.

Bilimin metalaşması, bilimin ticarileştirilmesi anlamına gelirken, metalaşan bilimin Türkiye'ye aktarılma süreci, bilimin toplumda nasıl algılandığı ve kabul gördüğü hakkında da ipuçları sunar. Basın, bu mesajı aktarırken bilimin topluma ulaştırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Ancak, bu mesajın halk tarafından nasıl karşılandığı ve nasıl bir geri dönüş aldığı da dikkate değer bir konudur.

Cumhuriyet dönemi politikalarının bir parçası olarak bilimi halk arasında popülerleştirme, anlaşılır bir dil kullanarak halka aktarma ve böylece halkın bilime olan ilgisini artırma çabaları önem taşımıştır. Bu çabalar, toplumun bilimsel alana olan ilgisini artırarak refah seviyesi yüksek, güçlü ve entelektüel bir toplumun oluşturulmasını hedeflemiştir. Sanayi devrimi ve kapitalist üretimin ivme kazanmasıyla birlikte, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hızla artması, 19. yüzyıl basınında yer almaya başlamıştır. Bu süreç, bilim gazeteciliğinin ilk adımlarının atılmasına zemin hazırlamıştır. Dünya genelinde yaygınlaşan bilim gazeteciliği, zaman içinde Osmanlı Devleti'ni ve sonrasında Cumhuriyet Türkiye'sini de etkilemiştir. Özellikle Cumhuriyet Türkiye'sinin belirlediği temel politikanın bilim ve teknolojiye dayalı olması, bilimsel haberlerin daha fazla ön plana çıkmasına yol açmıştır. Türkiye'de bilim gazeteciliği, uzmanlık alanı olarak 20. yüzyılda daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. İlk Türkçe-Arapça resmî gazete olan Vekayi-i Mısırye'de, bilim ve teknolojiyle ilgili kısa haberlere de yer verilmiştir. Osmanlı Devleti'nin ilk resmî gazetesi olan Takvim-i Vekayi'de "Fünun" başlıklı bir bölüm oluşturulmuş ve bu bölümde uzay, teknoloji, sağlık ve coğrafya gibi konulara yer verilmiştir. Ceride-i Havadis ve Vekayi Tıbbiye gibi Osmanlı'da bilimsel içerikli yazılara yer veren diğer yayınlar da bulunmaktadır ve bu örnekler çoğaltılabilir.

1920'lerden önceki dönemde, gazete ve dergilerde yayımlanan bilim ve teknoloji içerikli yayınlar oldukça nitelikli ve önemliydi. Bu dönemde, okuryazarlık oranının %5'i geçmediği ve yazar ile okuyucunun kültür düzeylerinin birbirine yakın olduğu bir zaman dilimi yaşanmaktaydı. Gazeteler, genellikle okumaya ve düşünmeye alışmış olan kitlelere hitap ediyordu ve bu nedenle tirajlar genellikle 5-10 bin arasında

seyrediyordu. İstanbul dışındaki bölgelerde yaşayan okuyucular ise bu yayınlardan yararlanamıyordu. Ancak zamanla, okuryazarlık oranının artması ve gazetelerin daha geniş halk kitlelerine ulaşması, bilim haberlerinin popülerleşmesini zorunlu hale getirmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren bilimsel içerikli haberlerin oluşturulması devam etmiştir. Bu konu, 3. Bölümde detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda, yayınlanan bilim içerikli haberlerin oluşumu ve halkla olan etkileşimi önem arz etmektedir.

Haberlerin halk arasındaki etkileşimini incelemek için gazetelerin tirajlarına bakmak gerekmektedir. Tirajlar, haberlerin ne kadar geniş bir kitleye ulaştığını ve dolayısıyla halk üzerindeki etkisini değerlendirmemize olanak tanır. Özellikle İstanbul basınında yayımlanan gazeteler üzerinden bir inceleme yapacak olursak, bu gazetelerin tirajları ve okuyucu profilleri önem arz etmektedir. Osmanlı döneminde basın, genellikle saray çevresi ve aydın kesimi hedef almaktaydı, bunun ana nedeni ise genel olarak okur-yazar oranının düşük olmasıydı. Ancak, Cumhuriyet döneminde basın politikası, ülkenin her kesimine yönelik olarak yeniden yapılandırılmıştır. Bu dönemde, Türkiye'nin her bölgesindeki vatandaşların okuma ve yazma becerilerine sahip olması hedeflenmiş, böylelikle geniş bir kitleye ulaşılması amaçlanmıştır. Basın, bu süreçte halkla daha iç içe bir ilişki kurmuş ve Cumhuriyet döneminin önemli bir politikası olarak öne çıkmıştır. Devlet politikası olarak, gazeteler ve dergiler, toplumun her kesimine hitap edecek şekilde hazırlanmış ve yaşanan tüm yeni gelişmeler bu mecralarda geniş bir biçimde yayımlanmıştır. Harf devrimiyle birlikte, tirajlar düşmüş olsa da devrim sonrasında okur-yazar oranının arttırılmasıyla birlikte tirajlarda yeniden yükselme görülmüştür.

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, genellikle düzenli okuma alışkanlığıyla ilişkilendirilir. Bir toplumda gazete okuma alışkanlığı ne kadar yaygınsa, o toplumun gelişmişlik seviyesinin o kadar yüksek olduğu düşünülmektedir. Gazeteler, haber sağlama, bilgi aktarma ve kamuoyu oluşturma gibi işlevleriyle toplumun bilgi düzeyini artırır ve bu nedenle gelişmişlik seviyesiyle ilişkilendirilir. Gelişmiş ülkelerde, gazeteler genellikle yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır ve toplumun geniş kesimleri tarafından düzenli olarak okunur. Cumhuriyet dönemi hükümeti de ülkenin gelişmişlik seviyesini artırmak amacıyla gazetelere büyük önem vermiştir. Gazete okuma alışkanlığının yaygın olduğu toplumlarda, gazete tirajlarının genellikle yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Cumhuriyet dönemi tiraj verileri, ülkenin gelişme yolundaki ilerlemesini yansıtan

önemli bir göstergedir. Bu veriler, toplumdaki okuma alışkanlığının derecesini değerlendirmek için önemli bir kaynak olarak kabul edilir. Aşağıdaki çizelgede, 1928-1945 yılları arasında İstanbul basınında yayınlanan Türkçe, Fransızca, İtalyanca ve azınlıkların çıkardığı gazetelerin tirajları bulunmaktadır (Çizelge 5.1, 5.2 ve 5.3).

Çizelge 5.1: Bali, R. N. (2002). Tek Parti Döneminde gazete tirajları. Tarih ve Toplum, (221), 18-19.

Gazete	1928	1931	1931	1923	1943-1945
Cumhuriyet	8000	14.000	14.375	20.000	16.000
La Republique			2.625		
Hakimiyeti Milliye			5.500	25.000	12.000
Tan					12.000
Yeni Sabah					10.000
Akşam	1.400	13.000	12.900	20.000	10.000
L'Akşam			3.437		
Son Posta	2.300	9.125	9.125	5.000	10.000
Vatan					7.000
Tasviri Efkâr					6.000
Son Telgraf					4.000
İkdam					4.000
Vakit	4.200	6.125	6.125	10.000	
Milliyet	7.200	8000	8.375	15.000	
Le Milliet			1.666		
Politika			4.833	6.000	
Yılmaz			4.250	5.000	
Yarın			6000	15.000	
Yeni Gün			5.750	5.000	
Le Journal D'Orient			2.825	10.000	

Çizelge 5.2: Bali, R. N. (2002). Tek Parti Döneminde gazete tirajları. Tarih ve Toplum, (221), 18-19

Stamboul	1928	1931	1931	1923	1943-1945
Anadolu (İzmir)			2.225	10.000	
Yeni Asır (İzmir)			3.500	1.000	
İnkılap			5000	5.000	
Uyanış			2000		
Le Levant			4000		
La Turquie Liberale			1500	1.500	
Türkische Post			1000		
II. Messagero Degli Italiani			1250		
Hürriyet (İzmir)			1000	5.000	
Hizmet (İzmir)				300	
Yeni Mersin (Mersin)				1.000	
Akın (Mersin)				150	
Yeni Bursa (Bursa)			500	150	
Kerarun (Giresun)			500		
Yeni Adana (Adana)			600		
Edirne Postası (Edirne)			500		
Babalık (Konya)			500		
Türk Dili			500		

Çizelge 5.3: Bali, R. N. (2002). Tek Parti Döneminde gazete tirajları. Tarih ve Toplum, (221), 18-19.

Gazete	1932
Anexartitos (Rumca)	1.791
Apoyevmatini (Rumca)	3.958
Avghi (Rumca)	1.687
Chronica (Rumca)	1.287
Astara (Ermenice)	3.366
Jamanak(Ermenice)	3.600
Nor Lur (Ermenice)	2.766

Yukarıda sunulan tiraj verileri, basının geniş kitlelere ulaşma kapasitesini yansıtan önemli bir veri kaynağıdır. Bu veriler, toplumun bilgiye erişimini ve basının toplum üzerindeki etkisini değerlendirmek için değerli ipuçları sağlar. Ayrıca, basının yaygınlığı ve etkisi hakkında bilgi edinmek için faydalı bir kaynaktır. Tiraj verileri, gazetelerin içerik stratejilerini belirlemek, okuyucu taleplerine uygun haberler sunmak ve yayın politikalarını şekillendirmek için kullanılmaktadır.

Özellikle farklı haber türlerinin tirajları incelendiğinde, gazetenin hangi konularda daha fazla ilgi gördüğünü ve okuyucuların hangi tür içeriklere daha çok ilgi duyduğunu anlamak mümkündür. Örneğin, siyasi haberler, ekonomi haberleri, spor haberleri, kültür-sanat haberleri veya magazin haberleri gibi farklı kategorilerdeki tiraj verileri incelenerek, gazetenin okuyucu kitlesi tarafından hangi tür içeriklerin daha çok tercih edildiği belirlenebilir. Buna ek olarak, gazete tirajları ayrıca belirli bir dönemde hangi tür haberlerin daha fazla ilgi çektiğini de gösterebilir. Örneğin, seçim dönemlerinde siyasi haberlere olan ilginin artması veya ulusal veya uluslararası olayların yaşandığı dönemlerde haber haberlerine olan talebin artması gibi durumlar, gazete tirajlarındaki değişimler aracılığıyla takip edilebilir.

Bilimsel gazeteciliğe olan talep de tirajlar vasıtası ile takip edilebilir. Gazetelerde yayımlanan bilimsel içeriklerin tirajları, okuyucuların bilimsel konulara ilgi gösterip göstermediğini ve hangi tür bilimsel içeriklere daha fazla talep olduğunu anlamak için önemli bir ölçüttür. Bilimsel gazetecilik, çeşitli bilimsel araştırmaları, keşifleri, yenilikleri ve bilimsel gelişmeleri geniş kitlelere aktarmayı amaçlar. Bu nedenle, bir gazetenin bilimsel içeriklerine olan talep, okuyucuların bilime ve teknolojiye olan ilgisini ve bilimsel gelişmeleri takip etme isteklerini yansıtır. Gazetelerdeki bilimsel içeriklerin tirajları incelenerek, hangi tür bilimsel haberlerin okuyucular tarafından daha fazla ilgi gördüğü belirlenebilir. Örneğin, sağlık, teknoloji, uzay araştırmaları, çevre bilimleri gibi konulara yönelik haberlerin tirajları incelenerek, okuyucuların hangi tür bilimsel içeriklere daha fazla ilgi gösterdiği tespit edilebilir. Bilimsel gazeteciliğe olan talebin izlenmesi, toplumun bilime ve teknolojiye olan ilgisinin artırılması ve bilimsel bilgiye erişimin yaygınlaştırılması için önemli bir göstergedir.

Erken Cumhuriyet dönemi politikaları tam da bu noktada toplumun bilim ve teknoloji temelli bir yapıda oluşabilmesi için yaratılmıştır. Gazetecilik, bilim gazeteciliği bu doğrultu toplumun gelişimine katkı sağlamıştır. Bilimin, toplum hayatının temel dinamikleri arasında yer almasını sağlamak ve bilim-halk diyalogunun kurulmasında basın kullanımı, Cumhuriyet döneminin temel politikalarından birini oluşturmuştur. Halkın çağdaşlaştırılması amacıyla bilimin rehberliği öngörülmüştür. Yayımlanan gazete ve dergiler, toplumda istenilen davranışları oluşturma, kültürel, siyasi ve zihinsel değişime katkı sağlamışlardır.

Yayımlanan reklamlar bu bağlamda anlamlıdır. Erken Cumhuriyet dönemi reklamları, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeleri ve sanayi hamlelerini duyurmak, halkı bu modernleşme çabalarına teşvik etmek ve elde edilen başarıları vurgulamak için önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Bu reklamlar, cumhuriyetin kuruluşundan sonra başlatılan modernleşme projelerinin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Teknoloji ve sanayi reklamları, yeni açılan fabrikaları ve üretilen ürünleri tanıtarak, ekonomik kalkınma ve sanayileşme hedeflerini halka duyurmayı amaçlamıştır. Ayrıca, bilim ve teknoloji reklamları, ülkenin ulusal ve uluslararası alanda bilimsel ilerlemelerini vurgulayarak, dış dünyaya ülkenin imajını güçlendirmiş ve uluslararası alanda saygınlığını artırmıştır. Bu reklamlar, toplumu bilim ve teknolojiye olan ilgiyi artırarak, modern bir ulus olma hedefine yönlendirmiştir.

21 Mayıs 1934 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan bu reklam, Cumhuriyet döneminin sanayi atılımlarının belirgin bir göstergesidir. Reklamın yayınlanması, toplumu sanayi ve teknoloji alanındaki gelişmeler hakkında bilgilendirme ve bu alandaki ilerlemelerin vurgulanması amacıyla yapılmıştır. Özellikle, Kayseri Bez Fabrikası gibi örnekler, cumhuriyetin ekonomik ve sanayi politikalarının bir yansımasıdır. Bu reklam, halka sanayileşme ve teknolojik gelişme sayesinde fabrika kurulumu, ekonomik güçlenme ve istihdam gibi önemli fırsatların sağlandığını göstermektedir. Ayrıca, reklamın yayınlanması, Cumhuriyet hükümetinin basını etkili bir araç olarak kullanma stratejisinin bir örneğidir. Hükümet, basını bilinçli bir şekilde kullanarak, topluma sanayileşme ve modernleşme politikalarını duyurmayı ve desteklemeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda, reklam, hükümetin medya üzerindeki etkisini ve tanıtım faaliyetlerini gösteren önemli bir göstergedir. Bu reklam aracılığıyla, ülkenin teknolojik ve ekonomik ilerlemesi vurgulanarak, toplumun bu alandaki başarılarına yönelik bilincin artması hedeflenmiştir (Şekil 5.7).

Şekil 5.7 Cumhuriyet Gazetesi 21 Mayıs 1934

Cumhuriyet politikası, ilim ve fennin toplumun gelişimindeki merkezi rolünü vurgulamış ve bunu reklam aracılığıyla halka aktarmıştır. Örneğin, 22 Şubat 1945 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan "Kimyanın İnsanlığa Hizmeti" başlıklı reklam, bilimin ve teknolojinin insanlığa sunduğu faydaları vurgulayarak ilim ve fennin önemini ön plana çıkarmıştır. Bu reklam, Cumhuriyet dönemi politikasının bir yansıması olarak, ilim ve fennin toplumsal kalkınma ve refahın temel taşları olduğunu

vurgulamıştır. İlim ve fennin toplumsal ilerleme için kilit bir unsur olduğunu vurgulayarak, reklam aracılığıyla bu önemi halka aktarmıştır.

Reklamın, Imperial Chemical Industries Türk Umumi Vekili tarafından verildiği görülmektedir. Bu şirket, 1926 yılında dört büyük Britanya kimya şirketlerinin birleşmesiyle kurulmuştur ve tarihte Britanya'nın en büyük üreticisi olmuştur. ICI, genel kimyasallar, plastikler, boyalar, farmasötikler, gıda bileşenleri, özel polimerler, elektronik malzemeler, kokular ve tatlandırıcılar gibi geniş bir ürün yelpazesine sahip özel ürünler üretmiştir. Cumhuriyet Türkiye'si ile iş birliği yapan bu önemli kimya şirketi, dönemin bilim politikaları adına önemli bir gelişme olarak kabul edilebilir. Bu iş birliği, Türkiye'nin bilim ve teknoloji alanındaki gelişimine katkıda bulunmuş ve yerel endüstrinin ve bilimsel araştırmaların desteklenmesine olanak sağlamıştır. Bu durum, Cumhuriyet Türkiye'si'nin bilimsel ve teknolojik alanda ilerleme kaydetme çabalarının bir yansıması olarak değerlendirilebilir (Şekil 5.8).

Şekil 5.8 Cumhuriyet Gazetesi 22 Şubat 1945

3 Mart 1945 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde "Tıbbi Bahisler" başlığı altında yayımlanan köşe yazısında "Biyotopoloji" konusu ele alınmıştır. Bu köşe yazısı, dönemin sağlık politikalarının ve sağlık alanındaki gelişmelerin kamuoyuna duyurulması amacını taşımaktadır. İlgili reklamda, insan mizacının dört farklı tipi

detaylı bir şekilde ele alınmış ve uluslararası alanda bu alandaki ilerlemeler örneklerle sunulmuştur. Reklamın temel amacı, halkı temel bilimler konusunda bilinçlendirme ve bilgilendirme yönünde harekete geçirmektir. Bu bağlamda, sağlık politikaları ve temel bilimler alanında yapılan çalışmaların halka aktarılması, dönemin bilimsel ve sağlık politikalarının temel bir bileşeni olarak öne çıkmaktadır. Sağlık politikaları kapsamında biyoloji, hayati bir öneme sahiptir. Biyoloji, insan sağlığını anlama, koruma ve geliştirme konularında önemli bilimsel veriler sağlar. Sağlık politikalarının belirlenmesi ve uygulanması sürecinde biyolojik bilgiler, hastalıkların önlenmesi, teşhisi, tedavisi ve rehabilitasyonunda kritik bir rol oynar. Bu doğrultuda, biyolojik bilgilerin toplanması, analizi ve yorumlanması, sağlık politikalarının etkin bir şekilde yürütülmesini sağlar.

Halk sağlığını korumak, hastalıkları önlemek ve toplumun genel refahını artırmak için bilimsel temelli kararlar alınmasına biyoloji önemli katkılar sağlar. Biyolojik bilgilerin sağlık politikalarına entegrasyonu, toplumun sağlıkla ilgili sorunlarına etkili çözümler üretilmesine yardımcı olur ve sağlık hizmetlerinin kalitesini artırır. Bu nedenle, biyolojinin sağlık politikalarıyla entegrasyonu, toplumun sağlık ve refahını desteklemek için Cumhuriyet döneminde kilit bir role sahiptir. Yukarıda bahsedilen haber, bu politikanın uygulanması ve etkileri açısından önemli bir örnektir (Şekil 5.9).

Şekil 5.9 Cumhuriyet Gazetesi 3 Mart 1945

8 Ocak 1937 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan Halkevleri haber örneği, Cumhuriyet döneminde eğitim politikalarının temellerinin atıldığı önemli kurumların çalışmalarını gözler önüne seren bir örnektir. Haberde, Kadıköy'deki bir halkevinin faaliyetleri detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Halkevleri, ilim ve fennin yanı sıra sosyal bilimler alanında da çeşitli eğitimlerin verildiği ve kültürel etkinliklerin düzenlendiği kurumlardır. Haberde bahsedilen çalışmalar, temel bilimlerin yanı sıra edebiyat, sanat ve müzik gibi alanlarda da halka yönelik eğitimlerin sağlandığını göstermektedir. Ayrıca, çeşitli konferanslar ve etkinlikler aracılığıyla interaktif bir eğitim ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu şekilde, Cumhuriyet hükümetinin bilim temelli eğitim politikası doğrultusunda, halkın bilgi ve kültür düzeyinin artırılması ve toplumsal gelişmenin desteklenmesi hedeflenmiştir. Haber, eğitim politikalarının uygulanması ve halkın bu politikalarla etkileşimi bakımından önemli bir kaynaktır.

Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları, bilimin ve teknolojinin topluma yaygınlaştırılmasını hedeflemiştir. Bilimsel eğitimin önemi vurgulanarak, bilimsel düşünceye sahip bireylerin yetiştirilmesi ve teknolojik gelişmelere ayak uydurulması amaçlanmıştır. Bilimsel eğitim, bireylerin sadece bilgi edinmelerine değil, aynı zamanda eleştirel düşünme, problem çözme ve araştırma yapma yeteneklerini geliştirmelerine de olanak tanır. Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları, bu becerilerin kazandırılmasına odaklanarak, toplumun bilimsel düşünceyle donanmış, bilgiye dayalı kararlar alabilen ve sorunlara yenilikçi çözümler üretebilen bireylerden oluşmasını hedeflemiştir. Teknolojik gelişmelerin hızla ilerlediği bir dönemde, teknolojiye hâkim olmak ve teknolojik yeniliklere ayak uydurma bağlamında, bireyleri teknolojik gelişmeleri takip etme, teknolojiyi etkin bir şekilde kullanma ve teknolojik yeniliklere katkı sağlama konusunda yetiştirmek önemlidir. Bu bağlamda, Türkiye'de bilimsel düşünceye ve teknolojik bilgiye dayalı bir eğitim sistemi oluşturulmuştur. Yukarıda yer alan haber, oluşturulan bu eğitim sisteminin önemli bir örneğini sunmaktadır.

Erken Cumhuriyet dönemi, Türkiye'nin modernleşme sürecinde önemli bir zihinsel dönüşümü işaret etmektedir. Bu dönem, bilimsel ve eleştirel düşünce temelinde şekillenen politikaların temellerinin atıldığı bir zaman dilimidir. Modern Türkiye'nin oluşturulması adına, bilimsel politikaların öncelikli bir rol oynadığı gözlemlenmektedir. Cumhuriyet hükümeti, bu dönemde basını önemli bir araç olarak kullanmış ve gazete reklamları vasıtasıyla topluma bilimsel ve teknolojik ilerlemeleri aktarmıştır. Bu reklamlar, sadece dönemin politikalarını yansıtmakla kalmamış, aynı zamanda dönemin sosyal ve ekonomik arka planına da ışık tutmuştur.

Cumhuriyet dönemi, değişim ve dönüşümün sembolü olarak kabul edilebilir. Hükümet, ülkenin her kesimini eşit bir şekilde kalkındırmak ve refah seviyesini artırmak için yoğun çaba sarf etmiştir. Bu çabaların bir parçası olarak, eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve bilimsel düşünceye dayalı bir toplumun oluşturulması hedeflenmiştir. Bu amaçla yapılan çalışmalar, basın aracılığıyla geniş kitlelere ulaştırılarak, toplumun değişim ve dönüşüme teşvik edilmesi amaçlanmıştır.

Basın, Erken Cumhuriyet döneminde üstlendiği kilit rol ile toplumun her alanını etkilemiş ve önemli bir araç olmuştur. Gazete ve dergiler aracılığıyla yayınlanan haberler ve reklamlar, halkın bilinçlenmesi ve yönlendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Reklamlara büyük önem verilmesi, halkı bilgilendirme ve eğitim amacıyla

kullanılmalarını sağlamıştır. Eğitim sadece resmî kurumlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda basın da bir eğitim aracı olarak kullanılmıştır (Şekil 5.10)

Şekil 5.10 Cumhuriyet Gazetesi 8 Ocak 1937

Cumhuriyet döneminde basının önemi inkâr edilemez derecede büyüktür. Basın, hükümetle iş birliği yaparak modern bir ulus oluşturma çabalarına önemli katkılarda bulunmuştur. Türk ulusunun sosyolojik olarak yaşadığı dönüşüm, reklamlar aracılığıyla gözlemlenebilir hale gelmiştir. Geleneksel değerlerden ekonomik kalkınmaya kadar birçok alanda yaşanan değişimler, basının etkisiyle toplumun geniş kesimlerine ulaşmış ve kabul görmüştür. Bu sayede, Cumhuriyet dönemi Türk toplumu, modernleşme sürecinde önemli bir evrim geçirmiştir.

Bilimsel düşünceye dayalı bir toplumun oluşturulması, Cumhuriyet dönemi politikalarının merkezinde yer almıştır. Ülkenin her alanında bilimin öncülüğünde gerçekleştirilen çalışmalar, reklamlar aracılığıyla da topluma aktarılmıştır. Reklamlar, toplumun bilimsel düşünceye yönelmesinde etkili bir araç olarak kullanılmış ve bilimin önemi vurgulanmıştır. Bu sayede hem üreten hem de tüketen bir toplumun oluşturulması hedeflenmiştir. Reklamlar, bilimsel ve teknolojik ilerlemenin toplumun her kesimine ulaşmasını sağlayarak, bilimin ne denli mühim olduğu vurgulanmıştır. Atatürk'ün bilim konusundaki şu sözleri, Cumhuriyet döneminin bakış açısını özetlemektedir:

"Benim manevi mirasım bilim ve akıldır. Benden sonra, beni benimsemek isteyenler, bu temel mihver üzerinde aklın ve bilimin rehberliğini kabul ederlerse, manevi mirasçılarım olurlar. Bilim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her ulus kişinin kafasına koyacağız. Bilim ve fen için kayıt ve şart yoktur." (Wikipedia, 2024).

Bu sözler, Cumhuriyet döneminin bilimsel düşünceyi ve akılcılığı temel olarak ilerlemeyi hedeflediğini vurgulamaktadır. Bu hedef, reklamlar aracılığıyla da halka ulaştırılmıştır. Bu sebeple, Erken Cumhuriyet dönemi reklamlarının incelenmesi, Türkiye'nin bilim tarihine ışık tutmaktadır.

6. SONUÇ

Bilim ve Teknoloji Tarihi çalışmalarına yeni perspektifler sağlayabilme çabasının bir parçası olarak kaleme alınan tez çalışmamızın çıktılarını genel olarak yedi noktada değerlendirebiliriz. Bunlardan ilki, ele aldığımız konunun metodolojik çerçevesiyle ilgilidir. Zira, bu çalışmada Erken Cumhuriyet döneminin tek tek olaylar ya da faaliyetler açısından değerlendirilmesinin yeterli olmayacağını, söz konusu dönemin bilim ve teknoloji tarihini de içeren bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasının daha sağlıklı sonuçlara götüreceğini vurgulanmaktadır. Bu perspektif söz konusu dönemdeki reklamların içeriğinin ötesine geçilerek, dönemin toplumsal, kültürel, siyasi ve ekonomik dinamiklerini birlikte değerlendirmenin önemine işaret etmektedir.

Bu çalışma ile bilim ve teknolojinin hem tarihsel hem de sosyolojik etkilerini araştırmak ve bilginin/bilimin toplum üzerindeki etkilerini analiz edebilmek için reklamların önemli bir kaynak olduğu tespit edilmiştir. Reklamlar aracılığıyla bilginin toplumla etkileşimi ve toplumun bilgiye karşı tutumu incelenebilmektedir. Bu durum, bilim tarihine yeni bir metodolojik perspektif kazandırma potansiyeli taşımaktadır. Reklamlar aracılığıyla dönemin bilimsel-teknolojik gelişmeleri ve bu gelişmelerin diğer alanlarla ilişkisi takip edilebilmektedir. Dolayısıyla bilim tarihine farklı bir pencereden ışık tutması bakımından, reklamlar üzerinden bilim ve teknoloji tarihini değerlendirmek yeni bir yaklaşım olarak düşünülebilir. Bilimsel ve teknolojik gelişmeleri gün be gün takip edebilmek, yenilikleri ve tartışmaları anında öğrenebilmek açısından gazeteler, bilim tarihi için özel bir öneme sahiptir. Bu alanda gazete ve dergileri kaynak olarak kullanmak, bilimin tarihsel yolculuğuna ve bu yolculukta karşılaşılan hususlara şahitlik etmemizi sağlamaktadır.

Metodolojik çerçeve içerisinde ele aldığımız bir başka husus, Erken Cumhuriyet döneminin siyak ve sibakından koparılarak sadece kendi zaman dilimi içerisinde anlamlandırılmaması gerektiğidir. Zira Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan modernleşme hareketleri, Cumhuriyet dönemine temel hazırlamıştır. Bu sebeple, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerini birbirinden bağımsız düşünmek gerçekçi bir yaklaşım olmaz. Bu tezde, Cumhuriyet dönemi modernleşme çabalarından

bahsetmeden önce Osmanlı'dan miras kalan basın, bilimsel-kültürel birikim, devlet aklı ve modernleşme çabalarına da değinilmiş böylelikle “süreklilik” ve “kopuş” tartışmalarına da kapı aralanmıştır. Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemi basınındaki reklamlar bu çerçevede mukayese edilerek benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmuştur. Örneğin Osmanlı dönemindeki reklamların daha ziyade bilginin aktarımına ve iç piyasaya giren yabancı şirketlerin sermayelerini artırmaya yönelik olduğuna ilişkin bir kanı oluşmuştur. Yine Osmanlı döneminde basın ve reklamlar, daha çok devlet ricali, aydınlar ve saray çevresinde karşılık bulabilmişken, Cumhuriyet dönemiyle birlikte, yeni bir ulus devlet inşa edebilmek için ülkedeki vatandaşların genel olarak okur-yazar ve eğitilmiş olması teşvik edildiğinden, basın ve reklamlar halka nispeten daha fazla indirilebilmiştir ve toplumsal zihniyetin dönüşümünde ve bilginin yayılması sürecinde önemli bir araç olmuştur.

Çalışmamızın diğer bir çıktısı, kullandığımız kaynaklar çerçevesinde gözlemlenebilir. Bu bağlamda incelediğimiz gazete ve dergilerin bilim ve teknoloji tarihi alanına yeni veri sağlama potansiyeli ortaya konulmuştur. Halihazırda döneme ait gazeteler ve dergiler konusunda birçok akademik çalışma bulunmaktadır. Bu gazeteler ya da dönemin basını çok farklı açılardan ele alınmış ve akademik araştırmalara konu olmuştur. Ancak söz konusu malzemenin münhasıran bilim ve teknoloji tarihi açısından ele alınması şimdiye kadar nispeten göz ardı edilmiş görünmektedir. Çalışmamız birincil kaynak olarak yalnızca üç gazetenin arşivlerinin incelenmesiyle sınırlıdır. Bu durum, dönemin tüm basını kapsamadığından elde edilen bulguların genel geçerliliğini kısmen sınırlamaktadır. Ancak, Cumhuriyet, Akşam ve İktisat gazetelerinin dönemin en önemli basın organları arasında yer alması, bu sınırlamayı bir ölçüde telafi etmektedir.

Çalışmamızın üçüncü çıktısı, Erken Cumhuriyet dönemi basınında yer alan bilim ve teknoloji reklamlarının dönemin yöneticileri ya da devlet aygıtı tarafından ön görülen “modern bir ulus oluşturma” ideolojisiyle ya da projesiyle olan bağlantısının gösterilmesi olmuştur. Zira söz konusu dönemde modern bir ulus devlet yaratma amacı doğrultusunda birçok bilimsel politikalar ve inkılaplar gündeme gelmiştir. Bu sayede, yeni Türkiye'nin modern, refah seviyesi yüksek, bilim temelli ve bilimi yol gösterici olarak benimseyen bir devlet olması hedeflenmiştir. Latin alfabesine geçiş, ölçü ve tartı birimlerinin Avrupa standartlarıyla senkronize edilmesi, halk evleri ve halk odalarının açılması, köy enstitüleri, üniversite reformları, öğrencilerin eğitim için

yurtdışına gönderilmeleri, ziraat, hayvancılık, mühendislik ve şehirleşme projeleri, ekonomi ve sanayi atılımları ve sağlık hizmetleri bu çabanın özellikle savaş yorgunu ve yılgın bir toplumu eğitmeye, dönüştürmeye, onları refaha kavuşturmaya ve dinamizm kazandırmaya yönelik somut adımlarıdır. Bir başka ifadeyle, teknoloji ve sanayinin güven vericiliği, kalkındırma potansiyeli ve iş kapıları açma özelliği; sağlık alanının özellikle dispanserler, halk sağlığı politikaları ve aşı çalışmaları vasıtasıyla salgın hastalıklarla boğuşan ülke halkına şifa sunması reklamların halk üzerindeki etki sahasını artırmış olmalıdır. Ancak halk arasındaki okuma-yazma oranı, halkın gazetelere ulaşım imkanı ve ulaşma imkanı olanların ne ölçüde gazete okudukları da bu çerçevede göz önünde bulundurulmalıdır. Diğer taraftan devlet yöneticileri tarafından biraz da devrimci bir yöntemle başlatılan bu reformların halk nezdinde ne ölçüde kabul gördüğü veya ne ölçüde bir dirençle karşılaştığı hususu da ayrıca çalışılması gereken bir noktadır.

Üçüncü çıktıyla bağlantılı olarak ele alınabilecek dördüncü husus ise bilim ve teknoloji reklamlarının “dili” veya “mesajı” ile ilgilidir. İncelediğimiz basın organlarında vatandaşların bilime ve bilim insanlarına duydukları inancın ve güvenin artırılması çabası görülmüş vatandaşlar bu hususlardaki faaliyetlere katılmaya teşvik edilmiştir. Reklamlar yoluyla halk alet-edevat, makine, teçhizat ve hayatı kolaylaştıracak birçok yeni teknolojik materyal ile tanıştırılmıştır. Bu yapılırken seçilen görsellerle halkı eğitip bilgilendirme, merak veya özenti oluşturma, ilgi çekme ya da yeni ihtiyaçlar üretme yoluna gidilmiştir. Bir bakıma, gelişmenin, Avrupa gibi olmanın ve refaha kavuşmanın yolunun bu reklamlarda görülen nesnelerin edinilmesiyle mümkün olabileceği mesajı verilmiştir. Bilim ve teknoloji reklamlarının, özellikle daha çok takip edilmesi muhtemel olan âdâb-ı muaşeret, kılık-kıyafet, takı-makyaj-parfümeri, tıp ve eczacılıkla ilgili malzemeler, ideal kadın ve kültürlü insan oluşturmaya yönelik reklamlarla iç içe verilmesinin idealize edilmiş sağlıklı, güçlü, donanımlı ve müreffeh bir ulus yaratma projesine hizmet ettiği ve Cumhuriyet ideolojisinin bir propaganda aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak reklamların kısa vadede halk tarafından nasıl algılandığı ne tür tepkilerle karşılandığı ne ölçüde benimsendiği ve hatta ne ölçüde takip edilebildiği gibi soruların yerel tarih, sözlü tarih ya da sosyal tarih çerçevesinde ileride yapılacak çalışmalarla ortaya çıkacağı da aşıkardır. Bununla birlikte, Erken Cumhuriyet döneminde bilimin popülerleştirilmesine yönelik bir çaba olduğu da yadsınamaz. Bilimin popülerlik kazanabilmesi için de araçlara ihtiyaç

duyulmuştur; basın bu ihtiyacı karşılayarak halk arasında bilimi popüler kılmanın aracı olarak kullanılmış, reklamlar ise bu amaç için önemli bir kaynak oluşturmıştır.

Erken Cumhuriyet dönemi basınında yer alan reklamlardaki dil ve mesajın aktarılmasında kullanılan grafik tasarım yöntemlerinin de özenle belirlendiği görülmektedir. Zira bu dönemde, teknolojik ilerlemeler ve sanayileşme süreciyle birlikte reklamcılık ve iletişim araçları da gelişmiştir. Görsel iletişimin gücü fark edilmiş ve grafik tasarımın iletişimdeki etkin rolü anlaşılmıştır. Ayrıca, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte toplumda yaşanan değişimler ve modernleşme çabaları, iş dünyasını ve reklamcılık sektörünü de etkilemiştir. Artan ticari faaliyetler ve rekabet ortamı, firmaların ürünlerini ve hizmetlerini daha etkili bir şekilde tanıtmak için grafik tasarımın kullanımını teşvik etmiştir. Özellikle, bilimin ve teknolojinin gücünü, eğitim ve araştırmanın önemini vurgulayan, sağlık ve hijyen konularında bilinçlendirici mesajlar ile dolu reklam kampanyaları düzenlenmiştir.

Tezimizde ele aldığımız bir başka husus, reklamlarla beraber gündeme gelen bir "tüketim kültürünün" oluşumudur. Zira reklamlar, belirli bir düşünce, hizmet veya ürün hakkında bilgi vererek, insanları bu konularda ikna etmeyi ve satın almalarını sağlamayı amaçlayan bir iletişim aracıdır. İncelediğimiz tarihsel süreç içerisinde reklamlar devletin modernleştirme politikasının bir aracı olarak hizmet ederken bazı yerli-yabancı şirketlerin ticari bir pazar oluşturma gayesine de hizmet vermişler, bireylerin "tüketim eylemlerini" ortaya çıkarmak ve yönlendirmek amacıyla da kullanılmışlardır.

Çalışmamızın önemli çıktılarından bir başkası, yukarıda bahsi geçen reklam türlerinin altı başlık altında kategorize edilmesidir. Bu kategoriler şu şekilde belirlenmiştir: 1. Teknoloji ve sanayi reklamları, 2. Sağlık reklamları, 3. Ulaşım araçları, 4. Elektrikli ev eşyaları, 5. Zirai ilaçlar ve makineler, 6. Eğitim, kültür ve sanat

İncelediğimiz reklam türleri, ürün ve hizmetlerin yenilikçi politikalar ile halka nasıl ulaştığını açıklamakta ve hangi bilimsel-teknolojik altyapılara sahip olduklarına dair ipuçları sunmaktadır. Bilim ve teknoloji reklamları sadece ürün ve hizmeti pazarlamakla kalmamakta, halkın bu alandaki bilgi düzeyini artırmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte ilanı yapılan bir ürünün nasıl imal edildiğini, amacını, kullanım alanını, hangi bilimsel gelişmeler sonucu ortaya çıktığını ve benzeri birçok konuyu aydınlatmaktadır.

Çalışmamız reklamların bilim ve halk arasında bir bağlantı kurma aracı olarak hizmet ettiğini, bilim hakkında kabul gören toplumsal yargıların veya algılayış biçimlerinin reklamlar vasıtasıyla yeniden üretildiğini ortaya koymuştur. Bir başka deyişle incelediğimiz dönemde bilimin haber konusu haline getirildiği ve “haberleştirilen bilimin” reklamlar ile aktarıldığı görülmüştür. Peki bilim neden haberleştirilmiştir? Sıradan halkın yüksek bilimin anlam dünyasına yabancı olduğu düşünülerek insan-bilim ilişkisinin kurulabilmesi için reklamlardan faydalanılmıştır. Reklamlar bilginin birey-toplum-devlet-dış dünya arasındaki etkileşiminde bir dolaşım aracı olarak hizmet etmiştir. Mesleki bir jargona sahip olan bilimin, gazete haber ve reklamlarından halk diline indirgenerek, halkın temel bilim hakkında bilgilendirilmesi sağlanmıştır. Özellikle Cumhuriyet dönemi gibi bilimsel bir toplum inşa etme çabalarında, reklamların önemli ölçüde kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bilim ve teknoloji reklamları, ağırlıklı olarak gündelik yaşamı kolaylaştıracak bilimsel bir perspektif ve tüketim oluşturma görevini üstlenmiştir. Bilimsel odaklı eğitim ve reklamlar ile halkın yeni dünyada yerini alabilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bilim ve teknolojinin aktarımının sağlanabilmesi ve ortak bir anlayış biçimi bulabilmek adına, bilimin haberleştirildiği gözlemlenmiştir.

Sonuç itibarıyla çalışmamız, Erken Cumhuriyet döneminde bilim ve insan arasındaki kopukluğun İstanbul basınındaki reklamlar vasıtasıyla ortadan kaldırılmasının serencamını ele almıştır. Dönemin gazete reklamlarının büyük ölçüde devlet tekelinde olduğu bilirse de söz konusu reklamların karşılıklı bir iletişim oluşturma amacına hizmet ettikleri görülmüştür. Reklamlar, halkın yeni teknolojileri ve bilimsel çalışmaları tanıdığı bir ortam olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk gazete ve reklamlar sayesinde tüm dünya ile bütüncül bir iletişim kurma potansiyeline sahip olmuştur. Bu etkileşim ileride, toplumsal değişim ve dönüşüm için önemli bir katalizör görevi görecektir.

Tez çalışmamız, Erken Cumhuriyet dönemi İstanbul basınındaki bilim ve teknoloji reklamlarının, Türkiye’nin modernleşme sürecinde oynadığı kritik rolü ortaya koymuş, dönemin bilimsel ve teknolojik gelişmelerine ışık tutmaya çalışmıştır. Elde edilen bulguların, bilim tarihi, iletişim tarihi, medya çalışmaları ve bilginin dolaşımı alanlarındaki literatüre mütevazı bir katkı sağlaması umulmaktadır. Ancak tezimiz sınırlı sayıdaki kaynakların incelenmesiyle hazırlanmıştır ve gelecekteki çalışmalar için bir başlangıç oluşturma amacını taşımaktadır. İleriki yıllarda farklı gazeteler ve

dergiler üzerinden benzer analizler yapılarak, bilim ve teknoloji reklamlarının daha geniş bir perspektifle değerdendirilmesi elzemdir. Ayrıca, bu tür reklamların uzun vadeli etkilerini inceleyen çalışmalar, Cumhuriyet dönemi modernleşme politikalarının toplumsal etkilerini daha derinlemesine anlamamıza da imkân tanıyacaktır.

KAYNAKLAR

- Acun, R.** Acun, R. (2004). Türkiye’de Bilim ve Teknolojinin Gelişim Süreci Literatürüne Eleştirel Bir Bakış. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* (4), 641-658.
- Akbaş, M.** (2005). Türk Fizik Derneği yayını Çağdaş Fizik: Popüler bir bilim dergisi. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 6(2), 247-263.
- Akbaş, M.** (2008). Elektrik Mühendisi Mehmet Refik Fenmen: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Yenilikçi ve Yorulmaz Bir Aydın. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 9(1), 101-118.
- Akca, B.** (2020). 1910-1914 Yıllarına Ait Ahenk Gazetesinde İzmir Halkına Sunulan Ürünler ve Hizmetler. Yüksek Lisans Tezi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı. Manisa
- Akçay, Y.** (2020). Mehmet Refik Fenmen’in Aynştayn Nazariyyesi: Mekân Zaman ve Kütle Mefhumlarının Tebeddülü Adlı Eseri (Latin Harfli Metin ve Sözlük). *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 21(2), 369-398.
- Aktaş, B.** (2020). İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1938-1942). *Atatürk Dergisi*, 6(1), 55-87.
- Akın, E.** (2008). Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Milli Mücadele Dönemi Türk Basını. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (19), 75-99.
- Atabay, M.** (2009). Cumhuriyet Kültürü. *Atatürk Yolu Dergisi*, 11(43), 455-466. https://doi.org/10.1501/Tite_0000000297
- Ay, C. & AYTEKİN, P.** (2005). Reklamda Etik. *Öneri Dergisi*, 6(24), 45-60. <https://doi.org/10.14783/maruoneri.680745>
- Ay, S.** (2019). Erken Cumhuriyet Döneminde Türkiye Modernleşmesinin Grafik Tasarım Ürünlerine Yansıması. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı Sanat ve Tasarım Yüksek Lisans Programı. İstanbul
- Ayhan, A.** (1998). Atatürk, Cumhuriyet, Bilim ve Teknoloji. *Erdem*, 11(31), 23-44.
- Ayhan, A.** (2002). Düünden Bugüne Türkiye’de Bilim Teknoloji ve Geleceğin Teknolojileri. İstanbul.

- Ayhan, A.** (2008). Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Milli Mücadele Dönemi Türk Basını. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (19), 75-99.
- Ayhan, H.** (2013). *İnönü Dönemi Basını (1938–1950)*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Gazetecilik Bilim Dalı, Konya.
- Aytekin, P.** (2009). *Reklamda Etik (Türkiye’de Televizyon Reklamlarının Etik Açısından İncelenmesi)*. Doktora Tezi. Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Manisa.
- Bahadır, O.** (2012). *Osmanlılardan Cumhuriyete Bilim*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Çankaya, M.** (2014). *Türkiye Teknoloji Tarihi*. Ankara: Orion.
- Çankaya, M.** (2018). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Sanayi, Bilim ve Teknoloji Yayıncılığı Örneği: Fen ve San’at Mecmuası. *Erdem* (74), 5-34. <https://doi.org/10.32704/erdem.450072>
- Çelik, M.** (2009). *1923-1950 Yılları Arası Cumhuriyet Dönemi Türk Reklamcılığı: Gazete Reklamlarında Kullanılan Mesaj Stratejileri*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Reklamcılık Anabilim Dalı, İzmir
- Çelik, M.** (2016). *Türkiye’de 1950-1990 Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları Perspektifinden Gazete Reklamlarında Yaşanan Dönüşüm*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Reklamcılık Anabilim Dalı, İzmir
- Çevik, M.** (2022). "Muallimler Mecmuası’ndaki Halk Bilim Yazıları". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 51, 43-60.
- Demir, R., & Kalaycıoğulları, İ.** (2010). *Tantalos’un Çocukları, Cumhuriyet Dönemi’nde Bilim ve Tekniğe Genel Bir Bakış*. Ankara: Bilim.
- Ekinci, D. K.** (2021). *1950’lerden 2000’lere Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Değişimin Tüketim Kültürü Bağlamında Gazete Reklamları Üzerinden Analizi*. Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Kocaeli
- Er, M.** (2012). İhap Hulusi Görey’in Cumhuriyet Dönemi Afişlerinin Göstergebilimsel Açısından İncelenmesi. *Türkbilig*(23), 115-132.
- Ergüven, A.** (2021). Elektrik ve Grafik Tasarım: Ameli Elektrik Dergisi Kapaklarının Görsel Analizi. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 27(46), 231-240. <https://doi.org/10.32547/ataunigsed.853908>

- Erdem, A. R.** (2012). Atatürk'ün Liderliğinde Üniversite Reformu: Yükseköğretim ve Bilim Tarihimizde Dönüm Noktası. *Belgi Dergisi*, (4), 376-388.
- Ersevinç, M.** (2021). Cumhuriyet Dönemi'nde (1923-38 Yılları Arasında) Sağlık Politikasının Geliştirilmesi ve Sağlık Hizmetlerinde Sosyalleşme. 9. Uluslararası Atatürk Kongresi. DOI: 10.51824/978-975-17-4794-5.48.
- Fidan, N.** (2022). Tıp Dünyası Mecmuasına Göre Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları (1928-1986). Yüksek Lisans Tezi Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul
- Günergun, F.** (1995). Darülfünun Fünun (Fen) Fakültesi Mecmuası (1916-1933). *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, (1), 285-349.
- Gürsel, A.** (1998). Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları (1920-1960). Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Hesapçıoğlu, M.** (2013). *Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikası ve Felsefesi*. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 29(29), 121-138. İstanbul
- Işık, E.** (2021). Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Dergilerinde Kadın İmajı: Ev Kadın Dergisi Örneği. *Folklor/Edebiyat*, 27(106 Özel Ek), 211-228. <https://doi.org/10.22559/folklor.1740>
- Karabulut, U.** (2007). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Sağlık Hizmetlerine Toplu Bir Bakış, Dr. Refik Saydam'ın Sağlık Bakanlığı ve Hizmetleri (1925-1937). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 151-160.
- Karacaer Çakır, G.** (2021). Cumhuriyet Dönemi Toplum Sağlığı Politikaları. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 24(1), 69-81. <https://doi.org/10.17049/ataunihem.841286>
- Kargı, B.** (2008). II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemi İktisat Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(2), 131-141.
- Kavak, Y.** (2020). Cumhuriyet Dönemi ve Günümüzde Türkiye'de Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikalarının Araçları. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(2), 120-137. <https://doi.org/10.33712/mana.775040>
- Kaya, Y.** (2011). *Türk Modernleşmesi Çerçevesinde Cumhuriyet'in İlk Dönemi Kadın Dergilerinde Toplum ve Kadın Algısı*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, İstanbul
- Kaya, Y.** (2018). 1923-1938 Döneminde Bilimsel ve Teknik Yayıncılık: Felsefe, Tıp ve Ziraat Dergileri. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* (28), 51-73. https://doi.org/10.1501/OTAM_0000000813

- Keser, U.** (2019). Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Kadın Dergileri Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies*, 14(4), 1841-1854. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14638>
- Koçer, G.** (2017). Cumhuriyet Dönemi'nde Yayımlanan Bir Tıp Dergisi: Askerî Tabip Dergisi (1932-1950). *Turkish Studies*, 12(27), 305-320. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.12421>
- Öztürk, O.** (2021). *Sağlık Bakanlığı ve Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları (1920-2021)*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 94-108. Afyonkarahisar
- Öztürk, S.** (2021). *Osmanlıdan Cumhuriyete Kadın Dergilerinin Yayıncılığı*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları.
- Serdar, Y.** (2021). Cumhuriyet Dönemi'nde Yayımlanan Popüler Bilim ve Teknik Dergileri: Toplumun Bilgi Düzeyine Katkıları. *Atatürk Yolu Dergisi*, 11(22), 43-58.
- Şenel, B.** (2011). Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Bilim ve Teknoloji Politikaları. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 13(14), 25-37.
- Sezer, K.** (2017). Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları ve Sağlık Hizmetlerinde Sosyalleşme. Doktora Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Şirin, A.** (2007). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Sağlık Hizmetlerinin Gelişimi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 62(2), 173-196.
- Şirin, A.** (2020). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Sağlık Hizmetlerinin Gelişimi ve Dr. Refik Saydam'ın Rolü. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 62(2), 173-196.
- Taşçı, M.** (2013). *Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları ve Toplum Sağlığına Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas
- Taylan, S.** (2019). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Sağlık Politikaları ve Toplum Sağlığı Üzerine Bir Değerlendirme. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 35(99), 5-28. <https://doi.org/10.14225/gaen.2020.34>
- Topçu, T.** (2020). Cumhuriyet Dönemi'nde Sağlık Hizmetleri ve Sağlık Politikaları. *Turkish Studies*, 15(6), 1023-1040. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14842>
- Ural, B.** (2008). *Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Politikaları*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul

- Uysal, T.** (2005). *Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Sağlık Hizmetleri ve Toplum Sağlığına Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri
- Yılmaz, E.** (2020). *Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan Günümüze Sağlık Politikaları ve Uygulamaları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Yüksel, Ş.** (2008). *1923-1950 Yılları Arası Cumhuriyet Dönemi Türk Reklamcılığı: Gazete Reklamlarında Kullanılan Mesaj Stratejileri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Reklamcılık Anabilim Dalı, Ankara

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Selin Dik

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2020, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilim Tarihi

YAYINLAR VE BİLDİRİLER

Yayınlar

- **Dik, S.** (2024), Erken Dönem Cumhuriyet Politikaları Açısından Bilim ve Teknoloji Reklamlarının Anlamı, Ankara International Congress on Scientific Research-X 10, 474-476

Tezden Üretilen Sunumlar

- **Dik, S.** 10. Uluslararası Ankara Bilimsel Araştırmalar Kongresi (2024) – Bildiri Başlığı: Erken Cumhuriyet Dönemi İstanbul Basınında Bilim ve Teknolojiyi Gazete Reklamlarından İncelemek, Online Sunum, Türkiye